

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Навчально-науковий інститут післядипломної освіти
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Дипломна робота магістра

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН : РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Виконала:

Студентка 6 курсу групи 691мз
спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Абрамова Тетяна Миколаївна

Керівник: к. і. н., доцент, доцент
кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики

Богданова Тетяна Євгенівна

Рецензент: д. і. н., доцент,
завідувач кафедри соціології та
політології

Морозова Ольга Станіславівна

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	I-X
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Стан наукової розробки проблеми	7
1.2. Джерельна база	18
1.3. Методологія та методи дослідження	19
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ: СТРУКТУРА,	
ІНСТРУМЕНТИ, НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ	24
2.1. Місце МФІ у системі сучасних міжнародних відносин	24
2.2. МВФ	34
2.3. Група СБ	47
2.4. МБРР	58
РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР СПІВРОБІТНИЦТВА МФІ З	
КРАЇНАМИ СВІТУ	68
3.1. Особливості діяльності МВФ у різних регіонах світу	68
3.2. Регіональний вимір діяльності СБ та МБРР	80
3.3. Співпраця України з МВФ	90
3.4. Співробітництво України з СБ та МБРР	104
ВИСНОВКИ	120
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	126
ДОДАТКИ	145

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

G20 –	клуб урядів і голів центральних банків держав з найбільш розвиненою і тією, що розвивається економікою
БАГІ –	Багатостороння агенція гарантування інвестицій
Група СБ –	Група Світового банку
ІКТ –	інформаційно-комунікативні технології
ККРТ –	трастовий фонд для обмеження і подолання наслідків катастроф
МАР –	Міжнародна асоціація розвитку
МБРР –	Міжнародний банк реконструкції та розвитку
МВФ –	Міжнародний валютний фонд
МФІ –	міжнародні фінансові інститути
МФК –	Міжнародна фінансова корпорація
МФО –	міжнародна фінансова організація
МФЦ –	міжнародний фінансовий центр
МЦУІС –	Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів
НБУ –	Національний банк України
СОТ –	Світова організація торгівлі
СПЗ –	Спеціальні права запозичення
СПУ –	Стратегія партнерства партнерства Світового банку з Україною
СДУ –	Стратегія допомоги Україні
СФЦ –	Світовий фінансовий центр
ФПФ –	фінансові посередницькі фонди
EdX –	безкоштовна інтернет-платформа масових відкритих інтерактивних курсів
FATF –	міжурядовий орган, метою роботи якого є розвиток і впровадження на міжнародному рівні заходів і стандартів з боротьби щодо відмивання грошей

ВСТУП

Актуальність теми. Інтеграція в світову економіку є невід’ємною частиною будь-якої стратегії, спрямованої на те, щоб дати можливість країнам підвищити рівень життя. Проте, підвищивши обсяг міжнародних потоків капіталу і швидкість цих потоків, вона також призвела до підвищення ризику фінансових криз. Важливе місце в цьому процесі займають інститути глобальної економіки та міжнародні фінансові інститути, діяльність яких тісно пов’язана між собою. Значущість вивчення даної теми, обумовлена тією значною роллю, яку МВФ, СБ, МБРР відіграють в умовах глобалізації сучасної світової економіки. В умовах глобалізації міжнародних економічних відносин основна частка господарства заснована на знаннях, які використовуються як фактор економічного зростання. Роль міжнародних фінансових інститутів у розвитку цієї системи полягає в тому, що вони сприяють економічному прогресу в економічно відносно слабо розвинених країнах наскільки це відповідає їх ідеології як представників економічно розвинених країн. Зростання процесу глобалізації дозволить досягти перспектив розвитку країн більш інтенсивними темпами. Це сприятиме подальшому розвитку вільних зовнішньоекономічних зв’язків між країнами, розширенню доступу до передових технологій. Ефективне використання сучасних ІКТ призводить до того, що глобалізація прискорює світовий інноваційний процес в рамках системи сучасних міжнародних відносин. Інтерес до обраної теми обумовлений ще й тим, що Україна є їх членом, і зараз активно співпрацює з цими міжнародними організаціями.

Об’єктом дослідження є міжнародні фінансові інститути глобального рівня, а саме: МВФ, Група Світового банку, Міжнародний банк реконструкції і розвитку в ХХІ ст.

Предмет дослідження – регіональний вимір місця міжнародних фінансових інститутів у системі сучасних міжнародних відносин.

Хронологічні рамки дослідження: *нижня межа* – початок співпраці України з МФІ (з 3 вересня 1992 р.) – вступ країни до МВФ, МБРР. *Верхня межа* – 2021 р., до сучасного стану відносин України з МФІ.

Територіальні рамки дослідження обмежені територією США (оскільки штаб-квартири МВФ, Група СБ та МБРР розташовані в США) та України проте при дослідженні автор виходить за них, розглядаючи вплив МФІ на світову фінансову політику.

Мета і завдання роботи полягає у з’ясуванні місця і ролі міжнародних фінансових інститутів у системі сучасних міжнародних відносин.

Для досягнення мети даної роботи були поставлені наступні **завдання:**

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми в працях зарубіжних та вітчизняних науковців;
- вивчити джерельно-документальну базу із даної проблематики та охарактеризувати основні групи джерел, а також розглянути методологію та методи дослідження проблеми;
- визначити місце міжнародних фінансових інститутів у системі сучасних міжнародних відносин;
- проаналізувати структуру, інструменти, напрями діяльності таких міжнародних фінансових інститутів як: МВФ, Група Світового банку та МБРР;
- охарактеризувати особливості діяльності МВФ у різних регіонах світу;
- розглянути регіональний вимір діяльності СБ та МБРР;
- проаналізувати співпрацю України з МВФ, СБ та МБРР її позитивні та негативні сторони.

Методи дослідження. У процесі дослідження автором були використані такі загальнонаукові методи, як аналіз та синтез, індукція та дедукція, системний метод та метод типології. Серед спеціально-наукових методів слід виокремити проблемно-хронологічний, а також метод історизму, який дозволив прослідкувати співпрацю МФІ з Україною від 1992 р. дотепер.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на рівні дипломної роботи магістра було здійснено аналіз регіонального виміру місця міжнародних фінансових інститутів у системі сучасних міжнародних відносин.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані результати дослідження та аналіз можуть використовуватися як база для проведення подальшої роботи з даної тематики, а також викладання таких предметів, як: «Зовнішня політика України», «Актуальні проблеми міжнародних відносин» тощо.

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла відображення у виступах на двох наукових конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем суспільних наук» (м. Одеса, Україна, 15–16 жовтня 2021 р.) та Всеукраїнській науково-методичній конференції «Могилянські читання – 2021» (м. Миколаїв, ЧНУ імені Петра Могили, 16 жовтня 2021 р.).

Публікації. За темою магістерської роботи опубліковано 3 праці, з них 1 наукова стаття у фаховому журналі та 2 – матеріали наукових конференцій.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 153 сторінки, з них основного тексту – 125 сторінок. Магістерська робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (169 найменувань українською, російською та англійською мовами), 9 додатків (7 таблиць, 2 рисунки).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми

Стан наукової розробки теми дослідження можна класифікувати за країнознавчим критерієм, виокремивши роботи українських, російських дослідників та західних науковців. Різним аспектам досліджуваної проблематики присвячені праці зарубіжних і вітчизняних науковців. Насамперед, потрібно розрізнити такі поняття як: «міжнародні фінансові центри», «світові фінансові центри», «міжнародні фінансові організації», «міжнародні фінансові інститути».

Українські фахівці М. Шуба та В. Кучеренко трактують поняття «міжнародні фінансові центри» (МФЦ) як «центри фінансової відповідальності, котрі займають значну нішу на світових фінансових ринках та мають справу з проведенням транснаціональних угод з різнотипними активами»¹. М. Шуба орієнтується на інституційний аспект і характеризує фінансовий центр як «систему фінансових інститутів, що здійснюють фінансові операції»². Економіст В. Кучеренко розуміє фінансові центри як «ланки єдиного ланцюга, який формує світовий капітал у всіх його проявах»³. Ю. Хватов доводить, що «міжнародні фінансові центри – це міста з розвинутим кластером фінансових послуг, де зосередженні банки, фінансові та страхові компанії, представництва бірж, інвестиційних та гедж

¹ Шуба М. В. Світові фінансові центри – «серце» глобального фінансового ринку // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2014. Т. 1. Вип. 3. С.85–88.; Кучеренко В.В. Роль фінансових центрів у посткризовій трансформації світової валютної системи // Вісник Донецького національного університету. Серія: Економіка і право. 2013. №2. С.313–316.

² Шуба М.В. Світові фінансові центри – «серце» глобального фінансового ринку // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2014. Т. 1. Вип. 3. С.86.

³ Кучеренко В.В. Роль фінансових центрів у посткризовій трансформації світової валютної системи // Вісник Донецького національного університету. Сер.: Економіка і право. 2013. № 2. С.314.

фондів»⁴.(компанія, з професійним інвестиційним управлінцем на чолі, завданням якої є керування капіталом з обумовленим або плаваючим ризиком, таким чином, щоб максимально примножити кошти) тощо.

В працях *російських фахівців* визначення «міжнародні фінансові центри» подаються під різним кутом зору. Вчений Ю. Гусев, під цим терміном має на увазі «інституційно-територіальну форму організації участі країни в міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносинах, в транскордонній торгівлі фінансовими інструментами й послугами»⁵. Ю.Коречков трактує дефініцію «міжнародні фінансові центри» як «сукупність фінансово-економічних відносин і відповідних їм фінансово-кредитних організацій, діяльність яких спрямована на рух фінансових ресурсів»⁶. Аналогічної думки дотримується В. Алексеев, який говорить, що «МФЦ – це місце концентрації різних міжнародних фінансових ринків (у т. ч. ринок цінних паперів, валютний та кредитний ринок, ринок золота)»⁷. На думку Л. Крилової, міжнародні фінансові центри «являють собою концентрацію банківської діяльності й фінансових потоків у місцях, які забезпечують оптимальне поєднання монетарних, податкових, політичних і організаційно-технічних факторів та дозволяють оптимізувати на міжнародному рівні співвідношення параметрів «ризик – прибутковість – витрати» відповідно до здійснених фінансових операцій»⁸.

Американський економіст С. Сассен підкреслює, що «сучасний етап трансформації глобальної фінансової системи в цілому знижує значення країн у процесі функціонування фінансових ринків і призводить до переоцінки ролі

⁴ Хватов Ю.Ю. Сравнительный анализ рейтингов конкурентоспособности глобальных городов // Европейський вектор економічного розвитку. 2015. № 1. С.195.

⁵ Гусев Ю.Н. Стратегия формирования и развития международного финансового центра в России: дне. д-ра эк. наук: 08.00.10 / Российская академия предпринимательства. Москва, 2012. С.41.

⁶ Коречков Ю.В. Америкакратия и мировые финансовые центры // Экономика и социум. 2016. № 1. С.46.

⁷ Алексеев В.Н. Создание международного финансового центра в России: инфраструктурный аспект // Финансовый журнал. 2014. №1. С.53.

⁸ Крылова Л.В. Адекватность банковской системы требованиям международного финансового центра // Финансовая аналитика: проблемы и решения. 2010. №10(34). С.47.

глобальних міст, які беруть на себе функції держави»⁹. Науковець вважає, що в ХХІ ст. панівне становище займатимуть не країни, а міста, які формуватимуть світовий порядок майбутнього, залучаючи капітал і персонал з усього світу. В багатьох економічних дослідженнях МФЦ розглядається без будь-якої прив'язки до його просторового розташування. Ч. Кіндлебергер зазначає, що «література, присвячена питанням розвитку фінансового сектора та МФЦ, зосереджує незначну увагу на просторовому розміщенні фінансових центрів, а інколи, й зовсім обходить стороною той факт, що фінансовий центр розташований у місті»¹⁰. У сфері міжнародних фінансів МФЦ визначається у найзагальнішому розумінні як центр зосередження банків і спеціалізованих фінансово-кредитних інститутів. Суттєвою особливістю МФЦ є те, що всі ці учасники діють у тісному взаємозв'язку.

Дж. Хайнс та інші зарубіжні автори визначають МФЦ як синонім терміну «офшорний центр»: «країна чи певна територія, яка виділяється низьким рівнем оподаткування та інші особливостями, цим стаючи привабливим місцем для інвестування»¹¹.

На сьогодні наявне застосування визначення «глобальний» чи «світовий фінансовий центр» (СФЦ). Світові фінансові центри – «центри зосередження банків і спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів, що здійснюють міжнародні валютні, кредитні та фінансові операції, операції з цінними паперами, золотом»¹². Так, українські економісти Н. Г. Дуна, Д. С. Соколан проаналізувавши результати глобального рейтингу фінансових центрів за 2017 р. прийшли до висновку, що «азійські світові фінансові центри мають великий потенціал і багатообіцяючі перспективи розвитку»¹³. Азійські країни швидше

⁹ Sassen S. Global city: N-Y., London, Tokyo. Princeton N.J. : Princeton university, 1991. p.324.

¹⁰ Там само.

¹¹ Hines J. International Financial Centers and the World Economy. Step Report. London: Society of Trust and Estate Practitioners, 2009. P.3.

¹² Международные валютно-кредитные отношения : учебник / под ред. Л.Н. Красавиной. 4-е изд., перераб. и доп. Москва, 2014. С.105.

¹³ Дуна Н. Г., Соколан Д. С. Новітні тенденції розвитку світових фінансових центрів // Бізнес Інформ. 2017. № 6. С.184.

адаптуються до змін та приходять в норму після фінансових криз. Розробники Індексу глобальних фінансових центрів (GFICI) Корпорації лондонського Сіті називають тільки два *глобальних центри* – Лондон і Нью-Йорк. Крім того, сформувалися кілька СФЦ *регіонального рівня*: Гонконг, ПАР (Йоганнесбург), Мексика, Швеція (Стокгольм), Бразилія, Австралія, Тайвань, Південна Корея. На роль фінансового світового центру претендує Китай.

Отже, аналіз наукових праць представників вітчизняної та зарубіжної наукової думки показав, що серед дослідників немає єдиного і загальноприйнятого визначення поняття і ключових характеристик міжнародних фінансових центрів.

Розглядаючи поняття *міжнародної фінансової організації (МФО)*, варто зазначити, що в юридичній науці та у законодавстві України відсутня чітка єдина назва цього терміну. Так, одні юристи використовують термін «міжнародна кредитна організація», або «міжнародна валютно-кредитна організація»¹⁴. Радянський юрист, фахівець з міжнародного валютного права А. Б. Альтшулер поділяв міжнародні кредитні організації та фонди на шість груп за географічною ознакою: організації та фонди, що належать до спеціалізованих установ ООН, міжнародні організації європейського континенту, азіатські міжнародні організації, африканські міжнародні організації, міжнародні організації країн Латинської Америки, міжнародні організації арабських країн¹⁵. Інші юристи, зокрема В. Ф. Опришко, використовують термін «міжнародні валютно-фінансові та кредитні організації», де їх поділяють також на шість груп саме за географічним критерієм¹⁶. О. Шереметьєва пропонує своє визначення *міжнародної фінансової організації* як «виду міжнародної міжурядової організації, що представляє собою об'єднання двох чи більше держав, або інших суб'єктів

¹⁴ Альтшулер А. Б. Международное валютное право. Москва: Междунар. отношения, 1984. С.178–179.

¹⁵ Там само. С.179.

¹⁶ Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право і процес: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2014. С.312.

міжнародного права, яке створене на основі міжнародної угоди з метою сприяти, забезпечувати та здійснювати міжнародне валютно-фінансове співробітництво у межах своєї компетенції, визначеної в засновницькому (установчому) документі і яке наділене функціональною міжнародною правосуб'єктністю, має власну внутрішню структуру та реалізує самостійну волю у зовнішніх відносинах»¹⁷.

Автори-укладачі «Термінологічного словника з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції» розглядають МФО як міжнародну організацію, яка на умовах, визначених своїм установчим актом, або відповідно до міжнародного договору України здійснює емісію облігацій на території України. Міжнародні фінансові організації можуть здійснювати в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, емісію відсоткових або дисконтних облігацій, у т. ч. шляхом здійснення публічної пропозиції¹⁸.

На нашу думку, найповніше визначення МФО наводять професори міжнародного права Д. Брадлоу, Д. Хантер (США), які зазначають подвійний характер МФО. По-перше, це міжурядові організації, які створені країнами для реалізації публічних інтересів, повноваження та роль яких визначаються на основі міжнародного договору та учасниками якого є держави. По-друге, вони здійснюють фінансові операції, які, попри їх публічну мету, є за своєю природою подібними до ринкових фінансових операцій¹⁹.

¹⁷ Шереметьєва О. Поняття міжнародної фінансової організації // Юридична Україна. 2017. № 2/3. С.62.

¹⁸ Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / уклад.: Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Павлов Д. М. [та ін.] Київ: Ваіте, 2018. С.402.

¹⁹ Bradlow D., Hunter D. International Financial Institutions and International Law. N-Y.: Kluwer Law International, 2010. P.1–2.

Важливе місце у системі інституціональних структур регулювання світової економіки та міжнародних економічних відносин посідають Бреттон-Вудські інституції – МВФ та СБ, що є спеціалізованими установами ООН²⁰. Відповідно, одним з головних пріоритетів досягнення сталого розвитку на макроекономічному рівні є наявність стабілізуючого фактора в діяльності МФО, що зумовлює їх визначну роль.

Теоретичні основи функціонування МФО, форм і механізмів взаємодії з національними економіками, а також становлення глобальної міжнародної архітектури були предметом дослідження у зарубіжних науковців, серед них Дж. Ботон²¹, Д. Брэдлоу²², Дж. Вільямсон²³, Д. МакДовел²⁴, А. Насірі²⁵, Д.Окампо²⁶, Т. Сінклер²⁷, Дж. Стігліц²⁸.

Також слід згадати праці Дж. Сороса²⁹ та Е. Трумана³⁰ та ін.

²⁰ Глобальні стратегії Євросоюзу / за ред. О. Г. Білоруса. Київ: КНЕУ, 2009. С.276.

²¹ Boughton J.M. Silent revolution: the International Monetary Fund, 1979–1989. Washington : Intern. monetary fund, 2001. XXVII, 1111 p.

²² Bradlow D., Hunter D. International Financial Institutions and International Law. N-Y.: Kluwer Law International. 2010. 404 p.

²³ Williamson J.A. Short History of the Washington Consensus // Serra N., Stiglitz J., eds. The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance. Oxford: Oxford University Press. 2008. P. 14–30. DOI:10.1093/acprof:oso/9780199534081.001.0001

²⁴ McDowell D. Brother. Can You Spare a Billion? (The United States, the IMF, and the International Lender of Last Resort). Oxford: Oxford University Press. 2017. 227 p. DOI:10.1093/acprof:oso/9780190605766.001.0001

²⁵ Naciri A. The Governance Structures of the Bretton Woods Financial Institutions. Montreal: Springer. 2018. 205 p.

²⁶ Ocampo J. A. and Titelman D. Regional Monetary Cooperation in Latin America. ADBI Working Paper Tokyo: ADBI. 2012. 35 p.

²⁷ Sinclair J.T. Global Governance. Cambridge: Polity Press. 2012. 197 p.

²⁸ Стигліц Дж. Прозрачність правительства // Право на свободу. Роль СМІ в економічному розвитку / сокр. пер. с англ. Г. П. Бляблин, М. Ю. Васянин. Москва : Весь мир, 2005. С.33–55.; Стигліц Дж. Ревущие девяностые. Семена развала. Москва : Современная экономика и право. 2005. 424 с.; Стигліц Дж. Доклад Стигліца. О реформе международной валютно-финансовой системы: уроки глобального кризиса. Доклад Комиссии финансовых экспертов ООН. Москва : Международные отношения, 2010. 328 с.; Стигліц Дж. Крутое пике. Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса. Москва : Эксмо, 2011. 510 с.; Stiglitz J. Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump. N-Y.: W. W. Norton & Company. 2018. 528 p.

²⁹ Сорос Дж. Відкрите суспільство. Реформування глобального капіталізму; переклад с англ. А. Пітик, Е. Грицайчук. Харків: Фоліо, 2018. 368 с.

³⁰ Truman E. Reforming the IMF for the 21st Century. Washington D.C.: Institute of International Economics, 2006. 592 p.

Найменше в науці досліджено поняття «*міжнародні фінансові інститути*» (МФІ) особливо в *українській науці*. Фінансист З. Варналій вважає, що «міжнародні фінансові інститути – це економічні організації, створені на основі міждержавних угод для регулювання міжнародних валютних та фінансово-кредитних відносин з метою стабілізації як світової економіки, так і окремих національних економік, або економік субрегіональних утворень»³¹. Фінансисти О. Бондаренко, І. Адаменко розкривають етапи реалізації моделі удосконалення діяльності фінансових інститутів з урахуванням особливостей функціонування фінансового ринку України³².

Питання співробітництва міжнародних установ з країнами світу, зокрема з Україною, були предметом дослідження, у роботах українських вчених: В. Колосової³³, О. Щербини³⁴, С. Мицюка, В. Мегей³⁵. Фінансист О. Михайлик³⁶ у своїй статті аналізує позитивні і негативні наслідки співпраці з МВФ та МБРР. Серед позитивних наслідків він виділяє: створення достатніх валютних резервів для повернення кредитів із відсотками, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, підвищення кредитного рейтингу країни на світовому фінансову ринку, сприяння удосконаленню банківської та грошово-кредитної системи держави. До недоліків автор відносить: формування фінансової залежності країни від зовнішніх ресурсів,

³¹ Варналій З. С. Фінансові інститути та їх значення у розвитку сучасного фінансового ринку України // Економіка і регіон. 2016. № 4 (59). С.17–18.

³² Бондаренко О. С., Адаменко І. П. Перспективи розвитку фінансових інститутів в економіці України // Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 5. С. 8–11.

³³ Колосова В. П. Співробітництво України з міжнародними установами та секторальна бюджетна підтримка : [монографія] / Держ. навч.-наук. установа «Акад. фінанс. упр.». Київ: ДННУ «Акад. фінанс. упр.», 2013. 254 с.

³⁴ Щербина О. І. Історичні передумови виникнення міжнародних фінансових організацій та етапи їх співробітництва з Україною // Статистика України. 2011. №4(55). С.76–81.

³⁵ Мицюк С., Мегей В. Сучасний стан та перспективи співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2015. Вип. 12. С.31–38.

³⁶ Михайлик О.М. Особливості міжнародного кредитування: МВФ та МБРР // Ефективна економіка : електрон. журн. 2015. №4. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3962> (дата звернення: 16.10.2021).

нарощення зовнішнього боргу держави, формування «споживацького» типу економіки, перетворення проблеми обслуговування боргу в проблему запозичення, зубожіння населення в довгостроковій перспективі через підвищення тарифів на газ та опалення, замороження соціальних виплат та ін.

Проблеми соціально-економічних трансформацій в Україні та роль в цьому фінансових інститутів досліджували *українські вчені* – З.Варналій³⁷, Г.Кучер³⁸, О. Смагло³⁹. Економісти С. Сіденко та М. Кульбіда⁴⁰ аналізують становлення, розвиток і перспективи співробітництва МФО з країнами світу, зокрема, країн Латинської Америки, Східної Європи та Східної Азії.

Проблематика розвитку взаємовідносин України з конкретними глобальними фінансовими інститутами, зокрема з МВФ, показана в працях Л.О. Гришиної⁴¹, К. Клименка⁴².

Важливими також стали дослідження Ж.К. Нестеренка та Є.В. Шелемеха⁴³, А.В. Лабунської⁴⁴.

³⁷ Варналій З.С. Фінансові інститути підтримки конкурентоспроможності економіки України // Національна безпека і оборона. 2016. № 1/2. С.40–49.; Варналій З. С. Фінансові інститути та їх значення у розвитку сучасного фінансового ринку України // Економіка і регіон. 2016. № 4 (59). С.15–21.

³⁸ Кучер Г. В. Міжнародні фінансово-кредитні інституції у фінансуванні суспільного розвитку України // Економічний вісник університету. 2017. Вип. 35 (1). С.221–230.; Чугунов І., Кучер Г. Міжнародні фінанси в умовах глобалізації // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. №6. С.67–82.

³⁹ Смагло О. В. Стан та перспективи розвитку співпраці між Україною та міжнародними інституціями // Економіка та суспільство. 2018. Вип.14. С.856–861.

⁴⁰ Сіденко С., Кульбіда М. Міжнародні фінансові організації у процесах економічної модернізації країн // Міжнародна економічна політика. 2020. №1/2. С. 100–136. DOI 10.33111/ier.2020.32_33.05

⁴¹ Гришина Л. О., Карась П. М., Черешня В. М. Україна та Міжнародний валютний фонд: перспективи співпраці // Сталий розвиток економіки: міжнар. наук.-вироб. журн. 2012. №13. С.28–31.

⁴² Клименко К. В. Актуальні питання співробітництва України з МВФ у період викликів і загроз COVID-19 // Фінанси України. 2020. №7. С.92–115. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.07.092>

⁴³ Нестеренко Ж. К., Шелемех Є. В. Співробітництво України з МВФ: стан та перспективи // Ефективна економіка: електрон. наук. фахове вид. 2015. №12. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2015/41.pdf (дата звернення: 16.10.2021).

⁴⁴ Лабунська А. В. Правовий статус Міжнародного валютного фонду та співробітництво з Україною : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2015. 20 с.

Російські економісти розглядають вплив МВФ більше у загальносвітовому масштабі, а також як прояв впливу США, крізь призму кредитування держав, що розвиваються. Наприклад, науковці І. А. Філіппова, Є. С. Кашева та Д. В. Хлебнікова⁴⁵ акцентують увагу на особливостях реформування кредитних механізмів МВФ, зокрема крізь призму економічної глобалізації. К. А. Дубінкіна розглядає проблеми реформування МВФ на сучасному етапі, зокрема, покращення структури управління, перегляд мандату та ролі фонду у світовій фінансовій системі, питання перерозподілу квот, голосів та представництва країн-членів⁴⁶.

Західноєвропейська наукова школа представлена, зокрема, німецьким дослідником М. Джорра⁴⁷, який розглядає діяльність МВФ на прикладі надання кредитів державам Азії та Африки, а також проблемних моментах, що впливають на розвиток держав та повернення боргу. Швейцарські науковці А. Дрехер та С. Волтер⁴⁸ більше акцентують увагу на розвиток економіки у державах-рецепієнтах. Італійський науковець А. Пресбітерро⁴⁹ розглядає економічну глобалізацію і роль у ній МВФ крізь призму світових економічних криз, насамперед їх імплементацію у Європі. А. Брум⁵⁰ досліджує динаміку змін економічної політики МВФ у період розквіту Вашингтонського консенсусу в кінці 1980-х – на початку 1990-х років ХХ ст. (тобто ряду заходів, спрямованих на посилення ролі ринкових сил і зниження ролі державного

⁴⁵ Филиппова И. А., Кашева Е. С. Экономическая глобализация // Вестник УлГТУ. 2018. №4. С. 60–61.; Хлебникова Д. В. Реформа кредитных механизмов МВФ с учетом мирового кризиса // Банковское дело. 2014. №2. С.32–37.

⁴⁶ Дубинкина К. А. Реформирование Международного валютного фонда как актуальная проблема современности // Свободная мысль. 2019. № 2. С.147–154.

⁴⁷ Jorra M. The Effect of IMF Lending on the Probability of Sovereign Debt Crises // Journal of International Money and Finance. 2012. № 31(4). P.709–725..

⁴⁸ Dreher A., Walter S. Does the IMF Help or Hurt? The Effect of IMF Programmes on the Likelihood and Outcome of Currency Crises. World Development, 2010. 37 p.

⁴⁹ Presbitero A. F., Zazzaro A. IMF Lending In Times of Crisis: Political Influences and Crisis Prevention. // World Development. 2012. №40(10). URL: <https://ideas.repec.org/a/eee/wdevel/v40y2012i10p1944-1969.html> (date of the application: 16.10.2021).

⁵⁰ Broome A. Back to basics: the great recession and the narrowing of IMF policy advice // Governance. 2015. Vol. 28, №2. P.147–165.

сектора) до Великої рецесії (кризи 2008 р.). Оглядовою є стаття К. М. Рейнхарт і К. Требеша⁵¹ в якій розглядається 70-річна історія МВФ з точки зору інституційних змін, а саме: програм кредитування, банківських криз, дефолтів та ін.

Особливості, напрями діяльності і перспективи співпраці із СБ досліджували *українські науковці*: Ю. Галіцейська⁵², Т. Кожухова⁵³, М.Кульбіда⁵⁴, К. Рибальченко⁵⁵, Н. Якубовська⁵⁶. В статті О. Харчука, О.Білого⁵⁷ проаналізовано інституційний механізм Групи СБ та розглянуто її діяльність в системі міжнародних валютно-кредитних інституцій в умовах глобалізації.

Російський політолог-міжнародник О. І. Соломатін⁵⁸ вивчав динаміку змін обсягів та структури розподілу потоків допомоги «нестабільним державам» з боку СБ. В другій статті⁵⁹ – розглянуто відмінні риси фінансових посередницьких фондів (ФПФ) Групи СБ у т. ч. при наданні допомоги

⁵¹ Reinhart C. M., Trebesch C. The International Monetary Fund: 70 years of reinvention // Journal of Economic Perspectives. 2016. Vol. 30, № 1. P. 3–28.

⁵² Галіцейська Ю.М. Співробітництво України зі Світовим банком // Глобальні та національні проблеми економіки : електрон. фахове вид. 2015. Вип.8. С.24–29.

⁵³ Кожухова Т. В. Фінансування Світовим банком проектів розвитку в Україні // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 15. С.17–20.

⁵⁴ Кульбіда М. В. Перспективи співробітництва України із Світовим банком // Стратегія розвитку України. 2015. №2. С.149–154.; Кульбіда М. В. Міжнародні фінансові організації у соціально-економічних процесах трансформацій країн світу: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ, 2020. 20 с.

⁵⁵ Рибальченко К. О. Удосконалення механізмів співпраці України із Світовим банком // Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «КНЕУ» ; відп. ред. І. В. Луняк. 2010. Вип. 24. С. 91–99.

⁵⁶ Якубовська Н. О. Світовий банк: від реконструкції до розвитку // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Одеса : Юридична література, 2012. Вип.63. С.508–513.

⁵⁷ Харчук О. О., Білий О. О. Група Світового банку в системі міжнародних валютно-кредитних інституцій // Часопис Київського університету права. 2017. №1. С.362–366.

⁵⁸ Соломатин А.И. Всемирный банк и «нестабильные государства»: динамика взаимодействия и структура помощи // Вестник международных организаций. 2018. Т.13. № 1. С.114–132. DOI:10.17323/1996-7845-2018-01-07.

⁵⁹ Бартенев В. И., Соломатин А. И. Финансовые посреднические фонды Всемирного банка как многосторонний механизм трансфера помощи в политически нестабильные регионы (на примере транзитного фонда «Довильского партнерства») // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. 2020. №3. С.72–108. DOI: 10.17323/1996-7845-2020-03-03.

«тендітним» державам як багатосторонніх механізмів сприяння міжнародному розвитку, а також вигоди та ризику, пов'язані з їх використанням.

Західні фахівці аналізують діяльність СБ в декількох напрямках, а саме: соціальна політика з подолання бідності⁶⁰, співробітництво між МВФ та СБ до та після глобальної фінансової кризи 2008 р⁶¹. Іспанський дослідник Ж. М. М. Перейра⁶² у своїх статтях простежує діяльність СБ в 1968 – 1981 рр. під головуванням Р. Макнамари в контексті холодної війни та політики зовнішньої допомоги США, а також аналізується його робота за період 1989–2014 рр. У них обговорюються причини та засоби, за допомогою яких СБ очолив «наступ на бідність», особливо на бідність у сільських районах. Діяльність МБРР досліджували *українські вчені* К. Клименко, А. Мельник, М. Поліщук, М. Білько⁶³. Умови та результати співпраці України з МБРР за період 2014–2018 рр. та досліджено в статті Т. Гаврилко, А. Гавриленко⁶⁴. *Зарубіжні фахівці*, в основному, розглядали діяльність МБРР як структурну частину СБ⁶⁵. Отже, можна констатувати, що проблема ролі і місця фінансових інститутів в сучасній системі міжнародних відносин не знайшла свого повного вивчення як в українській, так і в зарубіжній науковій літературі. Навіть поняття «міжнародні фінансові інститути» розроблено на рівні окремих статей.

⁶⁰ Clemens M., Kremer M. The new role for the World Bank // *Journal of Economic Perspectives*. 2016. Vol. 30, № 1. P. 53–76.; Mackinder S. Tracing the institutional barriers to the integration of the social protection and fragile states agendas within the World Bank // *Journal of International and Comparative Social Policy*. 2020. Vol. 36, № 2. P. 111–124.

⁶¹ Kranke M. IMF-World Bank cooperation before and after the global financial crisis // *Global policy*. 2020. Vol. 11, № 1. P. 15–25.

⁶² Pereira, J. M. M. Recycling and expansion: an analysis of the World Bank agenda (1989–2014) // *Third world quart.* 2016. Vol. 37, №5. P. 818–839.; Pereira, J. M. M. The World Bank's 'assault on poverty' as a political question (1968–81) // *Development and change*. 2020. Vol. 51, №6. P.1401–1428.

⁶³ Клименко К. В. Зарубіжний досвід співробітництва з Міжнародним банком реконструкції та розвитку і Міжнародною асоціацією розвитку // *Наукові праці НДФІ*. 2017. Вип. 1. С.16–40.; Мельник А. О., Поліщук М. Р., Білько М. В. Реалізація проєктів Міжнародного банку реконструкції та розвитку в Україні // *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2020. Т. 26, №3. С.84–92.

⁶⁴ Гаврилко Т. О., Гавриленко А. В. Міжнародний банк реконструкції та розвитку: особливості діяльності в умовах світових глобалізаційних процесів // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип.23. Ч. 1. С.43–48.

⁶⁵ Ravallion M. The World Bank: why it is still needed and why it still disappoints // *Journal of Economic Perspectives*. 2016. Vol. 30, № 1. P. 77–94.

Найбільш повно українськими науковцями розроблене питання співпраці України та МВФ, як головної фінансової інституції, тоді як зарубіжні фахівці, в основному, досліджували діяльність фінансових установ за певними напрямками.

1.2. Джерельна база

Джерельною основою магістерської роботи є монографії та періодичні публікації вітчизняних і зарубіжних учених, аналітичні звіти МВФ, Групи СБ, МБРР, також законодавчі та нормативно-правові акти України з питань співпраці з міжнародними фінансовими інститутами, грошово-кредитної та валютної політики, статистичні та аналітичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України та ін.

Джерельну базу магістерської роботи можна систематизувати наступним чином, поділивши джерела і документи на такі групи:

1. Перша група – це *закони України, документи уряду та міністерств України*, а саме: закони України⁶⁶, листи МВФ до України⁶⁷, постанови Кабінету міністрів⁶⁸, посадових осіб, вищого керівництва вони відображають стан співпраці України з МФІ на тому чи іншому етапі розвитку країни.

2. Друга група – це *документи міжнародних установ*. До їх числа відносяться, в основному, річні звіти МВФ, Групи СБ⁶⁹. Звіти

⁶⁶ Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій : Закон України від 24.06.1992 р. №2402-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 33. Ст. 474.

⁶⁷ МВФ – Україна : Лист про наміри, меморандум про економічну та фінансову політику від 02.06.2020 р. // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/> (дата звернення: 16.10.2021).

⁶⁸ Про порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються МФО: Постанова КМУ від 27.01.2016 р. №70 // Офіційний вісник України: укр. інформ. бюл. 2016. № 16. С.151. Ст. 627. Код акта 80829/2016.

⁶⁹ IFC annual report, 2021 : meeting the moment / Intern. Finance Corp. Washington : IFC, 2021. 113 p. ;The World Bank Group A to Z, 2016 / World Bank, Intern. Bank for Reconstruction and Development. Washington : The World Bank, 2016. XXXVII, 229 p.

використовуються для впровадження питань державної політики в галузі фінансів.

2. Третя група – *офіційні сайти міжнародних фінансових інституцій*. Сюди належить інформація про МВФ, Групи СБ. В ній окреслюється рекомендації щодо впровадження змін в Україні⁷⁰.

3. Четверта група – допоміжним джерелом у роботі були довідкові видання – *енциклопедії та словники*. Варто відмітити роботу колективу Інституту енциклопедичних досліджень НАН України та Наукового товариства імені Шевченка і підготовлену ними багатотомну електронну працю «Енциклопедія Сучасної України»⁷¹.

Таким чином, наявна джерельна база, незважаючи на певну скромність, є достатньою для вирішення поставлених у роботі завдань. При роботі з законами України, документами уряду та міністерств України, документами міжнародних установ автор дотримувався критичного підходу, аналізу та зіставлення даних з іншими джерелами і документами.

1.3. Методологія та методи дослідження

У сучасній літературі методологія розуміється як система норм і пов'язаних з ними методів наукового мислення, як постановка проблем і стратегія наукового пошуку. Метод наукового пізнання – набір інструментів і засобів для здобуття нового знання, а також його практичного використання під час вивчення тих чи інших об'єктів.

Методологічну основу роботи складає система загальнонаукових принципів і методів пізнання. Для досягнення мети дослідження та вирішення

⁷⁰Група Світового банку // Офіційний вебсайт Міністерства фінансів України. URL: http://www.min.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=35741 (дата звернення: 01.12.2021). ; Міжнародний валютний фонд // Офіційний вебсайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mvf> (дата звернення: 01.12.2021).

⁷¹ Гулай В. В. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) // Енциклопедія Сучасної України : онлайн-версія / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2018. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=65139 (дата звернення: 30.04.2022).

завдань, були використані *загальнонаукові й спеціальні методи дослідження*. З числа загальнонаукових методів дослідження застосовано аналіз і синтез, політико-описовий, проблемно-хронологічний і порівняльний методи; із конкретно-наукових і спеціальних – парадигмальний і системний аналіз, структурно-функціональний і факторний методи дослідження. Загальнонаукові методи дали можливість систематизувати та класифікувати сукупність наукового та прикладного знання в сфері міжнародних економічних відносин. При цьому конкретно-наукові та спеціальні методи визначаються як найбільш ефективні.

Магістерська робота виконана на таких *принципах дослідження*. Принцип історизму був запроваджений в науковий обіг на початку XIX ст. і став узагальнюючим принципом історичного пізнання. Він пронизує всю структуру історичного пізнання і об'єднує всі її ланки у певну логічно-наукову систему, тому принцип історизму є основоположним в науковій методології. В широкому значенні цього слова він означає спосіб мислення, що базується на усвідомленні нерозривного зв'язку між минулим, теперішнім і майбутнім. У цьому розумінні історизм є найважливішим світоглядним поняттям, яке обґрунтовує звернення суспільства до минулого в якості необхідної передумови розуміння ним власного теперішнього і перспектив свого майбутнього. У вузькому значенні історизм – це принцип пізнання, що вимагає вивчення явищ в їх конкретно-історичній обумовленості, виникненні, розвитку і перетворенні. Історизм передбачає підхід до історичної дійсності, яка змінюється в часі і розвивається в силу притаманних їй внутрішніх закономірностей і розглядає всяку складову її явищ як історичну індивідуальність, що має свої специфічні риси.

У роботі використовувався *принцип об'єктивності*, котрий означає неупередженість, незалежність суджень дослідника, хоча при цьому він не повинен бути нейтральним і має право на обґрунтування власної позиції. Автор намагався взагалі відійти від упередженої оцінки подій, бо

об'єктивність полягає в правдивому зображенні суперечностей інтересів різних сторін у міжнародних відносинах і забезпечує науковість.

Принцип системності означає сукупність загальнонаукових методологічних принципів, в основі яких лежить розгляд об'єктів як систем. Система – це загальнонаукове поняття, що виражає сукупність елементів, які знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним і з середовищем, що утворює певну цілісність, єдність. Його специфіка визначається тим, що воно орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта та вияв його багатогранних зв'язків і тих механізмів, які її забезпечують, а також на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх до єдиної теоретичної картини.

Важливим методологічним принципом тут виступає *принцип розвитку*. Принцип розвитку орієнтує історичне пізнання, сходження від простих організаційних форм до більш складних. Прикладом такого розвитку може виступати еволюція МВФ.

Для більш глибокого пізнання проблеми дослідження використовувались наступні *методи пізнання*. Найбільший наголос зроблено на порівняльний, статистичний, історико-системний, логічно-аналітичний методи, а також комплексний підхід.

Так, *порівняльний метод* дає змогу досліджувати події і факти міжнародних відносин в тісному зв'язку з тією історичною ситуацією, в якій вони виникли, і водночас в контексті змін, що відбувались на різних етапах, допомагає розкрити суть явищ, що вивчаються, за схожістю або відмінністю притаманних їм ознак. Цей метод має широкі пізнавальні можливості. Він допомагає виявити з одного боку явища закономірні, повторювані, з іншого – відмінні, а також робити широкі історичні узагальнення і паралелі. Зокрема він може застосовуватись при порівнянні грошових кредитів наданих фінансовими інститутами різним країнам, в т. ч. й Україні.

Порівняльний аналіз дозволив виявити спільні та відмінні риси міжнародного життя різних періодів постбіполярної епохи, продемонструвати

типові тенденції розвитку міжнародної економіки через призму глобалізації, виявити фактори, що сприяли економічним процесам трансформацій країн світу.

Історичний метод передбачає послідовний розвиток подій на основі причинно-наслідкових зв'язків. Його сутність – розкриття генези, розвитку об'єкта, його властивостей, функцій, змін, що відбуваються. Він дозволяє реконструювати явище, що вивчається в найбільш конкретній і наближеній до реальності формі. За природою генетичний метод є аналітично-індуктивним, а за формою вираження інформації – описовим. Він дозволяє вивчати події і явища в розвитку, в їх індивідуальності і розмаїтті. Цей метод дозволяє найбільшою мірою наблизитися до відтворення реальної історії об'єкта дослідження. При цьому певне явище відображається у найбільш конкретній формі. Пізнання йде послідовно від одиничного до особливого, а потім – до загального. Історичний метод використаний для хронологічної фіксації політичних подій і фактів. Для даного дослідження історична ретроспектива стала важливим підґрунтям для розуміння розвитку етапів співробітництва між Україною та МВФ.

Системний метод розглядає світовий сучасний процес як цілісну, взаємопов'язану систему. Він заснований на цілісному охопленні історичних явищ, а також спрямований на розкриття внутрішнього механізму функціонування суспільних систем. Структура – це внутрішня організація системи, яка характеризується способом впливу її компонентів і притаманних їм властивостей. В структурі виражається ступінь розвинутої системи, її стабільність. Вона характеризує стійкість, збалансованість, або нестійкість, дисбаланс системи. Системний метод робить головний акцент на політичній багатоскладовості і на взаємодії її елементів і системи в цілому з зовнішнім міжнародним середовищем. Він дозволив встановити пріоритетні цілі діяльності міжнародних фінансових інститутів на міжнародній арені, пояснив наявні раціональні шляхи і можливості для їх реалізації.

Застосування в дослідженні *хронологічного принципу та логіко-аналітичного методу* дозволило викласти матеріал у чіткій послідовності та логічній завершеності. Зміст магістерської роботи викладено за хронологічним принципом.

Ціннісно-нормативний метод дозволив з'ясувати роль розглянутих політичних процесів і явищ для світового співтовариства, оцінити їх комплексне, контекстне значення, зіставивши з тією чи іншою цінністю або нормою. Він дозволив адекватно оцінити сучасні тенденції, які відображають бажання МВФ зберегти світове лідерство шляхом застосування і перегляду політики кредитування і реалізації проєктів в певних країнах.

Інституційний метод – дозволив встановити закономірності функціонування фінансових інститутів, відповідальних за розробку і впровадження нової міжнародної фінансової архітектури, що було реалізовано за допомогою вивчення особливостей функціонування і взаємодії даних суб'єктів у межах політичного процесу в цілому.

Структурний аналіз передбачає найпростішу обробку даних, тобто застосування кількісних методів, які охоплюють підрахунки абсолютних величин та ін. *Функціональний аналіз* проводиться для з'ясування характеру зв'язку не тільки між окремими системами, але й між функціональними системами, такими, як соціально-економічна структура суспільства, його політична система й умовами, подіями, особами.

Керуючись названими принципами та методами, автор намагався викласти матеріал у послідовній і логічно завершеній формі. Магістерська робота побудована на загальнонаукових методах пізнання, із застосуванням науково-критичного аналізу джерел. Поєднання зазначених принципів та методів дало можливість автору залишатися на науковій точці зору і забезпечило достовірність результатів роботи з елементами наукового дослідження.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ: СТРУКТУРА, ІНСТРУМЕНТИ, НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Місце МФІ у системі сучасних міжнародних відносин

Становленню сучасної системи МФІ передувало кілька етапів. Поштовхом до їх утворення стала промислова революція, що мала місце в країнах Західної Європи, США та Японії в другій половині ХІХ ст. Інтенсифікація фінансових відносин між країнами обумовила необхідність об'єднання їхніх зусиль. Якісно новим етапом розвитку міжнародних валютних відносин став «класичний золотий стандарт», що був революційним на той період часу⁷². Паризька конференція, яка відбулася в 1867 р., визнала золото основною одиницею міжнародних розрахунків і вперше окреслила напрям уніфікації різних грошових систем, а «золотий стандарт» став першою міжнародною грошовою системою⁷³.

Після Першої світової війни країни почали відновлювати власні економіки та скликали Генуезьку міжнародну конференцію в 1922 р., задля повернення до довоєнного економічного режиму, але спекулятивна та невдала політика призвела до погіршення фінансового стану, наслідком якого була перша світова фінансова криза, відома як Велика депресія 1929–1933 рр. Проте рішення конференції являють собою значний крок на шляху створення основ багатостороннього міжнародно-правового регулювання економічних відносин між країнами⁷⁴.

Одними з найбільш великих сучасних МФІ є МВФ фонд та Група СБ, що виникли у першій половині ХХ ст. Поштовхом до їх створення були Велика депресія та Друга світова війна. Біржовий крах у жовтні 1929 р. став першим

⁷²Филипенко А.С. Экономическая глобализация: истоки и результаты. Москва: Экономика, 2010. С. 314.

⁷³Рикардс Дж. Валютные войны / пер. с англ. Е. Тортуновой. Москва : Эксмо, 2015. С.72.

⁷⁴Сіденко С., Кульбіда М. Міжнародні фінансові організації у процесах економічної модернізації країн // Міжнародна економічна політика. 2020. № 1/2. С.109.

зовнішнім проявом кризових процесів та мав трагічні наслідки для багатьох країн світу. Світова криза найсильніше вплинула на США: за перші три роки депресії збанкрутували 4835 банків, промислове виробництво скоротилося майже вдвічі, у п'ять разів зменшилося виробництво автомобілів, мільйони американських фермерів були позбавлені господарства і землі за несплату боргів. На думку деяких експертів, під час кризи суттєво зменшився природний приріст населення США. Охоплені панікою мешканці країни намагалися за першої ж можливості вилучати свої заощадження з уцілілих банків, у результаті чого кількість грошей в обігу зросла з 454 млн. дол. США у 1929 р. до 5699 млн. дол. США наприкінці 1932 р⁷⁵. Проте й інші держави не оминула така участь. Особливо постраждали країни, що залежали від експорту США (насамперед, країни Латинської Америки).

Значного удару було завдано й економіці ряду європейських країн, які зіткнулися з різким скорочення обсягів експорту та стрімким зростанням тарифів на імпорт. Знецінення валюти поступово призвело до відміни золотого стандарту⁷⁶, який зобов'язував держави підтримувати фіксований валютний курс. Закономірним результатом стало стихійне переміщення великих обсягів грошей, параліч системи міжнародного кредитування, нестабільність платіжних балансів та валютних курсів.

Плани організації міжнародно-фінансової системи почали публікуватися ще у 1934 р., а у 1943 р. було видано «Спільну заяву експертів Об'єднаних та Приєднаних Націй про створення Міжнародного валютного фонду», що стала передумовою та основою проведення цього всесвітньо значущого заходу. Для офіційного прийняття нової міжнародної валютної системи, як і у попередніх випадках, було вирішено скликати Валютно-фінансову конференцію ООН. Місцем проведення конференції було обрано м. Бреттон-Вудс у США. Вона розпочала свою роботу 1 липня 1944 р. і тривала

⁷⁵ Щербина О.І. Історичні передумови виникнення міжнародних фінансових організацій та етапи їх співробітництва з Україною // Статистика України. 2011. №4(55). С.76.

⁷⁶ Міжнародні фінанси : [підруч.] / за ред. О. І. Рогача. Київ : Либідь, 2003. С.120.

протягом трьох тижнів, до 22 липня 1944 р. Всього в роботі Бреттон-Вудської конференції взяли участь представники 44 країн-учасниць антигітлерівської коаліції. Для більш ефективної роботи конференції, її учасники прийняли рішення проводити як пленарні засідання, так і засідання в окремих комісіях, які були повинні займатися роботою над окремими питаннями. Було створено три комісії, відповідно до завдань та цілей, які ставили перед собою учасники:

- 1) Комісію по Міжнародному валютному фонду;
- 2) Комісію по Міжнародному банку реконструкції та розвитку;
- 3) Комісію з питань міжнародної фінансової співпраці. За результатами роботи конференції було створено нову міжнародну валютну систему та визначено її основні принципи. Рішення були оформлені у трьох міжнародних договорах, які було прийнято за підсумками роботи конференції і підписано 22 липня 1944 р. Цими договорами стали:

- статті угоди Міжнародного валютного фонду (Статут МВФ);
- статті угоди Міжнародного банку реконструкції та розвитку (Статут МБРР);
- угода про принципи формування валютних обмінних курсів.
- Всі держави, які брали участь в роботі конференції, приєдналися до даних договорів. Винятком став лише СРСР, який відмовився підписувати Статути МВФ та МБРР.

Таким чином, Бреттон-Вудські угоди, з одного боку, були продовженням процесу пошуку форм правового регулювання кредитно-фінансових і валютних відносин, з іншого боку – початком нового етапу створення механізму міжнародно-правового регулювання в цих пов'язаних між собою сферах⁷⁷. На цій конференції розглянули два основні плани реорганізації світової валютно-фінансової системи. Перший був запропонований заступником Міністра фінансів США Г. Уайтом і передбачав створення

⁷⁷ Шперун Х. В. Історико-правові аспекти створення та функціонування Бреттон-Вудської валютної системи // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22–23 жовтня 2010 року). Одеса : Фенікс, 2010. С.40–42.

міжнародного стабілізаційного фонду Об'єднаних та Приєднаних націй шляхом укладання міжнародної угоди між США та їх союзниками. Ресурси фонду повинні були спрямовуватися на короткострокове кредитування країн-учасниць для фінансування дефіцитів їхніх платіжних балансів, що, своєю чергою, мало сприяти поживленню зовнішньої торгівлі, послабленню валютних обмежень та припиненню використання протекціоністських заходів⁷⁸.

Головними причинами появи МФІ були:

- посилення інтернаціоналізації світового господарського ЖИТТІ розвиток ТНК і ТНБ, діяльність яких вийшла за межі національне економіки;
- розвиток міждержавних форм регулювання валютно-кредитних та фінансових зв'язків;
- посилення нестабільності світової економіки, в т. ч. валютної системи, світових ринків капіталів, товарів.

Метою створення, загальними цілями та завданнями діяльності МФІ є:

- стабілізація світового господарства та міжнародних фінансів (міжнародної валютно-фінансової сфери) на основі об'єднання зусиль світового співтовариства;
- вивчення і розв'язок найбільш важливих глобальних проблем міжнародних фінансів і міжнародної економіки (вирішення глобальних економічних проблем);
- спільна розробка стратегії світової валютно-кредитної і фінансової політики, координація її проведення (здійснення міждержавного валютного і кредитно-фінансового регулювання);
- забезпечення стабілізації національних і колективних валют;
- усунення торговельних бар'єрів і сприяння активній економічній співпраці між державами;

⁷⁸ Міжнародні фінанси : [підруч.] / за ред. О. І. Рогача. Київ : Либідь, 2003. С.346.

- фінансова підтримка міжнародних, регіональних та національних програм технологічного і соціально-економічного розвитку;
- лібералізація всіх форм міжнародних економічних відносин. При цьому міжнародні фінансові організації надають допомогу за умови виконання країнами-реципієнтами певних економічних вимог, основними з яких є:
 - лібералізація цін та ринків;
 - макроекономічна стабілізація (інфляція не більше 40 % за рік);
 - обмеження державних витрат (зменшення дефіциту державного бюджету);
 - субсидування експорту;
 - приватизація, підвищення відкритості економіки⁷⁹.

МФІ залишаються важливою складовою сучасної міжнародної фінансової архітектури. На думку М. Вовченка, *«міжнародна фінансова архітектура – це інституційна структура світової фінансової системи, що розглядається в динамічному процесі. Це як сукупність економічних відносин, на основі яких визначаються як принципи побудови світової фінансової системи та національних фінансових систем, так і самі фінансові інститути, з яких складаються національні та світові фінансові системи»*⁸⁰. Як уже зазначалося, створення цих організацій припадає на післявоєнний період, а їхнє функціонування і розвиток – одночасно важливою передумовою та елементом механізму поглиблення світогосподарських відносин. Процес розвитку міжнародних валютно-кредитних відносин історично й об'єктивно характеризувався створенням розгалуженої інституціональної структури, до складу якої входять світові (глобальні) та регіональні (багатосторонні) фінансові інститути, а також інші валютно-фінансові організації (Додаток А, табл.2.1).

⁷⁹ Куцик П. О., Ковтун О. І., Башнянин Г. І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : Вид-во ЛКА, 2015. С.348–349.

⁸⁰ *Цит. за:* Вовченко Н.Г. Институциональные преобразования финансовой системы России в условиях глобализации. Ростов-на-Дону: РГЭУ РИНХ, 2006. С.96.

Міжнародні фінансові інституції, що у сукупності утворюють міжнародну фінансову інфраструктуру, численні та різноманітні. При загальній схожості змісту діяльності міжнародні фінансові інституції розрізняються за умовами членства в них, компетенцією, учасниками та повноваженнями. Найвідоміші з них наведено на рис. 2.1. (Додаток Б.)

Російський фахівець В. М. Шумілов наводить перелік критеріїв, за якими можна класифікувати міжнародні фінансові організації (хоча сам не дає визначення цього терміна). Так, за критерієм *заглибленості у фінансову проблематику* можна виділити:

- організації, у яких фінансова сторона діяльності не є основною, переважною, а є технічною, додатковою; фінансова сторона лише обслуговує основну діяльність такої міжнародної організації (ООН);
- організації, у яких фінансова сторона діяльності є головною (МВФ) або переважною. Саме такі організації можна віднести до міжнародних фінансових організацій.

За кількісним складом:

- універсальні (МВФ, МБРР);
- багатосторонні (або умовно універсальні);
- регіональні (обмеженого складу) або міжрегіональні;
- двосторонні.

За компетенцією:

- міжнародні фінансові організації спеціальної фінансової компетенції; міжнародні фінансові організації з компетенцією у сфері валютних, або боргових, або розрахункових, або інших відносин;
- широкої (або змішаної) компетенції, у тому числі загально-фінансові. Сюди можна віднести міжнародні фінансові організації, які діють у двох чи більше напрямках, виконують дві чи більше функції в міжнародній фінансовій системі.

За суб'єктним складом:

- міждержавні/міжурядові (публічні);

- неурядові.

За ступенем участі в процесах інтеграції та співробітництва:

- міжнародні фінансові організації, які є інституціональною основою/опорою фінансової сторони інтеграції (в частині створення, наприклад, платіжних і валютних союзів);
- міжнародні фінансові організації координаційного характеру (націлені головним чином на забезпечення співробітництва в міжнародній фінансовій системі).

За організаційним (інституціональним) началом:

- власне організації;
- параорганізації («м'які організації»)⁸¹.

Як глобальні інституції МВФ та Група СБ мають специфічну цільову функцію. Її суть полягає у сприянні процесам інтеграції країн і ринків у світове ринкове середовище, яке нині формується як глобальна економічна система. Якщо на перших етапах діяльності МВФ мав стежити за «правилами гри», що були встановлені для забезпечення нормального функціонування валютної системи золото-дев'язного стандарту, а СБ – прокредитувати відбудову західноєвропейської економіки, то з 60-х років ХХ ст. до цільової функції МВФ як наддержавної установи додалася субфункція надання кредитно-фінансової допомоги для здійснення антиінфляційної політики та вирівнювання платіжних балансів у країнах, що розвиваються, а СБ у цей період починає диверсифікувати свою діяльність через створення розгалуженої системи фінансових інститутів, діяльність яких була зорієнтована на доповнення функціональної дієздатності МБРР і спрямована на посилення його глобалізаційного впливу⁸².

⁸¹ Шумилов В. М. Международное финансовое право: учебник. Москва : Международные отношения, 2005. С.124–125.

⁸² Донських М. С., Костишина О. Я. Роль міжнародних фінансових організацій в сучасній світовій економіці. URL : http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/68571.doc.htm (дата звернення: 26.10.2021).

Важливими періодами еволюції кредитної діяльності МВФ були: 1990 р. – поява попиту на ресурси МВФ; 1994–1995 рр. – криза в Мексиці; 1996 р. – ініціатива МВФ і СБ по відношенню боргу бідних країн з високим рівнем заборгованості з метою скорочення зовнішнього боргу найбідніших країн світу до економічно прийняттого рівня ; 1997–1998 рр. – Азійська фінансова криза (Індонезія, Південна Корея, Таїланд) надання кредитів для стабілізації політики та структурних реформ ; 2000 р. – глибокі кризи в Туреччині та Латинській Америці; 2008 та 2010 рр. – найбільш гострі світові фінансові кризи; 2017 р. – країнами, що отримали найбільше кредитів стали Греція, Україна Португалія.

Говорячи про сучасну міжнародну фінансово-валютну систему варто наголосити на такому явищі як *цифровізація*. Цифровізацію сучасних міжнародних фінансів розглядають як процес, що охоплює усю сукупність відносин зі створення і використання грошових коштів, необхідних для здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами міжнародних економічних відносин⁸³. Цифровізація не замінює традиційні системи, проте використання інформаційних технологій дозволяє зробити існуючі системи або фінансові послуги значно дешевшими, досконалішими та більш захищеними. Цифровізація також викликає зміну соціальної, ділової й економічної поведінки у зв'язку із застосуванням таких технологій.

Цифрові технології швидко перетворюють саме середовище, у якому фінансовий сектор працює. Нині можна окреслити чотири основних сфери, у яких цифровізація може змінювати традиційні форми грошей і кредиту і, як наслідок, теорію та практику сучасних міжнародних фінансових відносин:

- заміщення готівки електронними грошима;
- заміна традиційних банківських депозитів і банкнот криптовалютами⁸⁴;

⁸³ Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин : монографія / А. С. Філіпенко, Н. В. Резнікова, О. І. Рогач та ін.; за ред. О. І. Шниркова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2020. С.140.

⁸⁴ *Криптовалюта* (від англ. *cryptocurrency*) – різновид цифрової валюти, емісія та облік якої виконується децентралізованою платіжною системою повністю в автоматичному режимі (без можливості внутрішнього або зовнішнього адміністрування).

- структурна трансформація міжнародних резервів країн;
- заміщення традиційного банківського кредитування кредитуванням на основі цифрових платформ⁸⁵.

Нині перед національними та глобальними регуляторами постає питання про те, чи можуть нові форми цифрових грошей здійснити виклик існуючій ієрархічній міжнародній валютно-фінансовій системі та чи зможуть такі цифрові носії вартості конкурувати із *фіатними валютами*⁸⁶. Наприклад, на саміті G20 у Буенос-Айресі у 2018 р. вирішили, що криптоактиви не є загрозою для світової фінансової стабільності. Наразі ринок криптовалют щодо сучасної глобальної економіки та міжнародної фінансової системи є незначним. Навіть на недавньому піку сукупна капіталізація криптовалют становила менше 1 % світового ВВП.

Світовий ринок мобільних грошових переказів за регіонами охоплює 5 основних географічних регіонів, а саме: Північну Америку, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Європу та Центральну Азію, Близький Схід та Африку та Латинську Америку. Очікується, що Азіатсько-Тихоокеанський регіон буде мати найбільший розмір ринку протягом прогнозованого періоду. Регіон займає передові позиції у прийнятті мобільних грошових рішень завдяки збільшенню проникнення смартфонів у цей регіон, що надає операторам можливість запуснути вдосконалені послуги мобільного гаманця. Швидке прийняття електронної комерції сприяє ще більшому використанню механізмів електронних платежів, включаючи мобільні грошові послуги. Зростання мобільних грошових рішень допоміг перекрити економічні можливості та стимулювати фінансову інклюзію в регіоні. Через величезну

⁸⁵ Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин : монографія / А. С. Філіпенко, Н. В. Резнікова, О. І. Рогач та ін.; за ред. О. І. Шниркова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2020. С.141.

⁸⁶ *Фіатні валюти* – це узаконений платіжний засіб, цінність якого встановлюється урядом і випускається ним, незабезпечене фізичним товаром або продуктом. І саме через крайній фактор (незабезпеченість фізичними товарами або продуктами) фіатні валюти часто піддаються критиці (особливо це помітно в середовищі ентузіастів криптовалютної індустрії).

чисельність населення та характер економіки, що розвивається, велика кількість людей у цьому регіоні не має прямого доступу до фінансових послуг. Традиційні банківські операції призводять до високих операційних витрат, і ці банки важко створити у сільській та віддаленій місцевості. Однак мобільні рішення допомагають зменшити операційні витрати та обслуговують різноманітне населення, сприяючи тим самим фінансовій інтеграції шляхом подолання економічних можливостей⁸⁷.

Можна передбачити кілька сценаріїв подальшого розвитку процесу цифровізації, кожен із яких може мати дуже різні наслідки для міжнародних фінансів у майбутньому.

Перший – передбачає збереження існуючої рівноваги, що можна просто схарактеризувати як статус-кво у міжнародних фінансах.

Другий – пов’язаний із запровадженням цифрових фіатних криптовалют центральними банками країн (CBDCs-Central bank digital currency), що впливатиме на структуру та характер міжнародних валютно-фінансових відносин. Наразі близько 70 % центральних банків вивчають і розробляють прототипи цифрових валют.

Третій сценарій можна охарактеризувати як руйнівний, коли дедалі важче прогнозувати майбутні контури нової міжнародної фінансової системи, і такий, що передбачає поступове зменшення можливості впливу з боку глобальних і національних регуляторів на існуючу структуру та характер світових фінансів. Це згодом вимагатиме проведення нового «Бреттон-Вудсу» з усіма наслідками для формування нової парадигми побудови міжнародних фінансів⁸⁸.

Таким чином, цифровізація має потенціал, щоб змінити традиційні структури світової валютно-фінансової системи. Проте, наразі сам по собі, цей

⁸⁷ Савченко М.В., Ковальова О.І., Козачишина А.С. Детермінанти цифровізації сфери міжнародних валютно-фінансових відносин // Економіка і організація управління. 2020. №3(39). С.161–162. DOI 10.31558/2307-2318.2020.3.14

⁸⁸ Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин : монографія / А. С. Філіпенко, Н. В. Резнікова, О. І. Рогач та ін.; за ред. О. І. Шниркова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2020. С.146.

процес не створюватиме, на нашу думку, ризики для діючого механізму функціонування міжнародної фінансової системи.

2.2. МВФ

Структура МВФ та розподіл компетенції між його органами регламентується ст. XII розділу 1-8 Статей угоди МВФ та Додатком до цієї Угоди, а також Внутрішніми правилами МВФ. Відповідно до ст. XII розділу I Статуту Фонду⁸⁹ складається із Ради керуючих, Виконавчої ради, Директора розпорядника і штату співробітників. Радою керуючих можуть створюватися дорадчі органи. На сьогодні найбільший вплив на діяльність МВФ мають такі дорадчі органи, як Міжнародний валютно-фінансовий комітет та Об'єднаний Комітет розвитку МВФ та Світового Банку. Найвищим органом управління відповідно ст. XII розділу 2 статей Угоди МВФ є Рада керуючих, яка складається з одного керуючого і одного заступника від кожної держави-члена. Ці особи призначаються кожною державою-членом на розсуд держави і виконують свої обов'язки до призначення нових представників.

Заступник має право голосу тільки у випадку відсутності керуючого, якого він заміщує. До Ради керуючих представники держав обираються строком на 5 років. Рішення цим органом ухвалюється простою чи кваліфікованою більшістю голосів як передбачено в Статуті Фонду, в залежності від важливості питання. За необхідності обговорення та голосування невідкладних питань можуть проводитися по телефону⁹⁰.

Повсякденну роботу МВФ виконує Виконавчий комітет, який представляє всі держави-учасники, найнятий на роботу на міжнародній основі персонал під керівництвом Директора розпорядника і трьох його заступників.

⁸⁹ Articles of Agreement of the International Monetary Fund // International Monetary Fund: official page. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/index.htm> (date of the application: 01.04.2022).

⁹⁰ Моисеев А. А. Международные финансовые организации (правовые аспекты деятельности). 2-е изд., доп. и перераб. Москва : Омега-Л. 2003. С.58.

При чому, кожен член керівництва призначається із різних регіонів світу. Зазвичай, він проводить засідання один раз на рік- на щорічних нарадах МВФ і Світового банку. Кожна держава-учасник назначає керуючого (зазвичай міністра фінансів або керуючого національним банком країни) та заступника керуючого. Рада керуючих приймає рішення головних питань політики, але відповідальність за повсякденне прийняття рішень делегується Виконавчому комітету. Виконавчий комітет складається з 24 виконавчих директорів і його головою є Директор-розпорядник. Засідання Виконавчого комітету проводяться протягом повного робочого дня три рази на тиждень або частіше при необхідності, в штаб-квартирі організації в Вашингтоні, округ Колумбія, США. П'ять найбільших акціонерів МВФ (США, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія) а також Китай, РФ, та Саудівська Аравія мають особисті місця в Раді. Інші 16 Виконавчих директорів вибираються на дворічний термін відповідними групами країн.

Документи, що лежать в основі обговорень на засіданнях Ради, підготовлюються персоналом МВФ, іноді в співпраці з СБ і надаються Раді після погодження керівництвом МВФ.

Працівники МВФ являються міжнародними цивільними службовцями, які несуть відповідальність перед МВФ, а не перед владою своїх країн. Організація нараховує біля 2800 співробітників, найнятих на роботу з 141 країни⁹¹.

Основним джерелом коштів МВФ являються внески в межах квоти (внески в капітал) держав-членів, які вони платять при вступі в МВФ або після періодичних переглядів в ході яких розмір квот збільшується. Країни платять 25 % своєї квоти в *спеціальних правах запозичення (СПЗ)*⁹² або в основних валютах, таких як долар США або японська єна; при необхідності МВФ може

⁹¹ Справочник по МВФ. Что такое Международный валютный фонд ? / ред. Дж. Клифт. Вашингтон, округ Колумбия: Изд-во МВФ, 2004. С.15.

⁹² *Спеціальні права запозичення (СПЗ)* (англ. special drawing rights, SDR, SDRs; код валюти за ISO 4217 – XDR) – резервний та платіжний засіб, що емітується МВФ. Існує лише в безготівковій формі у вигляді записів на банківських рахунках.

витребувати решту, яка підлягає до сплати в валюті члена-держави на цілі надання кредитів. Квоти визначають не тільки платежі держави по внесках, але і її кількість голосів, суму фінансування, яку вона може отримати від МВФ, а також її частку при розподілі СПЗ. Квоти покликані в цілому відобразити відносну частку держави-члена в світовій економіці: чим більше економіка країни за обсягом випуску продукції і чим більший об'єм і ширше розмаїття її зовнішньої торгівлі, тим, як правило, вище рівень її квоти. США, що володіють найбільшою в світі економікою, вносять найбільший внесок у МВФ – 17,5 % від загального обсягу квот; Республіка Палау, з найменшою економікою, вносить 0,001%. В рамках останнього (одинадцятого) перегляду квот, який набрав чинності в січні 1999 р., квоти МВФ були збільшені (вперше з 1990 р.) приблизно на 45 % до 212 млрд. СПЗ (приблизно 300 млрд. дол. США). Х. А. Окампо (колишній міністр фінансів і державних кредитів Колумбії, професор Колумбійського університету) вважає, що одним із головних переваг СПЗ є в тому, що їх можна використовувати в період світових фінансових криз, в якості одного із інструментів міжнародної грошово-кредитної політики, як це було зроблено в 2009 р. Але СПЗ можна було б використовувати більш систематично. Опираючись на оцінки різних економістів, Окампо зауважив, що МВФ міг би щорічно випускати СПЗ на суму 200–300 млрд. дол. США. За його словами, більш активне використання СПЗ мало б додаткові переваги. Головне, це призвело б до скорочення попиту на валютні резерви в якості «самострахування» зі сторони країн з ринком що формується та країн що розвиваються⁹³.

У разі необхідності МВФ може брати позики для поповнення своїх ресурсів за квотами. МВФ має два постійних механізми для отримання позик, якщо це буде потрібно для усунення загрози міжнародній валютній системі:

⁹³ Окампо Х. А. Настало время СДР // Финансы и развитие: ежеквартальный журнал МВФ. 2019. Вып. 56, № 4. С.63.

Генеральні угоди про позики (СПЗ), засновані в 1962 р., в які входять 11 учасників (уряду або центральні банки Групи десяти промислово розвинених країн і Швейцарія)

Нові угоди про позики, введені в 1997 р., учасниками яких є 25 держав і установ. У сукупності за цими двома угодами МВФ може отримати позики на суму до 34 млрд. СПЗ (приблизно 50 млрд. дол. США)⁹⁴.

Отже, МВФ підпорядкований своїм країнам-учасникам і ця підпорядкованість являється необхідною передумовою його ефективності. Маючи злагоджену організаційну структуру, МВФ може забезпечити ефективну роботу та співпрацю з країнами-членами. Віртуальні СПЗ могли б сприяти використанню СПЗ в приватних угодах, створюючи світову криптовалюту, яка могла б бути в обігу разом з національними або регіональними криптовалютами, підтримуваними центральними банками.

Країна, яка потребує іноземної валюти, здійснює покупку або по іншому запозичення іноземної валюти або СПЗ в обмін на еквівалентну суму в своїй власній валюті, яка зараховується на рахунок МВФ в центральному банку даної країни.

Сучасна кредитна діяльність МВФ здійснюється шляхом здійснення кількох видів фінансування: звичайного, спеціального і пільгового фінансування. За методологією МВФ ці види фінансування мають назву механізми.

1. Звичайні механізми – механізми, фінансування яких здійснюється за допомогою власних ресурсів МВФ, що знаходяться на Рахунку загальних ресурсів (General Resources Account). До них належать резервна частка, механізм кредитних часток, домовленості про резервні кредити (англ. Stand-by Arrangements стенд-бай), механізм розширеного кредитування. Домовленості про кредит стенд-бай складають основу політики кредитування МВФ. Ця домовленість гарантує змогу отримання коштів по кредиту в межах

⁹⁴ Справочник по МВФ. Что такое Международный валютный фонд? / ред. Дж. Клифт. Вашингтон, округ Колумбия: Изд-во МВФ, 2004. С.16–17.

встановленої суми зазвичай в термін 12–18 місяців для урегулювання короткострокової проблеми платіжного балансу.

2. Спеціальні механізми – механізми, створені з метою розширення масштабів і вдосконалення структури кредитних операцій МВФ. Вони розрізняються за програмними цілями, умовами вартості кредиту. Отримання країнами-членами Фонду коштів по лінії спеціальних механізмів є доповненням до їх кредитних часток. Як правило, фінансування в рамках спеціальних механізмів МВФ здійснюється за рахунок власних коштів Фонду.

Спеціальні механізми включають: механізм компенсаційного та надзвичайного фінансування, механізм фінансування буферних запасів, механізм фінансування системних перетворень, механізм фінансування додаткових резервів, надзвичайні кредитні лінії.

3. Механізми пільгового фінансування – створені для надання допомоги найбіднішим країнам, що розвиваються. Ці позики фінансуються не за рахунок загальних ресурсів Фонду, а шляхом використання інших джерел – головним чином кредитів і субсидій, які ті чи інші країни надають МВФ, даючи йому тим самим можливість надавати пільгову фінансову допомогу іншим країнам, що мають право на її отримання. Для пільгового кредитування країн, що розвиваються застосовувалися (або застосовуються) такі механізми: трастовий фонд, механізм фінансування структурної перебудови, механізм екстреного фінансування, підтримка фондів валютної стабілізації, допомога країнам які зазнали конфлікту⁹⁵.

З найголовніших механізмів слід виділити механізм надзвичайної допомоги. Ця форма допомоги введена для сприяння країнам-членам в подоланні проблем платіжного балансу які виникли внаслідок непередбачуваних стихійних лих чи воєнних конфліктів. Так механізм фінансування на скорочення бідності і сприяння економічному росту (введений з 1999 р.) дає змогу надавати кредити з низькими відсотковими

⁹⁵ Андропова И. В. Международный валютный фонд: вчера, сегодня, завтра // Вестник международных организаций. 2007. №6(14). С.45.

ставками, покликаний допомогти найбіднішим країнам-членам, які зазнають довгострокові проблеми в області платіжного балансу⁹⁶.

МВФ сприяє своїм членам-країнам проводячи аналіз економічної та фінансової ситуації на національному і глобальному рівні. Також надаючи кредити у твердій валюті для підтримки реформ і стабілізації політики. Надає широкий спектр технічної підтримки, а також проводить навчання для посадових осіб урядів і центральних банків в сферах своєї компетенції.

Ці кредитні механізми мають бути регламентованими. Тому, основними фінансовими інструментами кредитування в МВФ є резервна частка, кредитні частки, домовленості про резервні кредити стенд-бай та механізм розширеного кредитування (Extended Fund Facility).

Резервна частка – це перша порція іноземної валюти, яку країна-член може отримати в МВФ у межах 25% квоти, називалася до ямайської угоди «золотою», з 1978 р. – резервною часткою (Reserve Tranche).

Кредитні частки – це засоби в іноземній валюті, які країна-член може отримати понад розмір резервної частки (у випадку її повного використання авуари МВФ у валюті країни досягають 100 %), поділяються на чотири кредитні частки, або Credit Tranches, які становлять по 25% квоти.

Домовленості про резервні кредити стенд-бай, з 1952 р., забезпечують країні-члену гарантію того, що в межах визначеної суми і протягом терміну дії угоди вона може за умови дотримання обумовлених в угоді умов безперешкодно отримувати від МВФ іноземну валюту в обмін на національну.

Механізм розширеного кредитування (Extended Fund Facility) (з 1974 р.) доповнив резервну і кредитні частки. Він призначений для надання кредитів на більш тривалий період і в більших розмірах стосовно квот, ніж у рамках звичайних кредитних часток⁹⁷.

⁹⁶ Справочник по МВФ. Что такое Международный валютный фонд? / ред. Дж. Клифт. Вашингтон, округ Колумбия: Изд-во МВФ, 2004. С.27.

⁹⁷ Бех М. С. Особливості міжнародного кредитування : міжнародний валютний фонд і Україна // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2013. Вип. 37. С.199.; Меморандум про економічну та фінансову політику, підготовлений у рамках реалізації програми МВФ «стенд-бай» // Офіційний сайт Національного банку України.

Ця організація координує співпрацю держав з метою взаємного економічного зростання, побудови ефективного глобального валютно-фінансового співробітництва, забезпечення фінансової стабільності та усунення валютно-фінансових перешкод у міжнародній торгівлі⁹⁸.

Також МВФ здійснює нагляд в таких формах:

По-перше, нагляд за країною здійснюється у формі регулярних (щорічних) всебічних консультацій з окремими державами-членами на їхню економічну політику, з проведенням, при необхідності, проміжних обговорень. Ці консультації іменуються «консультаціями відповідно до Статті IV», оскільки вони приписані Ст. IV статуту МВФ⁹⁹. Місія МВФ, як правило, – зустрічатися з посадовими особами з уряду і центрального банку, а також іншими зацікавленими сторонами, такими як члени парламенту, представники бізнес-еліти, громадянського суспільства та профспілок, щоб допомогти оцінити економічну політику і напрямок економічного розвитку країни. Експерти МВФ подають доповідь до Виконавчої ради МВФ для обговорення, після чого консультації завершуються, і резюме засідання з відповідними рекомендаціями передається владі країни¹⁰⁰.

По-друге, глобальний нагляд, який включає розгляд Виконавчим комітетом глобальних економічних тенденцій і змін. Проводиться на основі матеріалів доповідей.

По-третє, регіональний нагляд в ході якого МВФ розглядає політику, що проводиться в рамках регіональних угод, включає, наприклад, обговорення

URL: <http://www.bank.gov.ua/Publication/others/Memorandum.pdf> (дата звернення: 31.03.2022).

⁹⁸Яременко О. Роль Міжнародного валютного фонду у забезпеченні валютного регулювання в Україні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: Економіка. Київ, 2009. №116. С.41.

⁹⁹ Вони також називаються «двосторонніми» консультаціями, але це, суворо кажучи, невірно: коли МВФ проводить консультації з державою-членом, він представляє всі держави-члени, тому консультації в дійсності завжди є багатосторонніми.

¹⁰⁰ Шинкар В. А., Яцко Л. Б., Яцко Г. В. Міжнародний валютний фонд та його вплив на глобальну макроекономічну політику // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип.6(3). С.149.

Радою ситуації в Європейському союзі, зоні євро, Західноафриканському економічному і валютному союзі, Центральноафриканському економічному і валютному співтоваристві і Східно-Карибському валютному союзі¹⁰¹.

Отже, МВФ надає кредити в межах різних правил та механізмів, сформованих за минулі роки, для задоволення потреб країн-учасників. Строки і умови погашення та надання кредитів по цим механізмам різні і залежать від характеру проблем платіжного балансу та обставин, на які вони орієнтовані. Регулярний моніторинг економіки країн і пов'язані з ним надані рекомендації по економічній політиці в межах нагляду МВФ може допомогти країнам-членам передбачити майбутні небезпеки і прийняти своєчасні заходи, щоб запобігти труднощів. Співробітництво держав-членів у рамках МВФ засновується на обов'язковості дотримання ними своїх статутних зобов'язань. Держава-член не має права вільно поводитися з валютними курсами на шкоду міжнародній валютній системі, змінювати валютний курс у цілях невинного збагачення, вводити без згоди Фонду обмеження з поточних міжнародних операцій тощо. Тому режим валютної системи МВФ відповідно до цих вимог розглядається як свого роду Кодекс добросовісності валютної поведінки держав.

МВФ служить глобальним центром знань з економічних та фінансових питань. За наявності досвіду, накопиченого у різних країнах на різних етапах їх розвитку, МВФ ділиться цими знаннями з країнами-членами шляхом практичних порад, тренінгів та навчання. Це, своєю чергою, допомагає урядам модернізувати свою економічну політику та інституції. Робота МВФ з розвитку потенціалу є частиною його основного мандату – поряд із відстеженням світового економічного розвитку та кредитуванням країн, які зазнають кризи платіжного балансу. Ця робота з обміну знаннями зосереджена на таких напрямках:

¹⁰¹ Справочник по МВФ. Что такое Международный валютный фонд? / ред. Дж. Клифт. Вашингтон, округ Колумбия: Изд-во МВФ, 2004. С.19–21.

1. Консультування урядів щодо способу отримання доходів та ефективного управління витратами, включаючи податкову та митну політику, формулювання бюджету, внутрішній та зовнішній борг та мережі соціального захисту. Це дозволяє урядам надавати кращі державні послуги, такі як школи, дороги та лікарні. Наприклад: Ліберія звернулася до МВФ, щоб допомогти встановити сучасну податкову структуру для отримання доходів та фінансування основних державних послуг. МВФ сприяв посиленню аудиторської діяльності та послуг платників податків у Ліберії та підтримав створення Управління доходів Ліберії для кращого перенесення кризи у 2014 році¹⁰².

Спеціалізація МВФ у галузі фіскального управління включає: податкову політику, податкове та митне управління, політику витрат, формулювання бюджету, управління державними фінансами; фіскальна політика та інституційні рамки.

2. Співпрацювати з центральними банками для модернізації їх фінансових систем – таких як обмінний курс, інфляція та боргова політика - та їх банківський нагляд. Це покращує фінансову стабільність країни, сприяючи внутрішньому зростанню та міжнародній торгівлі. Наприклад: МВФ допоміг Валютному органу Палестини у створенні автоматизованої онлайн-системи реєстрації кредитів, яка дозволяє фінансовим установам ефективніше контролювати кредит. Вважається одним з найкращих в регіоні, це допомогло меншим компаніям та приватним особам отримати доступ до кредитів та зменшити обсяг непрацюючих позик.

Спеціалізація МВФ у галузі грошово-кредитної політики включає: грошово-кредитна та валютна політика; операції центрального банку; управління та бухгалтерський облік центрального банку; фінансовий нагляд

¹⁰² Amelnytska M., Prydatko E. The influence of the international monetary fund on the process on world globalization // LOGOS: міжнар. наук. електрон. журн. 2020. №10. (Черв). URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/3510/3430> (дата звернення: 01.12.2021).

та регулювання; аналіз системного ризику; управління фінансовою кризою; управління боргом.

3. Допомога країнам узгодити свої правові та управлінські рамки з міжнародними стандартами, щоб вони могли розробити надійні фінансові реформи, боротися з корупцією та боротися з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Наприклад: МВФ допоміг Судану зміцнити свою правову та інституційну базу для сприяння його інтеграції у світову фінансову систему. Це дало змогу Робочій групі з фінансових дій (FATF) у жовтні 2015 р. взяти до відома значний прогрес Судану та вилучити країну зі свого «сірого списку» моніторингу в рамках глобального процесу дотримання ПБК / ФТ.

Спеціалізація МВФ у галузі розробки правової бази включає: фінансові установи та ринкові інфраструктури; центробанківський та макропруденційний нагляд; податкове законодавство, податкове законодавство та обмінні системи; неплатоспроможність та права кредитора.

4. Протидія відмиванню грошей, боротьбі з фінансуванням тероризму.

Допомагати країнам у складанні, управлінні та звітуванні даних їх макроекономічної та фінансової статистики. Це забезпечує більш точне розуміння їх економіки – включаючи економічну вразливість та ризики і допомагає сформулювати більш обґрунтовану політику. Це також надсилає повідомлення про прозорість та виховує довіру до державної політики, залучаючи тим самим міжнародних інвесторів, які використовують таку статистику для оцінки макроекономічної стабільності.

Спеціалізація МВФ у галузі статистики включає: багатосекторні статистичні питання; національні рахунки та статистика цін; статистика державних фінансів; платіжний баланс, зовнішній борг, прямі іноземні інвестиції та позиція міжнародних інвестицій; грошово-кредитна та фінансова статистика та показники фінансової стійкості; стандарти розповсюдження даних.

5. Навчання державних чиновників, щоб вони вдосконалювали свою здатність аналізувати економічний розвиток; розробити засоби діагностики,

прогнозування та моделювання; і сформулювати та впровадити обґрунтовану макроекономічну та фінансову політику. Це сприяє поглибленню діалогу з країнами щодо політичних та програмних питань та полегшує обмін політичним досвідом завдяки рівноправному навчанню. Наприклад: Курс фінансового програмування та політики (FPP) охоплює основні особливості основних макроекономічних секторів економіки та зв'язків між ними, а також навчає учасників, як діагностувати макроекономічні дисбаланси та розробляти політику регулювання. З моменту запуску курсу FPP в Інтернеті в 2013 р. понад 3100 державних службовців пройшли навчання англійською, французькою, російською та іспанською мовами.

У 2017 р. МВФ оновив свою зовнішню навчальну програму, щоб краще інтегруватися з потребами членів та основною роботою МВФ. Нова програма пов'язана з чітко визначеними навчальними цілями та практичним аналізом політики та надає більший акцент на уроках, отриманих в результаті глобальних криз та економічного розвитку. Зокрема, інтернет-курси також робляться у вільному доступі для широкої громадськості завдяки масовим відкритим онлайн-курсам (МООС) у партнерстві з інтернет-платформою edX¹⁰³.

6. Діяльність МВФ щодо боротьби з наслідками пандемії COVID-19.

МВФ спрямовує свою діяльність на боротьбу з економічними наслідками пандемії COVID-19, а саме: подолання економічного спаду у зв'язку з епідеміологічними обмеженнями та їх наслідками для економік через пандемію коронавірусу; укріплення потенціалу національних систем охорони здоров'я.

МВФ має наступні механізми для надання допомоги державам в протидії економічним наслідкам розповсюдження COVID-19:

1. *Термінове фінансування*. Механізм прискореного кредитування (Rapid Credit Facility) та Інструмент прискореного фінансування (Rapid Financing

¹⁰³ Capacity Development // International Monetary Fund: official page. URL: <https://www.imf.org/en/Capacity-Development> (date of the application: 01.04.2022).

Instrument) дозволяють надавати країнам-членам термінову фінансову допомогу без необхідності оформлення повноцінної програми. Зазначені кредити можуть надаватися дуже швидко державам-членам для здійснення протидії надзвичайних ситуацій, до яких відноситься епідемія коронавірусу.

2. *Розширення існуючої програми кредитування.* МВФ може модифікувати існуючі програми кредитування держав з метою забезпечення нових їх потреб, що виникають при боротьбі з коронавірусом.

3. *Гранти для зниження тягара заборгованості.* Трастовий фонд для боротьби з наслідками катастроф надає можливість МВФ надавати допомогу найбільш бідним державам для полегшення тягара заборгованості.

Виконавчим комітетом МВФ затверджено обсяги допомоги з кінця березня 2020 р. в рамках різних механізмів кредитування та надання допомоги з обслуговування боргів, що фінансуються Трастового фонду для обмеження і подолання наслідків катастроф (ККРТ). Загалом МВФ, наразі, надає близько 250 млрд. дол. США, що становить чверть його кредитних можливостей на 1 трлн. дол. США, доступних для країн-членів. Як частина швидких домовленостей, пов'язаних з COVID-19, країни-позичальники зобов'язались вжити заходів з метою сприяння підзвітному та прозорому використанню цих ресурсів¹⁰⁴.

Після початку пандемії МВФ вирішив звільнити від сплати за боргами протягом шести місяців 25 найбільш бідних країн світу. В жовтні 2020 р. також був виділений ще один транш допомоги. За рахунок цієї допомоги бідні країни мають боротися з пандемією, яка, як прогнозує МВФ, може ще більше посилити розрив між ними та розвинутими державами. Багаті європейські та азійські країни, як-от: Японія, Китай, Сінгапур, Німеччина, Франція, Нідерланди, Швейцарія та Норвегія, пообіцяли надати в ККРТ 774 млн. дол.

¹⁰⁴ Колосова В. П. Міжнародні фінансові організації в боротьбі з пандемією коронавірусу : аналітична записка // Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-05/mfo.pdf> (дата звернення: 31.03.2022).

США¹⁰⁵.

МВФ виокремив ряд дій, які повинні вчинити держави-члени для боротьби з негативними наслідками поширення пандемії COVID-19:

1) першочерговим пріоритетом в контексті заходів щодо бюджету є забезпечення витрат медичного характеру для захисту здоров'я і благополуччя людей, турботи про хворих і уповільнення поширення пандемії, також забезпечення виробництва медичних товарів, так щоб пропозиція відповідала попиту;

2) вжиття заходів макрофінансової політики;

3) забезпечення достатньої ліквідності для компенсації ризиків фінансової стабільності¹⁰⁶.

Також МВФ може надавати консультації з питань антикризової політики і технічну допомогу державам, чиї економіки найбільше постраждали від наслідків пандемії коронавірусу. Таким чином, МВФ допомагає державам-членам у боротьбі з наслідками пандемії COVID-19 шляхом надання екстреного фінансування, полегшення заборгованості, короткострокової підтримки ліквідності держав-членів, надання консультацій, технічної допомоги. Своєю чергою держави-члени зобов'язані перш за все вживати заходів щодо боротьби з корупцією та відмиванням грошей, використовувати допомогу МВФ суворо за призначенням, провадити політику оцінки захисних механізмів під час кризи, пов'язаної з пандемією COVID-19 та ін.

Отже, сам характер стабілізаційних програм МВФ несе в собі внутрішні суперечності. Справді, скорочення державних видатків, соціальних субсидій, девальвація національної валюти і та ін. сприяють короткочасному економічному «одужанню», але водночас вони скорочують і внутрішній попит, знижують життєвий рівень широких верств населення, згортають

¹⁰⁵ Губар О. МВФ надасть допомогу бідним країнам для боротьби з пандемією : новина від 05 квітня 2021 р. URL: <https://www.dw.com/uk/mvf-nadast-dopomohu-bidnym-krainam-dlia-borotby-z-pandemiieiu/a-57104776> (дата звернення: 31.03.2022).

¹⁰⁶ Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Напрями діяльності міжнародного валютного фонду щодо боротьби з наслідками пандемії COVID-19 // Правова держава. 2020. №40. С.21. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.40.217599>

імпорт. Усе це підриває інвестиційну базу економічного розвитку і, як наслідок, платіжну спроможність країни в довгостроковому плані.

Більшість пострадянських країн розглядають МВФ як найкомпетентніший орган у справі переходу від «планових» економік до ринку. При розробці заходів перехідного періоду не були належним чином враховані особливості посткомуністичних країн. Можна стверджувати, що зусилля МВФ допомагають урядам отримати інструменти та впевненість, необхідні їм для побудови та реалізації сучасної політики, яка забезпечує довгострокову стабільність та стимулює зростання.

2.3. Група СБ

Група СБ (World Bank Group) – це міжнародне фінансове об'єднання, яке включає п'ять установ: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (ММБР, 1945), Міжнародну фінансову корпорацію (МФК, 1956), Міжнародну асоціацію розвитку (МАР, 1960), Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС, 1966), Багатосторонню агенцію з гарантування інвестицій (БАГІ, 1988). СБ (World Bank) було засновано 27 грудня 1945 р. до нього входять лише дві інституції – МБРР і МАР.

Спільна мета цих фінансових інститутів: надання допомоги в реконструкції і розвитку економіки країн-членів шляхом заохочення капіталовкладень на виробничі цілі; заохочення приватних та іноземних інвестицій за допомогою надання гарантій або участі в позиках та інвестиціях приватних кредиторів; сприяння перспективному збалансованому зростанню міжнародної торгівлі і підтримка рівноваги платіжних балансів шляхом інвестування в розвиток виробничих ресурсів¹⁰⁷.

Усі інституції, які входять в Групу СБ, є самостійними міжнародними організаціями. МАР, МБРР, МФК, БАГІ та МЦУІС і володіють повною

¹⁰⁷ Михайлик О. М. Особливості міжнародного кредитування: МВФ та МБРР // Ефективна економіка : електрон. журн. 2015. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3962> (дата звернення: 01.12.2021).

міжнародно-правовою правосуб'єктністю. Правоздатність міжнародних організацій включає в себе право: а) укладати договори; б) набувати та володіти рухомим та нерухомим майном; в) встановлювати порядок здійснення процесуальних дій. Оскільки вони наділені міжнародною правосуб'єктністю, відповідно мають статус суб'єкта міжнародного права¹⁰⁸.

Після Другої світової війни, коли британський і американський уряди будували плани з розвитку післявоєнної економіки, про створення СБ мова практично не йшла. Вся увага була зосереджена на Міжнародному валютному фонді. Коли учасники Бреттон-Вудської конференції все ж звернулися до ідеї створення Банку, вони були налаштовані вкрай консервативно. Кредитний потенціал Банку зводився до того, що він міг фінансуватися лише за рахунок облігацій, випущених на ринок при ватного капіталу. У творців Бреттон-Вудських установ не було уявлення про реальні потреби менш розвинутих країн, а також роль, яку Банк повинен відіграти в їх задоволенні. Банк був задуманий як установа для відновлення (реконструкції). Слово «розвиток» навіть не було присутнє в першому проєкті Г. Уайта, представленому в міністерстві фінансів США¹⁰⁹. виправлення цих недоліків забрало у СБ багато років. Спочатку роль Банку в якості агента реконструкції замінив План Маршалла. У 1950-х роках, коли Банк, нарешті, зосередився на менш розвинених країнах, незначність його ролі пояснювалася залежністю від ринку приватного капіталу. Банк фінансував тільки проєкти, що обіцяють прибуток, достатній для погашення первинних інвестицій, що покривають витрати тільки в іноземній валюті й зосереджені на традиційних «суспільно корисних» інвестиціях в енергетику і транспорт. Позики Банк надавав тільки на комерційних умовах – з ринковими відсотковими ставками та графіком погашення від десяти до двадцяти років. Однак навіть в ці перші роки діяльність Банку не можна вважати несуттєвою. Після дефолту міжнародних

¹⁰⁸ Харчук О. О., Білий О. О. Група Світового банку в системі міжнародних валютно-кредитних інституцій // Часопис Київського університету права. 2017. № 1. С.364.

¹⁰⁹ Gardner R. N. The Bretton Woods-GATT System After Sixty-Five Years: A Balance Sheet of Success and Failure // Columbia Journal of Transnational Law. 2008. Vol. 47, №31. P. 63.

облігацій в міжвоєнний період сумнівно, що ринок капіталу в США міг би в черговий раз піднятися без СБ в якості посередника. Облігації СБ, що представляли різноманітний пакет інвестицій, здійснюваних під досвідченим і розумним керуванням, а також під гарантії державних запозичень і капіталу, отримано го за передплатою США, незабаром розглядалися на Уолл-стріт як першокласні інвестиції. Поступово, по мірі відновлення Європи після Другої світової війни і формування в США дефіциту платіжного балансу, Банк диверсифікував свої операції з позиками. З кінця 1960-х років збільшення коштів Банку в значно більшій мірі забезпечувалося європейськими державами, ніж США¹¹⁰.

Роль СБ в стимулюванні припливу приватного капіталу було розширено за рахунок створення двох підрозділів – Міжнародної фінансової корпорації, яка сприяє вкладенню державних коштів в акціонерний капітал приватних підприємств в менш розвинених країнах, та Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів, що є арбітражем для вирішення спорів між іноземними інвесторами та урядами. Можливо, зростання припливу приватного капіталу в країни, що розвиваються, стало найважливішим досягненням СБ в сфері зусиль у галузі розвитку.

Успіхи в справі мобілізації та заохочення припливу приватного капіталу для розвитку можна в першу чергу приписати Ю. Блеку (Президент Банку у 1949–1962 рр.) і Д. Вудсу (Президент Банку у 1963–1968 рр.). Під час їх президентства еволюція Банку не обмежилось «економічно обґрунтованими» інвестиціями. Значним досягненням стало створення Міжнародної асоціації розвитку (МАР) як підрозділу для надання «м'яких кредитів» – довгострокових кредитів за номінальними процентними ставками. Саме зі створенням МАР в 1960 р. держави-члени СБ, нарешті, визнали неадекватність первісної концепції, прийнятої в Бреттон-Вудсі, яка зробила СБ майже повністю залежним від ринку приватного капіталу.

¹¹⁰ Ibid. P. 64.

В 1960-х роках СБ і МАР надавали позики під конкретні проєкти, покривали витрати, пов'язані з валютними курсами, і просунулися в нові галузі, такі як сільське господарство та освіта. Пізніше Банк розширив свою діяльність, щоб охопити проєкти в галузі охорони здоров'я та планування сім'ї. Для реалізації проєктів у цих сферах, Банк почав працювати в тісній співпраці з такими установами, як ЮНЕСКО, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, Всесвітня організація охорони здоров'я, Програма розвитку ООН та Фонд ООН в області народонаселення. Цим та іншими способами Банк виправив свою первісну ізольованість від системи ООН.

Під час президентства Р. Макнамари в 1970-х роках характер діяльності Банку змінився. Центр його діяльності вийшов за межі суто економічного розвитку і включив у себе напрями соціального розвитку: скорочення бідності, доступ бідних верств населення до освіти, медичного обслуговування та послуг з планування сім'ї. Пізніше, під головуванням Д. Вулфенсона, Банк значно збільшив свою допомогу в таких сферах, як управління водними ресурсами, ефективне використання енергії та боротьба з ВІЛ/СНІД. Банк став координатором Глобальної програми захисту навколишнього середовища (Global Environment Facility, GEF) у співпраці з Програмою розвитку ООН та Програмою ООН з навколишнього середовища. Метою програми захисту навколишнього середовища є надання ресурсів для підтримки реалізації міжнародних угод з питань зміни клімату, біорізноманіття, захисту озонового шару і зусиль по боротьбі із забрудненням морського середовища.

Під керівництвом Д. Вулфенсона в 1999 р. СБ були прийняті «Комплексна програма розвитку» (The Comprehensive Development Framework), які закликали держави не тільки до ефективної макроекономічної політики, а й створення більш дієвих державних інститутів, боротьби з корупцією та в цілому просування верховенства права.

З Р. Зелліком, який зайняв пост Президента СБ в середині 2007 р., Група

СБ продовжила сприяти подоланню бідності, прискоренню економічного зростання з одночасним захистом навколишнього середовища, а також створенню нових можливостей для людей¹¹¹.

У зв'язку з тим що ресурси МБРР виявилися недостатніми для задоволення зрослих потреб країн в кредитах, а також внаслідок того, що для багатьох з них вони були занадто дорогими, на додаток до МБРР на правах дочірніх організацій були створені МФК і МАР, а потім і БАГІ.

МФК була створена з метою мобілізації національного та іноземного капіталу для розвитку приватного сектора в країнах, що розвиваються. Вона кредитує також державні підприємства, що працюють як самостійні акціонерні компанії. Кредити спрямовуються на реалізацію високорентабельних проєктів у країнах, що розвиваються (в найбільш розвинених з них), що пов'язано з високою вартістю кредитів. Терміни кредитів МФК – від 5 до 15 років; стягується відсоток – на рівні ставок аналогічних кредитів на світовому ринку позичкових капіталів; погашення здійснюється в тій же валюті, в якій він був наданий; кредити покривають, як правило, не більше 25% вартості споруджуваного об'єкта. По кредитах МФК не потрібно, як у Світовому банку, надання позичальниками урядової гарантії. Кредити, надані МФК, доповнюють приватні інвестиції (не конкурують з ними), що полегшує приплив вітчизняного та іноземного капіталу в приватний сектор.

Капітал МФК утворений з внесків країн-членів. Найбільші внески зробили США (головний ініціатор створення МФК), Англія, Франція та інші розвинені країни. Крім того, МФК розпоряджається поруч фондів, створених для здійснення окремих інвестиційних проєктів. За роки своєї діяльності корпорація надала кредитів на загальну суму 11 млрд. дол., для фінансування більше 1000 інвестиційних проєктів у 100 державах, що розвиваються¹¹².

¹¹¹ A Challenge of Economic Statecraft, Robert B. Zoellick, President of The Work! Bank Group Center for Global Development, Washington D.C. // The World Bank Group: official page. URL: <http://web.worldbank.org>. (date of the application: 01.04.2022).

¹¹² Чалдаева Л.А. Финансы. Учебник и практикум. Москва : Юрайт, 2014. С.420.

МАР була створена для надання допомоги найбіднішим країнам на привілейованих умовах. Вона надає країнам-членам асоціації безпроцентні кредити, стягуючи лише комісію на покриття адміністративних витрат (менше 1%). Погашення може проводитися в будь-якій валюті. Від позичальника коштів вимагається надання урядової гарантії. Одержувачами кредитів від МАР в першу чергу є найбільш бідні країни, що мають валовий національний продукт на душу населення не більше 650 дол. США на рік (таких країн близько 40).

Основними елементами стратегії МАР є: прискорення економічного зростання шляхом вжиття продуманих заходів макроекономічної галузевої політики, що, насамперед, сприяє розвитку сільських районів і приватного сектора; інвестування в людський капітал шляхом сприяння розвитку і зміцненню соціальної сфери, в тому числі вирішенню гендерних проблем, вжиттю заходів з боротьби з інфекційними захворюваннями, такими як ВІЛ/СНІД, та пом'якшення соціальних наслідків цих захворювань; розширення організаційно-технічних можливостей для підвищення ефективності управління, в тому числі управління державними видатками, і для боротьби з корупцією; охорона довкілля в цілях стійкого розвитку; сприяння подоланню наслідків збройних конфліктів; сприяння торгівлі і регіональній інтеграції.

Ресурси МАР утворюються за рахунок добровільних внесків країн – членів асоціації (донорів), насамперед, США та інших розвинених країн. Ресурси МАР періодично поповнюються (в 1994–1996 рр. на 18 млрд. дол.), Проте асоціація постійно відчуває занепокоєння у зв'язку з зростаючим попитом на пільгові кредити¹¹³.

МАР нараховує 171 країну-учасницю. Членами МАР можуть бути лише члени МБРР. МАР за організаційною структурою та методами управління побудована аналогічно до МБРР. МАР має Раду керуючих, виконавчих

¹¹³ Чалдаева Л.А. Финансы. Учебник и практикум. Москва : Юрайт, 2014. С. 418–422.

директорів, президента і персонал, необхідний для виконання визначених зобов'язань¹¹⁴.

БАГІ розпочала свою діяльність в 1988 р. Її завдання – сприяти розміщенню міжнародних інвестицій і надавати гарантії іноземним інвесторам від некомерційних ризиків. Капітал БАГІ, дорівнює 1 млрд. дол., Утворений за рахунок внесків 107 країн-членів (у тому числі і Росії), виходячи з квот в МБРР.

Статутний капітал СБ що утворюється шляхом підписання країн-членів на його акції спочатку не перевищував 10 млрд. дол. США. Переорієнтація діяльності Банку на регіони країн, що розвиваються, змусила керівництво постійно збільшувати його кредитні ресурси. У результаті підписний капітал до середини 90-х рр. становив 165 млрд. дол. США.

Таким чином, сьогодні СБ за своїм акціонерним капіталом перетворився на найбільший банк світу. Незважаючи на різке збільшення капіталу Банку в 80-ті рр., сплачена частина знизилася до 7 % суми акцій Банку, що розподіляються серед країн-членів. Решта частини підписки може бути затребувана Банком лише у разі відсутності у нього ресурсів для термінового погашення своїх зобов'язань. Саме ця (більша) частина і є тим гарантійним фондом, під який ВБ запозичує значні засоби, перш за все, на світовому фінансовому ринку, випускаючи облігаційні позики для розширення своїх кредитних операцій. У такий спосіб Банк сприяє експорту капіталу з промислово розвинених країн в ті, що розвиваються, виконуючи роль посередника між ними і забезпечуючи приватних інвесторів подвійною гарантією – самого СБ і урядів країн-членів. Тому приватні банки та інші кредитно-фінансові інститути охоче вкладають вільні капітали в облігації Банку, заборгованість за якими до середини 90-х рр. становила 92 млрд. дол. США. Отримуючи за цими високо-котирувальними облігаціями значний дохід

¹¹⁴ Барановський О. І. Міжнародна асоціація розвитку // Митна енциклопедія : [у 2 т.] / [редкол.: Бережнюк І. Г. (відп. ред.) та ін.] ; Держ. НДІ мит. справи. Хмельницький : Мельник А. А., 2013. Т. 2 : М – Я. С.123–124.

(у середньому близько 7 % річних), інвестори звільнені від ризиків.

В останні роки Банк виступає в ролі найбільшого позичальника на світовому фінансовому ринку, отримавши серед міждержавних інвестиційних банків найбільшу питому вагу в сумі облігаційних позичок. Так, з кінця 70-х рр. СБ випускає облігації в середньому на 5 млрд. доларів США щорічно, а в 90-х рр. ця емісія досягла рекордної суми в 12,7 млрд. дол. США (з 7 % річних). Тим самим Банк підтримує відносно високий рівень позикового відсотка, що відповідає інтересам приватних інвесторів, що шукають найбільш вигідні умови збільшення своїх капіталів.

Акціонерний капітал розподілений за відповідною формулою на основі квот країн-членів МВФ, а голоси країн-членів розподілені пропорційно кількості акцій, що належать ним. Сьогодні найбільша частка голосів належить США (17,07 %), за якими слідує Японія (7,09 %); Німеччина (5,48 %); Франція (5,26 %) і Великобританія (5,26 %). На сьогодні на стадії реалізації перебуває 8 інвестиційних проєктів МБРР та одна гарантія, загальною сумою 2,4 млрд. дол. США, включаючи 148 млн. дол. США від Фонду чистих технологій (ФЧТ) та двох гарантій сумою 1,25 млрд. дол. США, метою яких є модернізація інфраструктури, зокрема проєкти з реабілітації гідроелектростанцій, передачі електроенергії, розвитку міської інфраструктури, покращення автомобільних доріг та безпеки руху, підвищення енергоефективності, в тому числі у секторі централізованого теплопостачання, розвитку міської інфраструктури, модернізації системи соціальної підтримки населення України, поліпшення охорони здоров'я¹¹⁵.

Співпраця з Групою СБ здійснюється за допомогою таких стандартизованих фінансових інструментів:

¹¹⁵ Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/ifo-projects> (дата звернення: 01.12.2021).; Світовий банк в Україні // The World Bank Group: official page. URL : <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview-services> (date of the application: 01.04.2022).

- Фінансування інвестиційних проєктів (*Investment Project Financing*);
- Фінансування розвитку політики (*Development Policy Financing*);
- Програма для результатів (*Program-for-Results*);
- Трастові фонди та гранти (*Trust funds and grants*);
- Можливості для приватного сектору (*Private sector options*);
- Індивідуальні опції та управління ризиками (*Customized options and risk management*);
- Багатофазний програмний підхід (*Multiphase Programmatic Approach*).

Фінансовий інструмент «Фінансування інвестиційних проєктів» (*IPF*) надає кредити МБРР, кредити та гранти МАР, а також гарантує фінансування урядів для діяльності, що створює певну інфраструктуру, необхідну для зменшення бідності та становлення сталого розвитку¹¹⁶.

Інструмент IPF використовується у всіх галузях, з концентрацією в секторі інфраструктури, людського розвитку, сільського господарства та державного управління. IPF орієнтований на довгостроковий (горизонт від 5 до 10 років) і підтримує широкий спектр заходів, включаючи капіталомісткі інвестиції, розвиток сільського господарства, надання послуг, надання кредитів та надання грантів (у тому числі мікрокредитування), розвиток громади, та інституційне будівництво. На відміну від комерційного кредитування, банк не лише надає країнам-позичальникам необхідне фінансування, але й слугує засобом для сталого, глобального передавання знань та технічної допомоги. Це включає підтримку аналітичної та проєктної роботи на концептуальних етапах підготовки проєкту, технічної підтримки та експертизи (у т. ч. у сфері управління проєктами та гарантійною діяльністю) під час впровадження та розбудови інституцій протягом всього проєкту¹¹⁷.

Допомога Позичальнику у реалізації заявленого довгострокового

¹¹⁶ Products and Services // The World Bank Group : official page. URL : <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services> (date of the application: 01.04.2022).

¹¹⁷ Ibid.

проєкту – ключова особливість наддержавного кредитування. І зазначена форма кредитування дозволяє підтримувати державу-Позичальника від моменту підписання міжнародного кредитного договору до його повного виконання.

Фінансування розвитку політики (DPF) передбачає надання кредиту МБРР, кредиту чи гранту МАР та гарантування бюджетної підтримки урядам або політичному підрозділу для програми політики та інституційних заходів, спрямованих на досягнення сталого, спільного зростання та зменшення бідності¹¹⁸.

Інструмент DPF забезпечує швидке фінансування, що допомагає позичальнику задовольнити фактичні або очікувані потреби у фінансуванні розвитку. DPF має на меті підтримати позичальника у досягненні сталого розвитку за допомогою програми політики та інституційних заходів, наприклад, зміцнення управління державними фінансами, поліпшення інвестиційного клімату, вирішення проблемних питань для покращення надання послуг та диверсифікації економіки. DPF підтримує такі реформи через нецільове фінансування загального бюджету, яке підлягає власним процесам і системам впровадження позичальника. Використання банком DPF в країні визначається в контексті Рамкової програми партнерства (CPF). Політика DPF підкреслює приналежність країн та їх узгодження, консультації з зацікавленими сторонами, координацію донорів та результати, і вимагає систематичного поводження з фідучіарними ризиками¹¹⁹ та потенційними наслідками екологічної та розподільної діяльності підтримуваної політики. DPF може бути розширений як позики, кредити або гранти. Кошти надаються клієнтові на основі забезпечення адекватної макроекономічної політики, визначеної Банком за допомогою оцінок МВФ, задовільного виконання загальної програми реформ та завершення комплексу критичних політичних

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ *Фідучіарні ризики* – юридичний термін, означає ризик збитку, що виникає внаслідок нездатності забезпечити збереження власних активів або дохідність майна довіреного іншою стороною.

та інституційних дій, узгоджених між Банком та клієнтом¹²⁰.

Програма для результатів (PforR) безпосередньо пов'язує розподіл коштів з досягненням визначених результатів, допомагаючи країнам покращити розробку та реалізацію власних програм розвитку та досягти довготривалих результатів шляхом зміцнення інституцій та розбудови потенціалу¹²¹.

Трастові фонди та гранти дозволяють розширювати діяльність групи Світового банку, особливо в критичних ситуаціях, надавати підтримку, коли можливості до надання кредитів СБ є обмежена, надавати негайну допомогу у випадку неочікуваних наслідків стихійних лих чи інших надзвичайних ситуацій, надавати пілотні інновації, що пізніше включаються до основних видів кредитування СБ.

Можливості для приватного сектору щодо фінансування, прямих інвестицій та гарантій надаються через БАГІ та МФК. Гарантії також можуть надаватися через МБРР та МАР для проєктів приватного сектору.

Багатофазний програмний підхід (МРА) дозволяє країнам структурувати співпрацю зі СБ як набір менших пов'язаних операцій (або фаз) в рамках однієї програми. Такий підхід може бути застосованим до фінансування інвестиційних проєктів та програмних результатів¹²².

В результаті розбиття однієї позики на фази, клієнти банку можуть співвідносити запозичення з потребами фінансування, дозволяючи більш ефективно використовувати фінансові ресурси як для Банку, так і для клієнтів. Цей «адаптивний підхід» також посилює потенціал скупчення в інших джерелах капіталу для підтримки цілей розвитку. Наступні фази програм МРА будуть підготовлені як окремі операції з ретельним дотриманням усіх застосовуваних політик СБ стосовно управлінських оглядів, оцінок довірчих органів, оцінок екологічних і соціальних гарантій, а також своєчасного

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid.

публічного оприлюднення та консультацій з постраждалими. Цей підхід також заохочує ґрунтовніші навчання та адаптацію, оскільки наступні етапи включають результати попереднього навчання. Це допомагає забезпечити краще реагування СБ на зміну обставин, що склались в країні¹²³.

Таким чином, в умовах глобалізації першочерговим завданням Групи СБ має стати вдосконалення фінансових і розширення інформаційних послуг задля повного задоволення потреб відповідних країн-реципієнтів та спрощення їх подальших відносин з міжнародними фінансово-кредитними інституціями. Група СБ тісно співпрацює з МВФ, який спрямовує свою діяльність на вирішення поточних економічних проблем, цим самим фактично спільно здійснюючи перерозподіл фінансових ресурсів між «багатими» та «бідними» країнами. З іншого боку, потреба у глобальному регулюванні демонструвала стабільне зростання, і СБ постійно зміцнював свої позиції як актора на міжнародній арені. Його роль у системі глобального регулювання, що склалася, поступово вийшла далеко за межі простого регулювання монетарної системи та економічного розвитку, про який йшлося на Бреттон-Вудській конференції. До кінця ХХ ст. СБ став одним з ключових світових центрів економічного та політичного впливу, який зосередив у своїх руках значні політичні та фінансові ресурси, та визначав парадигму не тільки економічного, а й політичного розвитку більшості країн світу.

2.4. МБРР

Головною структурою у складі Групи СБ є МБРР. Це одна з найбільших і найвпливовіших у світі міжнародних фінансових установ. Членство у МБРР є відкритим для всіх членів МВФ¹²⁴. Він виступає глобальною кооперативною організацією розвитку, співвласниками якої є 189 держав-членів. Будучи найбільшим багатостороннім банком розвитку у світі, МБРР надає позики,

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Група Світового банку // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=35741 (дата звернення: 01.12.2021).

гарантії, продукти управління ризиками та консультативні послуги країнам із середнім рівнем доходів і платоспроможним країнам із низьким рівнем доходів, а також координує заходи щодо вирішення регіональних та глобальних завдань.

На відміну від МВФ, МБРР повинен кредитувати (і кредитує) проекти економічного розвитку. При цьому МБРР сьогодні є найбільшим кредитором проектів розвитку саме в країнах, що розвиваються, з середнім рівнем доходів на душу населення. Країни, що подають заявку на вступ у МБРР, повинні спочатку стати членами МВФ. Всі позики Банку надаються під гарантії урядів країн-членів. Позики виділяються під процентну ставку, що змінюється кожні 6 місяців. Позики надаються, як правило, на 15–20 років з відстрочкою платежів по основній сумі позики від трьох до п'яти років. Також МБРР надає структурні кредити для регулювання структури економіки, оздоровлення платіжного балансу. Видавати кредити не тільки під конкретні проекти, а й т. зв. «кредити для структурної адаптації» МБРР почав із 80-х років ХХ ст.

Щодо кредитної політики МБРР, то основне призначення його кредитів – стимулювання розвитку приватного сектора в країнах-членах. До прийняття рішення про надання кредиту в країну прямує місія МБРР, яка вивчає економічну ситуацію, оцінює доцільність здійснення проектів, під які плануються кредити. Місія складає свій висновок і рекомендації, які країна повинна прийняти, інакше може й не одержати кредиту.

Необхідно підкреслити, що Банк покриває своїми кредитами лише 30 % вартості об'єкта, причому найбільша частина кредитів направляєється в галузі інфраструктури: енергетику, транспорт, зв'язок. Із середини 80-х рр. МБРР збільшив частку кредитів, що спрямовують у сільське господарство (до 20 %), в охорону здоров'я. У промисловість направляєється менш 15 % кредитів МБРР.

Останніми роками МБРР займається вирішенням проблеми врегулювання зовнішнього боргу країн, що розвиваються: 1/3 кредитів він видає у формі т. зв. спільного фінансування.

Принципи кредитної діяльності МБРР були детально розписані ще в Статуті. Згідно з ними:

- кредит МБРР є суверенним зобов'язанням;
- МБРР надає позики урядам, урядовим установам чи приватним закладам на території країн - членів Світового банку;
- кредити повинні сприяти продуктивному використанню ресурсів країнами-членами, а фінансований Банком проєкт має відповідати технічним, економічним, фінансовим, інституційним і природоохоронним стандартам МБРР;
- при вирішенні питання про надання кредитів МБРР повинен зважувати перспективи повернення позики;
- МБРР має бути впевненим, що за наявних реалій ринку капіталів клієнт не зможе отримати кредит від іншого кредитора на тих самих сприятливих умовах¹²⁵.

Основні завдання МБРР: сприяння країнам-членам у розвитку економіки шляхом надання їм довгострокових позик і кредитів; заохочення іноземного інвестування через надання гарантій або участь у позиках та ін. інвестиціях приватних кредиторів; стимулювання тривалого збалансованого зростання міжнародної економіки. Практична реалізація завдань вимагала розширення напрямків діяльності та можливостей МБРР у зв'язку зі змінами фінансових умов, джерел, термінів кредитування, суб'єктів кредитування (приватні підприємства, держави, що розвиваються)¹²⁶.

До керівних органів МБРР можна віднести Рада керуючих, директорат, президент МБРР, Спільний комітет по розвитку СБ та МБРР. Як і у кожній міжнародній економічній (фінансовій) організації, керівні органи МБРР

¹²⁵ Куцик П. О., Ковтун О. І., Башнянин Г. І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : Вид-во ЛКА, 2015. С.360–361.

¹²⁶ Гулай В. В. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) // Енциклопедія Сучасної України : онлайн-версія / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2018. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=65139 (дата звернення: 30.04.2022).

здійснюють свою діяльність відповідно до поставлених цілей та мети. Найвищий орган МБРР – Рада керуючих, до якої входять призначені країнами-членами управлінці, зазвичай, міністри фінансів або президенти центр. банків (термін повноважень – 5 років із можливістю повторного призначення). Її збирають раз на рік для обговорення кардинальних питань політики банку, при голосуванні країн враховують їхню частку в капіталі МБРР, зокрема понад 40 % голосів належать державам «Великої сімки». У складі Директорату – 24 директори-виконавці (координують поточну діяльність банку), яких обирають на 2 роки, з них по одному – від США, Японії, Німеччини, Великої Британії, Франції; решту – з урахуванням приналежності до певної групи країн. Комітет з розвитку (спільний орган СБ й МВФ) є політичним форумом для попереднього обговорення найважливіших проблем у сфері економічного розвитку. Він досліджує й аналізує середньо- та довгострокові перспективи розвитку економіки країн, що розвиваються, розробляє відповідні рекомендації стосовно розподілу ресурсів МБРР. Президента банку, який здійснює адміністративні функції й контролює поточні справи, обирають на 5 років. Нині його членами є 189 країн світу¹²⁷.

До головних *напрямів діяльності* МБРР належать:

1. Надання довгострокових позик країнам, що розвиваються, які не в змозі виплачувати процентні ставки, близькі до ринкових, з метою: реалізації конкретних проєктів у сфері сільського господарства, енергетики, інфраструктури, освіти, охорони здоров'я; гарантування погашення заборгованості відповідним урядам.

2. Надання довгострокових позик країнам-членам МБРР, у тому числі приватним фірмам під гарантії уряду; при цьому Банк має впевнитися, що необхідні кошти неможливо отримати з інших джерел на прийнятних умовах.

3. Надання країнам, що розвиваються, зокрема і країнам, що

¹²⁷ Гулай В. В. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) // Енциклопедія Сучасної України : онлайн-версія / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2018. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=65139 (дата звернення: 30.04.2022).

перебувають за межею бідності, технічної допомоги, яка буває трьох видів:

технічна допомога, що фінансується як складова позик і кредитів; безстрокові позики і кредити на технічну допомогу; технічна допомога, що фінансується через Фонд підготовки проєктів; технічна допомога, що надається, але не фінансується Банком, який у цьому випадку є адміністративним органом; технічна допомога, що надається за рахунок державного бюджету.

4. Підготовка і реалізація проєктів, які фінансує Банк.

5. Проведення досліджень з економічної та науково-технічної проблематики, з питань розробки і здійснення конкретних програм, з питань кредитної політики, інвестування;

6. Сприяння політичному діалогу між Банком і бідними країнами-членами у зв'язку з фінансуванням галузевих і загальноекономічних планів розвитку в особливих умовах;

7. Діяльність як члена консультативного органу, створеного Канадою, Францією, Нідерландами і США для координації діяльності країн-кредиторів, які здійснюють систематичне фінансування програм у країнах, що розвиваються;

8. Надання інформації про проєкти у країнах-членах¹²⁸.

В основу діяльності МБРР покладено дві стратегічні цілі: сприяння економічному прогресу на користь найбільш вразливих верств населення в країнах, що розвиваються, до 2030 р. та фінансування інвестицій, спрямованих на економічне зростання держави. Названі цілі відповідають цілям Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.», які були затверджені у вересні 2015 р. в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку з метою прийняття Порядку денного у сфері розвитку на період після 2015 р. Це підтверджує

¹²⁸ Патица Н. І. Міжнародні валютно-кредитні відносини : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 566 с. URL: https://pidru4niki.com/1405022547688/finans/mizhnarodniy_bank_rekonstruktsiyi_rozvitku (дата звернення: 30.04.2022).

важливу роль цієї міжнародної фінансової інституції в наданні допомоги країнам, що розвиваються¹²⁹. Засобами досягнення названих цілей є, насамперед, надання позик, гарантій, продуктів управління ризиками та експертних рекомендацій країнам із середнім і низьким рівнями доходу, а також координація заходів щодо виконання регіональних і глобальних завдань.

Проекти Банку реалізуються в соціальному, фінансовому, транспортному та державному секторах, електроенергетиці й агропромисловому комплексі тощо.

Програми структурної перебудови МБРР охоплюють підтримку окремих реформ економічної політики, передусім спрямованих на зменшення диспропорцій у зовнішній торгівлі, скорочення бюджетних дефіцитів або інфляції. Такі заходи, як приватизація державних підприємств, скорочення державних видатків, девальвація національної валюти, а також експорто-орієнтована політика загалом сприяють залученню іноземних інвестицій, розвитку малого та середнього бізнесу, зростанню сукупного доходу в країні, створенню достатніх валютних резервів для повернення кредитів; підвищенню рівня конкурентоспроможності національної економіки; покращанню кредитного рейтингу країни за міжнародними шкалами; удосконаленню грошово-кредитної політики держави.

Однак, зазвичай, упровадження окремих структурних реформ у рамках співпраці з МБРР спричиняє такі негативні наслідки: формування фінансової залежності держави від зовнішніх ресурсів; нарощування зовнішнього боргу країни; девальвація національної грошової одиниці; зростання в довгостроковій перспективі рівня бідності населення через підвищення тарифів на газ та опалення, зниження соціальних виплат, скорочення субсидій для незаможних верств населення, зниження їхніх доходів, нерівність, що

¹²⁹ The Comprehensive Development Framework: A Multi-Partner Review. June 3, 2003. // The World Bank Group: official page. URL: <http://lnweb90.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/> (date of the application: 01.04.2022).

посилюється, у суспільстві тощо. МБРР надає клієнтам фінансові продукти, пов'язані зі змінами валютних курсів, процентних ставок і цін біржових товарів, а також для боротьби зі стихійними лихами¹³⁰.

МБРР контролює використання наданих ним коштів. Докорінна зміна у пріоритетності напрямів як самої кредитної політики МБРР, так і технічної допомоги Банку, що її супроводжує, припала на кінець 80-х – початок 90-х років, ХХ ст. тобто на період розпаду колишнього соціалістичного блоку і початок процесу трансформації економік країн, що входили до нього. Саме цей період характеризувався значним збільшенням обсягу технічної допомоги (у зв'язку зі вступом до МБРР великої кількості нових членів) на фоні зміни її характеру і спрямування. Надаючи колишнім соціалістичним країнам традиційну технічну допомогу (у вигляді, наприклад, сприяння комп'ютеризації системи управління), фахівці МБРР зосередили головну увагу на допомозі у вирішенні макроекономічних проблем (зокрема, у сфері реструктуризації економіки, корпоратизації, приватизації тощо).

Ще однією функцією МБРР є надання гарантій. Згідно зі Статутом МБРР при наданні власних гарантій МБРР повинен отримати зустрічну гарантію від країни, що отримує гарантований Банком кредит.

МБРР розширив підтримку гарантій для інвесторів, що виявляється у двох аспектах: по-перше, МБРР надає гарантії безпосередньо кредиту проекту; по-друге, він фінансує гарантійне покриття, надане державою (чи іншою стороною на запит держави), через позики державі. У першому – пряма гарантія, у другому – непряме фінансування гарантії. Комбінація двох типів гарантій дає змогу МБРР надавати гарантійне покриття учасникам проектного фінансування різними шляхами.

Також МБРР здійснює спільне фінансування. Цей термін можна використовувати до кожної операції, за умовами якої кошти Банку

¹³⁰ Клименко К. В. Зарубіжний досвід співробітництва з Міжнародним банком реконструкції та розвитку і Міжнародною асоціацією розвитку // Наукові праці НДФІ. 2017. Вип. 1. С.20.

поєднуються з будь-якими зовнішніми для країни-отримувача асигнуваннями з метою реалізації конкретних підтримуваних Банком проєктів чи програм¹³¹.

Характерною особливістю МБРР як міжурядової організації є залучення значної частини фінансових ресурсів на ринках приватного капіталу. З метою сприяння сталому розвитку МБРР випускає облігації, векселі та інші гарантії безпосередньо урядам, їхнім представництвам і пенсійним фондам, страховим компаніям, корпораціям, банківським установам та іншим інституційним інвесторам. МБРР залучив у 2015 р. 57,7 млрд. дол. США шляхом випуску облігацій у 21 валюті. Завдяки репутації на ринках капіталу та міцності його фінансового становища такі значні обсяги позик було залучено на сприятливих умовах, незважаючи на ринкову нестабільність. Запорукою фінансової стійкості МБРР є достатність його власного капіталу та підтримка з боку акціонерів, а також консервативна фінансова політика та практика, що дають йому можливість підтримувати рейтинг кредитоспроможності на найвищому рівні (AAA).

Власний капітал МБРР складається переважно з оплаченого капіталу та резервів. Відповідно до рішень про загальне й вибіркоче збільшення капіталу, узгоджене Радою керуючих 16 березня 2011 р., передбачається збільшення підписного капіталу на 87 млрд. дол. США, причому 5,1 млрд. з цієї суми буде сплачено протягом шестирічного періоду. Термін оплати був продовжений на рік після того, як Рада виконавчих директорів задовольнила наполегливі прохання акціонерів щодо продовження терміну оплати вибіркового збільшення капіталу¹³².

Наприклад, на 30 червня 2015 р. загальне збільшення підписного капіталу дорівнювало 62,7 млрд. дол. США. Відповідні суми, котрі підлягали оплаті в рамках рішень про збільшення капіталу, становили 3,7 млрд. дол.

¹³¹ Куцик П. О., Ковтун О. І., Башнянин Г. І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : Вид-во ЛКА, 2015. С.362–363.

¹³² Клименко К. В. Зарубіжний досвід співробітництва з Міжнародним банком реконструкції та розвитку і Міжнародною асоціацією розвитку // Наукові праці НДФІ. 2017. Вип. 1. С.21.

США. Будучи кооперативною організацією, МБРР прагне не до максимізації прибутку, а до отримання доходів у обсязі, достатньому для забезпечення своєї фінансової стійкості та підтримки поточної діяльності¹³³.

МБРР отримує щорічний дохід за рахунок прибутку на власний капітал і невеликої маржі за наданими позиками, що дає організації можливість покривати операційні витрати, поповнювати резерви з метою зміцнення фінансового потенціалу, а також забезпечувати щорічне відрахування коштів до бюджету МАР, що є найбільшим багатостороннім джерелом пільгового фінансування найбідніших країн світу та головним інструментом досягнення в цих країнах двох взаємопов'язаних цілей СБ¹³⁴.

Пільгове фінансування МАР на цілі розвитку в формі кредитів, грантів, гарантій стимулює зусилля країн в сфері прискорення темпів економічного розвитку, скорочення масштабів бідності та поліпшення умов існування найбіднішого прошарку населення. Хоча МАР формально вважається незалежною від МБРР, оскільки має самостійний Статут і фінансову базу, проте фактично є фондом фінансових ресурсів, яким керує МБРР. Зокрема, ці організації мають спільний персонал та штаб-квартиру, а також здійснюють проекти у відповідності до однакових стандартів. МАР надає допомогу найбіднішим країнам світу шляхом безвідсоткових кредитів та грантів. Такі позики підлягають поверненню протягом 25–40 років. Для визначення бідних країн, які можуть розраховувати на допомогу від даної інституції, використовується два критерії: розмір ВВП на одну особу не перевищує 1305 дол. США. та некредитоспроможність країни, що унеможливорює доступ до інших джерел фінансування та залучення коштів на ринкових умовах¹³⁵ (Див.

¹³³ Годовой отчет 2015 // Официальный сайт Всемирного банка. URL: <http://www.worldbank.org/ru/about/annual-report> (дата обращения: 12.05.2022).

¹³⁴ Кожухова Т.В. Фінансування Світового банку проектів розвитку в Україні // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Економіка і менеджмент, 2016. Вип. 15. С.17.

¹³⁵ Клименко К. В. Зарубіжний досвід співробітництва з Міжнародним банком реконструкції та розвитку і Міжнародною асоціацією розвитку // Наукові праці НДФІ. 2017. Вип. 1. С. 22.

рис. 2.2, Додаток В.).

Таким чином, з одного боку, кредитні механізми, що використовує у своїй діяльності МБРР є значно привабливішим та дешевшим порівняно з відсотковими ставками на міжнародному ринку, чим користуються великі економіки світу Так, Китай залучає фінансування від Банку під 3,5% річних на 10 років, у той час як Індія під 7,7% річних. З іншого боку, кредитні механізми, що використовується у рамках кредитування МАР, надаються країнам-позичальникам під нульовий відсоток за умови сплати лише адміністративних витрат. Водночас рішення щодо виділення такого кредиту, а також координація коштів, що надходять до фонду організації, більшою мірою, залежить від основних донорів, які, зазвичай, представлені розвиненими країнами. Інколи, це породжує труднощі у роботі організації, оскільки донори можуть відмовити у наданні кредиту країнам-позичальникам, у яких політичний режим або політика не відповідає баченню країн-донорів.

Серед основних недоліків взаємодії з МБРР є: непрозорість системи відбору кредитних проєктів (переважно на базі «міністерського лобіювання», а не відкритого тендеру або обговорення) та відсутності реальної оцінки ефективності реалізації проєктів¹³⁶. Так, наприклад, в 2011 р. Рахункова палата виявила порушення (зловживання) по кожному із проєктів, основними з яких стали: неякісна підготовка документації, проблеми організаційного характеру, що несвоєчасно усувалися, недоліки в плануванні та звітуванні про стан впровадження проєкту, а також неналежний рівень контролю за його виконанням на всіх стадіях реалізації.

Отже, співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, такими як МБРР та МАР, важлива для реформування економіки будь-якої країни. Фінансова підтримка учасників Групи СБ сконцентована на поліпшенні державних послуг і системи державних фінансів, бізнес-клімату для розкриття економічного потенціалу країн.

¹³⁶ Кульбіда М. В. Перспективи співробітництва України із Світовим банком // Стратегія розвитку України. 2015. №2. С.151.

РОЗДІЛ 3

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР СПІВРОБІТНИЦТВА МВФ З КРАЇНАМИ СВІТУ

3.1. Особливості діяльності МВФ у різних регіонах світу

Будь-яка держава-член може звернутися до МВФ за фінансуванням якщо вона має необхідність в фінансуванні, тобто якщо вона потребує офіційної позики для здійснення зовнішніх платежів і підтримки належного рівня резервів без використання мір які можуть нанести збиток добробуту на національному або міжнародному рівні. Такі заходи можуть включати обмеження торгівлі. Різке скорочення попиту в внутрішній економіці або різке зниження національної валюти. Без кредитів МВФ країни, які зазнали труднощів у врегулюванні платіжного балансу були б змушені проводити більш різку стабілізацію або йти на інші міри, які порушують добробут на національному та міжнародному рівні. Недопущення таких наслідків є однією з цілей МВФ. Коли країна звертається до МВФ за фінансуванням, вона, можливо, переживає економічну кризу або близька до неї. Її валюта піддається спекулятивним атакам на валютних ринках, її міжнародні резерви виснажені, економічна активність знаходиться в стані застою або знижується. В цьому випадку для оздоровлення ситуації потрібне фінансування. МВФ дає владі країни рекомендації по заходам економічної політики, які дозволяють розраховувати на найбільш ефективне рішення існуючих проблем¹³⁷.

Якщо розглядати співробітництво МВФ з країнами Східної Європи, то така країна як Білорусь у 1992–2008 рр. тричі використовувала фінансові ресурси МВФ. Діяльність МВФ в Білорусі спрямована на співробітництво з владою та Національним банком з підготовки програм економічної політики з ухилом на податкову і грошово-кредитну політику, обмінний курс і торгову політику з метою досягнення значного економічного зростання, а також

¹³⁷ Справочник по МВФ. Что такое Международный валютный фонд ? / ред. Дж. Клифт. Вашингтон, округ Колумбия: Изд-во МВФ, 2004. С.22.

низької інфляції і стійкого платіжного балансу. У 2009–2010 рр. за програмою стенд-бай Білорусі було виділено близько 3,5 млрд. дол. США. Погіршення економічної ситуації і насамперед настала Республіка Білорусь у 2011 р. валютна криза зумовила звернення Уряду та Національного банку за наданням нового стабілізаційного кредиту. Враховуючи можливості країни як члена МВФ, Уряд збільшив квоту Білорусі у МВФ¹³⁸. Одночасно було вжито низку законодавчих заходів, вкладених у виконання умов кредитування. У 2015 р. Білорусь погасила зобов'язання перед Фондом наданого кредиту¹³⁹. Влада Білорусі (у березні 2020 р. – Т. А.) не домовилася з МВФ про виділення країні фінансової підтримки у зв'язку з погіршенням економічної ситуації і пандемію COVID-19, повідомив офіційний представник МВФ Д. Райс. йдеться про 940 млн. дол. «У березні Білорусь звернулася до фонду, щоб обговорити можливе надання екстреної допомоги, але угода досягнута не була. І ми не знайшли способів подолати суттєві розбіжності щодо належних заходів реагування на нинішні труднощі», – зазначив Райс. За його словами, Білорусь планувала скористатися інструментом прискореного фінансування, в рамках якого МВФ надає допомогу постраждалим від наслідків пандемії країнам¹⁴⁰.

Починаючи з 1990 рр. ХХ ст. РФ була великим позичальником МВФ. Але в 2005 р. вона достроково погасила всю заборгованість перед МВФ. Переставши бути позичальником МВФ, РФ отримала можливість продовжувати реформи банківської, пенсійної, податкової систем з урахування національних інтересів. Деякі російські економісти вважають, що МВФ більше не буде представляти інтересу в якості джерела позикових

¹³⁸Толочко О. Н. Реализация норм международного экономического права посредством участия в международных экономических организациях: (на примере Республики Беларусь) // Известие высших учебных заведений. Серия: Правоведение. 2012. №1. С.175.

¹³⁹ Сотрудничество с международными финансовыми и иными организациями. Международный валютный фонд // Официальный сайт Министерства финансов Республики Беларусь. URL: <https://www.minfin.gov.by/upload/ministerstvo/cooperation/imf.pdf> (дата обращения: 22.05.2022).

¹⁴⁰ МВФ: угоди з Білоруссю не досягли через «суттєві розбіжності» // Офіційний сайт Радіо Свобода. 2020. 11 верес. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-bilorus-mvff/30833535.html> (дата звернення: 22.05.2022).

коштів. Вони вважають, що єдина мета участі в даному інституті є повернення мільярдів коштів, які РФ заборгували інші країни (учасники колишнього СРСР). Але все ж таки РФ підтримує зв'язок з МВФ а також проводить регулярні консультації щодо валютної політики¹⁴¹.

Цікавим процесом співробітництва між МВФ і країною Європи є приклад Угорщини, насамперед, повчальний і для України, тому на ньому варто зупинитися детальніше. У 2008 р. під впливом фінансової кризи країна змушена була звернутися за фінансовою допомогою до МВФ і підписала кредитну угоду на 25 млрд. дол. Однак у квітні 2010 р. до влади прийшов новий прем'єр-міністр країни В. Орбан, який вирішив не продовжувати співпрацю з МВФ. Він почав упроваджувати нестандартну, неортодоксальну економічну політику, яка суперечила засадам програм МВФ. Політика нового уряду включала такі неринкові заходи, як значне підвищення податків на банки, примус банків взяти на себе втрати іпотечних позичальників від девальвації місцевої валюти в очах іноземних інвесторів, які не виводили свої капітали з країни. Було прийнято закон, який встановлював верхню межу втрат іпотечних позичальників в іноземній валюті. Це погіршило бізнес-середовище для банків, що відобразилось на зменшенні обсягів кредитування (яке демонструвало негативні темпи зростання декілька років поспіль). Крім банківського сектора, спеціальними «антикризовими» податками були обкладені сектори, що здебільшого знаходилися в іноземній власності (роздрібна торгівля, телекомунікації, енергетика).

Політика нового уряду характеризувалася непередбачуваністю й зробила бізнес-середовище в Угорщині більш складним і менш привабливим. Усі ці суперечливі кроки в економічній політиці, погіршуючи бізнес-середовище в Угорщині, створили недовіру до країни з боку інвесторів.

¹⁴¹ Грязнова М.В. Проблемы сотрудничества и перспективы развития взаимоотношений между Россией и МВФ. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-sotrudnichestva-i-perspektivy-razvitiya-vzaimootnosheniy-mezhdu-rossiyei-i-mvf/viewer> (дата обращения: 12.05.2022).

Угорщина стала країною з найвищим у Східній Європі рівнем державного боргу до ВВП (близько 80% ВВП, з яких 45% – в іноземній валюті). Країна має дуже високий рівень валового зовнішнього боргу. Інституційне середовище в країні регулярно викликає занепокоєність. Угорщину навіть називають «Італією Сходу»¹⁴².

Відмова у 2010 р. від поновлення кредитування МВФ виявилася передчасною. Прийшов час, коли фінансові ринки показали негативне сприйняття інвесторами політики, що проводилася владою Угорщини. У середині листопада 2011 р. курс форинта до євро впав до рекордно низьких позначок, а ринкова доходність державних облігацій швидко зросла. Дві рейтингові агенції попередили, що Угорщина може втратити свій «інвестиційний» статус завдяки слабким перспективам економічного зростання та непередбачуваній політиці. У такій ситуації для повернення довіри інвесторів, зупинення масового розпродажу угорських активів та стрімкого падіння валютного курсу уряд Угорщини вирішив знову розпочати переговори з МВФ. Але висловив бажання отримати не кредит із жорсткими умовами, а «запобіжну» кредитну лінію від МВФ, яка характеризується більшою гнучкістю й відсутністю умов щодо проведення урядом політики.

Ринкові гравці спочатку відреагували позитивно на заяву угорського уряду: курс форинту зріс більш ніж на 2% по відношенню до євро, а угорських акцій – майже на 4%. Однак позитиву надовго не вистачило.

По-перше, сподівання влади отримати «новий тип кооперації» з МВФ виявилось необґрунтованими і нереалістичними. У тій складній економічній ситуації з неринковими методами управління, що спостерігалася останніми роками в Угорщині, МВФ не зміг би запропонувати нічого іншого, крім угоди стенд-бай з набором суворих умов щодо переформатування економічної

¹⁴² Hugh E. From Here To Eternity, Hungarian Style, January 07, 2012. URL: <http://hungaryeconomywatch.blogspot.com/2012/01/from-here-to-eternity-hungarian-style.html> (date of the application: 14.05.2022).

політики на ринкових засадах. Але прем'єр-міністр В. Орбан не готовий був погодитися на це.

По-друге, звертаючись публічно до МВФ, уряд не заручився підтримкою центрального банку, прес-офіс якого невдовзі оголосив, що йому невідомо про звернення уряду до МВФ. Це було свідченням неузгодження між різними гілками влади в країні, що не могло задовольнити інвесторів. Інвестори, настрої яких відображаються в ринковій кон'юнктурі, чекали застосування до Угорщини жорстких умов з боку МВФ, які б позитивно вплинули на економічну політику. Тому найкращою для країни стала б угода типу стенд-бай.

Проте уряд Угорщини продовжував наполягати, що країна наприкінці 2011 р. знаходилася в набагато кращому становищі, ніж у 2008 р., коли через кризу ліквідності вона була змушена укласти угоду з МВФ: державний борг зменшився з 81% до 76–77% ВВП, резерви центрального банку були вдвічі більші, ніж у 2008 р., державний бюджет був нібито під контролем з дефіцитом близько 3% ВВП, а профіцит поточного рахунку платіжного балансу досягав 2% ВВП. Це дало змогу представникам уряду стверджувати, що Угорщина в цій ситуації потребує лише «підстраховки» МВФ¹⁴³. Приклад Угорщини є уроком для України, який свідчить, що для повернення довіри інвесторів країна потребує прозорого й передбачуваного економічного середовища.

Республіка Молдова отримує фінансову підтримку з початку 1993 р. Засоби виділяються по програмі економічної стабілізації. МВФ надає Молдові технічну підтримку в багатьох сферах, включаючи управління податкової сфери, систему обліку в грошово-кредитній сфері, банківський нагляд. На деякий час Молдова припиняла відносини з Фондом у зв'язку з невиконанням взятих на себе умов. Це стосувалося підвищення пенсій, введення єдиного податку в сільському господарстві та підвищення заробітної плати державним чиновникам. Фонд також був незадоволений соціальними витратами і

¹⁴³ Носова О. Досвід взаємодії Туреччини та Угорщини з МВФ: схожа тактика, різні результати та уроки для України // Економіст. 2012. № 11. С.62.

високим дефіцитом держбюджету Молдови. В 2015 р. були відновлені переговори МВФ з Республікою Молдова по новій програмі. Діюча програма МВФ в Молдові продемонструвала залежність економічної політики молдовської влади від рекомендацій Фонду. Для подолання кризи 1997–1998 рр.

В історії діяльності МВФ можна віднайти приклади позитивної взаємодії МВФ з державами-членами. Наприклад, істотну роль мала фінансова допомога МВФ у запобіганні дефолту Греції у 2010 р. Передусім програма для Греції значно пом'якшила критерії виняткового доступу Фонду. Тренд у напрямі збільшення доступу почався десять років тому, коли масштабні програми для країн із ринком, що формується, які зазнали криз (найбільше Туреччина, Бразилія та Аргентина), визначали надання позик на початку 2000-х років. Усвідомлюючи тренд у напрямі більших фінансових пакетів, МВФ визначив свою структуру виняткового доступу в 2002 р. шляхом установа чотирьох ключових критеріїв. Країна могла отримати позики виняткового доступу (більше 300% від квоти), за наступних умов: ця країна-член зазнавала або потенційно могла зазнати виняткових впливів платіжного балансу на поточний рахунок (рахунок руху капіталів), що призводило до потреби фінансування Фонду, яка не могла бути задоволеною, не перевищуючи нормальних меж; її рівень заборгованості був стабільним у середньостроковій перспективі; вона могла сподіватися мати повторний доступ до приватних ринків під час дії програми; програма, ймовірно, була б успішною.

Програма 2009 р. для Греції призвела до внесення змін до критеріїв виняткового доступу: тепер, де існує ризик системних зовнішніх впливів (наслідків, побічних результатів), висока ймовірність стабільності заборгованості за середній строк перестає бути необхідною умовою виняткового доступу. Насправді, системна винятковість вводилася як необхідна частина програми для Греції. З того часу МВФ припинив надання

позик Греції через свої мотиви, хоча залишається залученим на технічному рівні, і було скасовано умову про пільги за наявності системного ризику¹⁴⁴.

Структурні реформи займали більш важливе місце в типових програмах МВФ. Елементи цих реформ були сформульовані спільно з владою кожної країни, а також з СБ і Азійським банком розвитку. Фінансовий сектор особливо потребував в реформуванні, беручи до уваги причини Азійської фінансової кризи. У середині 90 років ХХ ст. країни регіону, включаючи Таїланд, Філіппіни, Малайзію, Індонезію, Південну Корею, переживали період бурхливого економічного зростання. Воно значною мірою фінансувалося іноземними кредитами, його стимулювали ліберальна монетарна політика Федеральної резервної системи США та вигідні умови кредитування у місцевих валютах. Через війну економіки азійських країн виявилися сильно «перекредитовані». Наприкінці 1990 рр. ХХ ст. США вийшли з рецесії, що призвело до зростання відсоткових ставок по долару та підвищення інтересу до вкладень в американську валюту з боку міжнародних інвесторів, які раніше працювали на ринках Південно-Східної Азії. Крім того, інвестори почали побоюватися «перегрітості» економіки «азійських тигрів» та дуже високого рівня зовнішньоторговельних дефіцитів. Водночас, ціни на електроніку – основну експортну продукцію цих країн – впали. Зрештою, високий рівень корупції та фінансової злочинності негативно вплинув на довіру до офіційних економічних даних, які розповсюджували уряди азійських держав, а також породив питання щодо ефективності видачі кредитів¹⁴⁵. Все це й призвело до стагнації азійської економіки. Фінансова криза в Східній Азії 1997–1998 рр. поєднувала у собі елементи різних типів кризи: розпочавшись як валютна, вона перетворилася у банківську і боргову кризи, при цьому найбільш чітко цей ланцюжок простежувався у чотирьох країнах АСЕАН. Взагалі,

¹⁴⁴ Колінець Л. Б. МВФ у сучасному геофінансовому просторі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 26(1). С.65.

¹⁴⁵ Азиатский кризис 1997–1998 годов // Словарь банковских терминов. URL: https://www.banki.ru/wikibank/aziatskiy_finansoviy_krizis/ (дата обращения: 14.05. 2022).

переплетення елементів валютної, банківської та боргової криз є характерною рисою розвитку фінансових криз у країнах з ринковою економікою. При цьому перетворення одного типу кризи в інший не має причинно-наслідкового характеру і визначається конкретними умовами країни, яка переживає фінансові потрясіння¹⁴⁶.

Підтримувані МВФ програми спочатку були менш успішні, чим того очікували, у відновленні довіри по всім країнам, при цьому відтік капіталу і зниження курсу національних валют продовжувалося і після того, як почали діяти програми. Це було пов'язано з низкою факторів, включаючи наступні:

- первісну нерішучість і анулювання заходів при реалізації програми, наприклад, передчасна відмова від жорсткості грошово-кредитної політики, в поєднанні з політичною невизначеністю в відношенні результатів виборів, що викликало сумніви в перспективах політики;
- дисбаланс між резервами і короткостроковим боргом з наступаючим строком погашення. В Південній Кореї та Таїланді інвестори зрозуміли це ще краще, коли в зв'язку з підтримуючими Фондом програмами була опублікована інформація про рівень резервів, які можна використовувати;
- невизначеність у відношенні домовленостей про офіційне фінансування, в тому числі транші «другої лінії оборони» для Південної Кореї та Індонезії, оголошені з початку їх програм так і не були виплачені. Країни зазнали зміни в рахунках поточних операцій пов'язаних з різким зниженням імпорту.

Рекомендації МВФ дозволили мати певний успіх, але в той же час мали і негативні соціально-економічні наслідки. Негативними наслідками реалізації заходів МВФ стали: спад виробництва, масові банкрутства малого та середнього бізнесу, зростання безробіття, скорочення імпорту, падіння життєвого рівня. Крім того, фінансова заборгованість країн, які використали допомогу МВФ, стала настільки велика, що мала загрозу їх економічній безпеці.

¹⁴⁶ Колінець Л. Б. Фінансова криза в Азії: причини та уроки // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2014. Вип. 8(5). С.18.

Розглянемо взаємодію деяких країн Азії з МВФ в час кризи 1997–1998 рр. Під тиском МВФ Таїланд був змушений значно ослабити державний контроль за іноземними інвестиціями і діяльністю іноземних компаній. В результаті, утворений величезний борг у приватному секторі перетворився у державний зовнішній борг. Американські та європейські компанії скористалися ситуацією і викупили на вигідних для себе умовах найбільші тайські підприємства. Отриманий від МВФ кредит не врятував економічного положення країни. Влада Індонезії скаржилась на те, що запропоновані реформи від МВФ не працюють та занадто жорстокі. Південній Кореї МВФ виділяв кошти на відновлення платежів зовнішніх боргів. Натомість країна провела девальвацію. Отримані кошти були направлені на відновлення банківської системи країни, а девальвація забезпечила зростання експорту. Особливість кризи в Малайзії була в тому, що економічне зростання виявився тісно пов'язаним з соціальною стабільністю в суспільстві. Тому влада Малайзії відмовилась від рекомендацій МВФ, врахувавши їх занадто жорсткими. Відмовившись від рекомендацій МВФ, влада країни направила значні грошові ресурси на відновлення економіки, встановила контроль за рухом капіталу для запобігання валютних спекуляцій. Таким чином, вперше за всю історію Фонду одна з країн охоплена кризою відмовилась від допомоги. Після світової кризи 1997–1998 рр. діяльність МВФ опинилась під ударом критики. Фонд звинувачували в тому, що він виявився неспроможним виявити та запобігти азіатській фінансовій кризі та її розповсюдження на інші регіони світу.

МВФ по суті не впорався з роллю лідера в оздоровленні азіатських економік. Його міри розроблені експертами з розвинених країн з стійким фінансовим та фондовим ринками і не у всьому придатні для країн, які розвиваються та країн з перехідною економікою. Наслідування типовим мірам МВФ може привести до катастрофи. Разом з тим азіатська криза виявила готовність МВФ корегувати свої програми в залежності від ситуацій. Так було в Індонезії, коли у відповідь на колапс ринку споживача МВФ зняв вимоги про

відміну субсидій на товари першої необхідності або в Південній Кореї, коли МВФ все ж пішов на зменшення ставки рефінансування¹⁴⁷.

В умовах глобалізації, МВФ у своїх відносинах з країнами що розвиваються намагається адаптувати свою діяльність і функції до змін умов. Однак, поки не зміниться його роль представництва глобальних сил, в чиїх руках зосереджені панування світової економіки така адаптація буде недостатньою для вирішення проблем соціально-економічного розвитку. Таким чином, роль МВФ в країнах Південно-Східної Азії, за винятком Південної Кореї, після кризи оцінювалася негативно.

Інший важливий напрям діяльності про який необхідно зазначити – це взаємодія МВФ з міжнародними організаціями. МВФ активно співпрацює зі СБ, регіональними банками розвитку, Світовою організацією торгівлі (СОТ), ООН та іншими міжнародними установами. У кожного з них є своя сфера спеціалізації і свій конкретний внесок у світову економіку. При співробітництві МВФ з міжнародними організаціями особливе місце посідає співробітництво Фонду з найвпливовішою міжнародною організацією – ООН. На сьогодні МВФ є однією із 17 спеціалізованих міжнародних організацій, які входять до системи ООН. Співробітництво МВФ з ООН ґрунтується на принципі координації, що не є принципом рівності сторін і не має принципу підлеглості або субординації; МВФ має своєрідні відмінності у правовій характеристиці як спеціалізованої організації, що вирізняють його від інших організацій, що входять до системи ООН. Ст. 57 Статуту ООН однією з ознак спеціалізованої міжнародної організації передбачена широка міжнародна відповідальність. Однак щодо поширення цієї ознаки на МВФ можна говорити лише теоретично, як так міжнародній практиці і праву невідомі випадки, щоб навіть теоретично це питання ставилося міжнародною спільнотою. Так, наприклад, метою діяльності МВФ є упередження і недопущення світових економічних кризових явищ, однак останнім часом суспільство потряс ряд

¹⁴⁷ Подъем после Азиатского кризиса и роль МВФ. 2000. Июнь. URL: <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/rus/062300r.htm> (дата обращения: 12.05.2022).

таких економічних криз, що свідчить про недостатньо відповідальне ставлення МВФ до вирішення світових валютно-фінансових проблем. Відсутня будь-яка відповідальність МВФ і при негативних наслідках для національних економік виконання визначених ним умов і рекомендацій країні-члену, якій надається фінансова допомога. Відповідальність за такі наслідки покладається лише на уряд держави. Відносини ООН з МВФ відповідно до укладеної між ними угоди про співробітництво є практично більш формальними і незалежними порівняно з іншими спеціалізованими організаціями цієї системи. ООН має незначний вплив на фінансову діяльність цієї організації¹⁴⁸.

МВФ тісно співпрацює зі СБ в напрямі скорочення бідності, оскільки Банк в більшій мірі чим МВФ має досвід надання допомоги країнам у вдосконаленні їх соціальної політики. До інших сфер тісного співробітництва МВФ з СБ належать: оцінка фінансових секторів країн-членів, спрямована на покращення оцінки ризику та укріплення діалогу між боржниками та кредиторами може допомогти запобігти кризи; боротьба з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму; розробка стандартів і кодексів¹⁴⁹.

Прикладом взаємодії МВФ та МБРР є співпраця у напрямку по боротьбі з COVID-19 у країнах Африки. Тільки в 2020 р. об'єднавши зусилля кредитори залучили на допомогу Африці до 57 млрд. дол. США. «Група Світового банку віддає всі свої сили для допомоги населенню країн Африки по боротьбі з пандемією», – підкреслив Президент групи СБ Д.Маллпас. Директор-розпорядник МВФ К. Георгієва зазначила: «Масштаб наслідків цієї пандемії для всієї Африки великий, і МВФ разом з іншими партнерами робить все можливе, щоб мобілізувати ресурси, допомогти врятувати життя та зберегти джерела доходу. МВФ збільшить обсяги

¹⁴⁸ Лабунська А. В. Правовідносини Міжнародного валютного фонду з Організацією Об'єднаних Націй // Часопис Київського університету права. Київ: Київський ун-т права та Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. Вип. 3. С.385.

¹⁴⁹ Справочник по МВФ // Бесплатная электронная библиотека. URL: <http://doc.knigi-x.ru/22yuridicheskie/84761-1-spravochnik-mvf-chto-takoe-mezhdunarodniy-valyutniy-fond-mvf-chto-takoe-mezhdunarodniy-valyutniy-fond-mvf-vashington.php> (дата обращения: 12.05.2022).

пільгового фінансування, і ми розраховуємо, що і інші зроблять свій внесок в захист економіки і населення та в створення основ для швидкого і стабільного відновлення»¹⁵⁰.

Кожної осені, Рада керуючих Групи СБ і МВФ проводять щорічні наради, на яких обговорюється широке коло питань, що стосується скорочення бідності, міжнародного економічного розвитку та фінансової діяльності. Щорічні наради служать форумом для міжнародного співробітництва і дають Банку і Фонду можливість більш якісно обслуговувати країни-члени. В ході нарад Банк та МВФ організують ряд форумів, сприяючих взаємодії між урядами країн та співробітниками Банку та Фонду, неурядовими організаціями, ЗМІ та приватним сектором. Прикладаються всі зусилля до того, щоб під час проходження нарад донести до відомої громадськості як прямо так і через ЗМІ задачі, цілі та результати діяльності Банку та МВФ. Таким чином, Наради вносять вагомий внесок в забезпечення відкритості та прозорості діяльності обох організацій.¹⁵¹

Також МВФ є найголовнішим партнером Групи двадцяти, G20. Вона стала ініціатором проведення МВФ нової детальної оцінки глобальної економічної та фінансової ситуації з прогнозування її подальшого розвитку. МВФ готує спеціальні доповіді для лідерів «двадцятки» та міністрів фінансів. Всього за період з 2009 по 2015 рр. МВФ підготував 32 доповіді з питань розвитку глобальної економіки і змін економічної та фінансової політики. В 2010 р. за запитом Групи двадцяти МВФ вперше здійснив процес взаємної оцінки Групи двадцяти, який з того моменту почав проводитися щорічно. Він ліг в основу угоди про забезпечення збалансованого зростання Групи

¹⁵⁰ Група Всемирного банка и МВФ привлекают партнеров к борьбе с COVID-19 в Африке. // Официальный сайт Всемирного банка: пресс-релиз 2020 г. 17 апр. URL: <https://www.vseмирnyjbank.org/ru/news/press-release/2020/04/17/world-bank-group-and-imf-mobilize-partners-in-the-fight-against-covid-19-in-africa> (дата обращения: 12.05.2022).

¹⁵¹ Ежегодные совещания // Официальный сайт Всемирного банка. URL: <https://www.vseмирnyjbank.org/ru/about/what-we-do/annual-meetings> (дата обращения: 12.05.2022).

двадцяти. За останні роки спостерігається розширення тематики, за якою МВФ готує доповіді для G20, включаючи питання торгівлі, оподаткування та ін.¹⁵².

Щодо співробітництва МВФ з СОТ, то в межах широкої дискусії про торгівлю Виконавчий комітет МВФ обговорив аналітичну роботу, яка проводилась співробітниками МВФ, із модернізації функцій СОТ на предмет ведення переговорів, прозорості і вирішення суперечок. Оновлення правил СОТ щодо промислових та сільськогосподарських субсидій, наданих різними структурами, в т. ч. державними підприємствами, та про передачу технології, являються найважливішим елементом системи торгівлі, яка могла б більш ефективно слугувати всім країнам¹⁵³.

Отже, МВФ є на сьогодні потужним МФІ, який не тільки кредитує країни, але й продовжує визначати вектор розвитку більшості країн світу. Співпраця МВФ з іншими міжнародними організаціями є іще більшим проявом глобалізації та взаємозалежності держав. Глобальна фінансова інтеграція, зростання ролі країн із ринком, що формується, та країн, що розвиваються, викликали великі проблеми для МВФ. Фонд відреагував шляхом модернізації свого нагляду, налаштування своєї політики надання позики, збільшення своїх доступних ресурсів та (з деякою затримкою) роботи в напрямі виправлення недостатнього представництва країн із ринком, що формується, та країн, що розвиваються.

3.2. Регіональний вимір діяльності СБ та МБРР

Головною МФІ, діяльність якої спрямована на забезпечення підтримки, розвитку та модернізації соціально-економічного сектору країн, що розвиваються, є Група СБ. СБ є одним із головних стратегічних інвесторів для багатьох країн світу та залишається лідером як у питанні розробки та втілення

¹⁵² Взаимодействие Группы 20 и МВФ // Центр исследований международных институтов. URL: <https://www.ranepa.ru/ciir/sfery-issledovaniy/gruppa-dvadtsati/vzaimodejstvie-gruppy-dvadtsati-s-mezhdunarodnymi-organizatsiyami/vzaimodejstvie-gruppy-dvadtsati-i-mezhdunarodnogo/> (дата обращения: 12.05.2022).

¹⁵³ Годовой отчет МВФ, 2019. Наш взаимосвязанный мир. Вашингтон : МВФ, 2019. С.6.

стандартів так і за накопиченим досвідом у сфері соціально-економічного розвитку у системі ООН. Крім цього, Банк є однією з найбільших міжнародних фінансових організацій як за кількістю членів так і за обсягами наданої допомоги.

У широкому розумінні, діяльність СБ зосереджена навколо таких центральних тем, які охоплюють зміцнення економіки для досягнення стабільного соціально-економічного зростання у країнах, що розвиваються та які відповідають Цілям сталого розвитку на 2016–2030 рр., що були затверджені Генеральною Асамблеєю ООН. Заходи у межах першої теми зосереджуються на відновленні соціального та економічного зростання у країнах, що розвиваються. Завданням заходів, зосереджених навколо другої теми, є досягнення цілей та завдань сталого розвитку, зокрема подолання бідності та голоду, доступу до медичного обслуговування та забезпечення здорового способу життя, загального доступу до освіти, гендерної рівності та інше. Заходами в межах третьої теми є активізація дій відповідно до цілей Паризької кліматичної угоди, а саме зменшення викидів у навколишнє середовище, переорієнтація та перехід на альтернативні види енергетики та інше.

Це підтверджує важливу роль даної організації в наданні допомоги країнам, що розвиваються та найбіднішим країнам світу. Регіональні стратегії СБ враховують пріоритети розвитку країн, що розвиваються та передбачають здійснення таких заходів:

– *Африка* – підтримка процесів регіональної інтеграції, усунення пов'язаних з розвитком факторів, що сприяють нестабільності й конфліктам, розширення доступу до електроенергії, надання підтримки дрібним селянським господарствам і підвищення продуктивності сільського господарства, розробка і здійснення планів відновлення економіки в країнах, що постраждали від епідемії лихоманки Ебола;

– *Південна Азія* – розкриття потенціалу регіону для розвитку та зосередження уваги на вирішенні завдань регіональної інтеграції, сприяння

економічному зростанню, соціальній інтеграції, адаптації до зміни клімату та охороні довкілля, підвищення ефективності державного управління;

– *Європа та Центральна Азія* – підвищення конкурентоспроможності та забезпечення добробуту для всіх за рахунок створення робочих місць і сприяння екологічній, соціальній та фінансово-бюджетній стійкості, включаючи заходи щодо протидії зміні клімату;

– *Східна Азія та Тихоокеанський регіон* – сприяння соціальній інтеграції та розширенню прав і можливостей населення, зайнятості й зростанню на основі розвитку приватного сектору, сприяння державному управлінню та інститутам, інфраструктурі й урбанізації, приділення уваги зміні клімату та управлінню ризиками стихійних лих;

– *Латинська Америка та Карибський басейн* – надання різноманітних фінансових послуг, а також послуг, пов'язаних з поширенням і впровадженням знань і мобілізацією ресурсів відповідно до нагальних потреб країн регіону, у число яких входять підвищення продуктивності, посилення інтеграції у сфері торгівлі, більш ефективне управління ризиками стихійних лих і створення системи освіти і робочих місць високої якості;

– *Близький Схід і Північна Африка* – підвищення ефективності та результативності систем охорони здоров'я й освіти, удосконалення управління, сприяння соціальній інтеграції, створення робочих місць, диверсифікація економіки, у т. ч. шляхом розвитку малих і середніх підприємств, підвищення енергоефективності, приділення уваги забезпеченню миру і стабільності¹⁵⁴.

СБ мобілізує приватний капітал, залучаючи інвесторів до підтримки проєктів і програм розвитку в країнах, що розвиваються. З цією метою він використовує інноваційні інструменти, такі як знижені кредити та субсидії зі співфінансування, щоб допомогти країнам отримати кошти за рахунок

¹⁵⁴ Кожухова Т. В. Світовий банк: стратегія щодо викорінення злиденності та забезпечення добробуту країн, що розвиваються // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2016. Вип. 16(1). С. 28–29.

мобілізації внутрішніх грошових ресурсів, приватного сектору й фінансування розвитку.

МБРР започаткував ініціативу з метою залучення інвестицій у сфери охорони здоров'я та харчування жінок, дітей і підлітків за рахунок випуску облігацій сталого розвитку, що ознаменувалося випуском облігацій СБ зі сталого розвитку в обсязі 60 млн. дол. США. Останній, проводить широку інформаційну кампанію для інвесторів та інших учасників міжнародного фінансового ринку з метою роз'яснення важливості таких інвестицій для розвитку інтелектуальної економіки (економіки знань).

Інвестори визнають, що можуть зробити свій внесок у зміцнення суспільства за допомогою вибору напряму вкладання коштів. Облігації СБ з питань сталого розвитку в перспективі дадуть можливість інвестувати в безпечний і ліквідний продукт, а також підтримувати конкретні цілі економічного розвитку. Зазначена ініціатива проголошена, зокрема, у зв'язку із самітом G-7, який проводився урядом Канади у Квебеку 8-9 червня 2018 р. Варто зауважити, що уряд цієї країни давно підтримує розширення прав і можливостей жінок, дітей та підлітків, зокрема через Глобальний фінансовий фонд (GFF) – партнерство з багатьма зацікавленими сторонами, що підтримується СБ. Як член-засновник GFF Канада з 2015 р. інвестувала 240 млн. дол. у цей фонд, щоб підтримати заходи країн, спрямовані на поліпшення здоров'я, харчування, репродуктивного здоров'я і гарантування прав, а також на освіту, з особливим акцентом на дівчат-підлітків¹⁵⁵.

МБРР є одним із найбільших міжнародних позичальників у світі і водночас організацією, котра найчастіше випускає свої боргові фінансові інструменти. Перші цінні папери МБРР випустив у 1947 р. З 1959 р. провідні рейтингові агентства виставляють їм найвищий можливий рейтинг – АЛЛ, котрий залишається незмінним і донині. Обсяг коштів, які запозичує Банк, визначається обсягом його кредитної діяльності у країнах, що розвиваються.

¹⁵⁵ Терещенко Г. М. Перспективи та пріоритети використання фінансово-кредитного інструментарію Світового банку // Фінанси України. 2018. № 10. С.122.

Оскільки програма кредитування СБ з часом змінюється, так само змін зазнає і щорічна програма запозичень. Більшу частину своїх фінансових коштів МБРР отримує від продажу облігацій на міжнародних фінансових ринках. Провідні рейтингові агенції звертають увагу на винятковий кредитний статус Банку, який має справу не з приватними позичальниками, а з державами, рівень спроможності котрих виконати свої зобов'язання є високим.

Банк надає середньо- та довгострокові позики урядам країн, які до нього входять, а також приватним організаціям під гарантію уряду та контролює їхнє використання. Позичальники повинні дотримуватися рекомендацій Банку і надавати йому звіти щодо використання коштів.

- Під час виконання програми допомоги фахівці МБРР зосереджують свою увагу на чотирьох основних елементах¹⁵⁶:
- підтримці системних реформ, що мають сприяти переходу республік до ринкової економіки та їхній інтеграції до світової економічної системи;
- підтримці конкретних реформ у сферах сільського господарства, економіки, транспорту та інших галузях;
- створенні системи соціального захисту для найменш захищених груп населення в період переходу до ринкової економіки і вдосконалення якості основних соціальних послуг;
- підготовці кадрів та інституційних реформ.

Спочатку МБРР мав за допомогою акумульованих бюджетних коштів промислово розвинутих країн і залучених капіталів інвесторів стимулювати приватні інвестиції в країнах Західної Європи, економіка яких значно постраждала під час Другої світової війни. З середини 50-х років, коли господарство країн Західної Європи стабілізувалося, діяльність МБРР в усьому більшій мірі стала орієнтуватися на країни Азії, Африки і Латинської Америки.

¹⁵⁶Патика Н. І. Міжнародні валютно-кредитні відносини : навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 566 с. URL: https://pidru4niki.com/1405022547688/finans/mizhnarodniy_bank_rekonstruktsiyi_rozvitku (дата звернення: 01.05.2022).

МБРР отримує щорічний дохід за рахунок прибутку на власний капітал і невеликої маржі за наданими позиками, що дає організації можливість покривати операційні витрати, поповнювати резерви з метою зміцнення фінансового потенціалу, а також забезпечувати щорічне відрахування коштів до бюджету МАР, що є найбільшим багатостороннім джерелом пільгового фінансування найбідніших країн світу та головним інструментом досягнення в цих країнах двох взаємопов'язаних цілей Світового банку¹⁵⁷.

Деякі показники діяльності МБРР представлені в табл. 3.1–3.4. Показники, що характеризують обсяги зареєстрованих засобів по окремих регіонах, запропоновані в табл. 3.1 (Див. Додаток Д).

відповідних засобів найбільшій обсяги належать Європі та Центральній Азії Східні Азії та Тихоокеанському регіону, Латинській Америці та Карибському басейну, Близькому Сходу та Північній Африці. При цьому протягом досліджуваного періоду відзначаються певні коливання обсягів зарезервованих засобів. Для одних регіонів наявне підвищення відповідних засобів, для інших – зниження.

Показники наданих засобів МБРР у розбивці по регіонах запропоновані в табл. 3.2 (Див. Додаток Е).

Як і у випадку з зарезервованими засобами МБРР, для наданих засобів також наявна відповідна група регіонів-лідерів. Так, найбільші кошти за досліджуваний період надавалися таким регіонам, як Східна Азія та Тихоокеанський регіон, Європа та Центральна Азія, Латинська Америка, Близький Схід та Північна Африка. При цьому також, як і у випадку зарезервованих коштів, для різних регіонів відзначаються коливання обсягів відповідних засобів в ту чи іншу сторону. Показники зарезервованих засобів по секторам економіки представлені в табл. 3.3 (Див. Додаток Ж).

З наведеного можна відзначити, що найбільшу увагу в фінансуванні проектів, МБРР відводить таким секторам, як водопостачання та каналізація,

¹⁵⁷ Кульбіда М. В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці // Інтелект XXI. 2019. №3. С.18.

транспорт, соціальний захист, державне керування, енергетика і гірничо-видобувна промисловість та фінансовий сектор. При цьому потрібно відзначити певні коливання в структурі надаваних засобів по різних роках.

Показники зареєстрованих засобів в розбивці по тематичних напрямках запропоновані в табл. 3.4 (Див. Додаток К).

Серед тематичних напрямків фінансування проєктів МБРР особливо виділяються такі напрямки, як: охорона навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів, розвиток людських ресурсів і гендерна рівність, розвиток приватного сектора, розвиток міст і сільських районів.

Хоча надання кредитів і є головним завданням Банку, але цим його функції не вичерпуються. Країни-позичальниці також розглядають МБРР як джерело надання технічної допомоги. Фінансову і технічну допомогу зацікавленим країнам Банк в основному здійснює у вигляді підтримки конкретних проєктів. Засобами досягнення названих цілей є насамперед надання позик, гарантій, продуктів управління ризиками та експертних рекомендацій країнам із середнім і низьким рівнями доходу, а також координація заходів щодо виконання регіональних і глобальних завдань.

Проєкти Банку реалізуються в соціальному, фінансовому, транспортному та державному секторах, електроенергетиці й агропромисловому комплексі тощо.

У 2015 р. обсяг нових зарезервованих кредитних ресурсів МБРР становив 23,5 млрд. дол. США за 112 операціями. Ця сума перевищила докризовий середній рівень (13,5 млрд. дол. США в 2005–2008 рр.) і рівень 2014 р. (18,6 млрд. дол. США).

Найбільшу частку нових позик МБРР отримали країни Європи і Центральної Азії (6,7 млрд. дол. США) і Латинська Америка та Карибський басейн (5,7 млрд. дол. США), Східна Азія й Тихоокеанський регіон (4,5 млрд.), Близький Схід і Північна Африка (3,3 млрд.), Південна Азія (2,1 млрд.) та Африка (1,2 млрд. дол. США).

Серед секторів найбільша сума коштів була зарезервована у сферах удосконалення державного управління та судово-правової сфери (4,3 млрд. дол. США), фінансів (3,4 млрд. дол. США) і енергетики та гірничодобувної промисловості (3,2 млрд. дол. США).

За напрямками найбільша частка коштів була зарезервована на цілі розвитку фінансового та приватного секторів (26 %), міський розвиток (15) та соціальний захист і управління ризиками (14 %) ¹⁵⁸.

Діяльність МАР спрямована здебільшого на допомогу країнам, що розвиваються, через заохочення розвитку приватного сектору, мобілізацію внутрішніх і зовнішніх джерел капіталу. Основні цілі МАР полягають у: сприянні економічному розвитку країн-членів; підвищенні продуктивності праці; зростанні рівня життя в державах-членах, таких, що розвиваються.

МАР фінансує найбільш бідні країни світу на надзвичайно пільгових умовах, надаючи безпроцентні кредити та безоплатну допомогу (гранти). Для визначення бідних країн, котрі можуть розраховувати на її фінансову допомогу, використовують два критерії: розмір ВВП на одну особу, який не повинен перевищувати щорічно встановленого порогу, та некредитоспроможність країн, що унеможлиблює доступ до інших джерел фінансування та залучення коштів на ринкових умовах.

Фінансові ресурси МАР утворюються переважно за рахунок внесків найбагатших країн-учасниць. Додаткові ресурси надходять від МБРР та МФК, а також у вигляді повернутих кредитів, наданих МАР. Представники країн-донорів зустрічаються раз на три роки задля поповнення цільових фондів і перегляду політики МАР стосовно розподілу фінансових ресурсів серед країн, які розвиваються. Ресурси МАР надаються та розподіляються за принципом найефективнішої політики одержувачів й інституційного потенціалу, з метою їх раціонального розміщення задля мінімізації масштабів бідності.

Для оцінювання ефективності асигнувань МАР у 2002 р. введено

¹⁵⁸Годовой отчет 2015 // Официальный сайт Всемирного банка. URL: <http://www.worldbank.org/ru/about/annual-report> (дата обращения: 12.05.2022).

дворівневу систему оцінки результатів. Перший рівень охоплює сукупні результати країни, що описують такими показниками: зростання та зменшення бідності; управління та інвестиційний клімат; інфраструктура для розвитку; розвиток людських ресурсів. Другий рівень розглядає внесок МАР у результати держави за незалежними оцінками Департаменту оцінки операційної діяльності й Групи забезпечення якості¹⁵⁹.

Найбільша частка ресурсів (10,4 млрд. дол. США) була надана Африці. Значні частки зарезервованого фінансування отримали також Південна Азія (5,8 млрд. дол. США) та Східна Азія та Тихоокеанський регіон (1,8 млрд.), Європа й Центральна Азія (527 млн.), Латинська Америка і Карибський басейн (315 млн.) та Близький Схід і Північна Африка (198 млн. дол. США). Найбільшими країнами-одержувачами стали Бангладеш (1,9 млрд.) та Індія (1,7 млрд. дол. США)¹⁶⁰.

Як позитивний приклад співпраці з Банком можна навести Польщу. Так, на 31 березня 2016 р. розмір його кредитної лінії для цієї країни в рамках 15 кредитів становив 10 464 млн. дол. США, у т. ч. виділених кредитів – 9919 млн. нерозподілених коштів – 563,166 млн. дол. США. У результаті залишок заборгованості Польщі за кредитами дорівнював 8209 млн дол. США (у 12,8 раза більше, ніж у Білорусі)¹⁶¹.

На думку М. В. Кульбиди основними пріоритетними напрямками співпраці МФІ з країнами Східної Європи є наступні:

Перший – забезпечення подальшої інтеграції країн у світову фінансову систему, стимулювати країни проводити розумну макроекономічну політику та структурні реформи. Нещодавні кризові явища та нестабільність в

¹⁵⁹ Клименко К. В. Зарубіжний досвід співробітництва з Міжнародним банком реконструкції та розвитку і Міжнародною асоціацією розвитку // Наукові праці НДФІ. 2017. Вип. 1. С.23.

¹⁶⁰ Годовой отчет 2015 // Официальный сайт Всемирного банка. URL: <http://www.worldbank.org/ru/about/annual-report> (дата обращения: 12.05.2022).

¹⁶¹ Перспективы сотрудничества Всемирного банка и Беларуси. URL: <http://thinktanks.by/publication/2016/06/03/perspektivy-sotrud-nichestva-vsemirnogo-banka-i-belarusi.html> (дата обращения: 01.04.2022).

східноєвропейському регіоні призвели до переосмислення необхідності удосконалення макроекономічної стабільності та фінансової незалежності завдяки прискоренню реформ в країні.

Другим пріоритет – відновлення концентрації уваги на показники макроекономічної і фінансової стабільності. У 2014 р. через політичну нестабільність в регіоні інфляція торкнулась деяких з країн Східної Європи (особливо країн СНД), тим самим показавши недоліки макроекономічної політики.

Третім завданням є підвищення темпів і глибини структурних реформ. Радикальні реформи сповільнилися з початку 2000-х рр. майже у всіх країнах Центральної та Східної Європи. Після вступу та набуття членства деяких східноєвропейських країн в ЄС у 2004 р. або 2007 р. та отримання значного фінансування від ЄС, ці країни не потребували залучення коштів від МФІ, але після глобальної кризи та кризи Єврозони увага повністю була спрямована на вихід із кризи, а не на здійснення структурних реформ¹⁶².

Отже, попри процеси регіоналізації та глобалізації у світі, на сьогодні СБ продовжує відігравати значну роль що пов'язано, насамперед, із стрімким економічним розвитком країн, а також зважаючи на необхідність посилення допомоги та захисту населення, особливо найбільш вразливого. Діяльність СБ спрямована, насамперед, на боротьбу з бідністю та покращення соціально-економічного стану у різних країнах. Взаємовигідною є більш тісна співпраця регіональних фінансових інституцій зі СБ та корисною у сфері обміну знаннями, досвідом та інформацією.

Найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування поточних проектів МБРР, котрі реалізуються, наприклад, в країнах СНД, надходить на реформування державного сектору, інфраструктурні послуги, міську інфраструктуру й надання послуг, розвиток фінансового сектора, системи

¹⁶² Кульбіда М. В. Співробітництво міжнародних фінансових організацій із країнами Східної Європи // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Економічні науки» / Ред. К. Шапошников. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 12, Ч. 2. С.28.

соціального захисту тощо. Таким чином, співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, таким як МБРР та МАР, важлива для реформування економіки будь-якої країни.

На сьогодні МФІ хоч і не є досконалими механізмами і не завжди можуть ефективно вплинути на негативні наслідки глобалізації, але їхня роль у регулюванні міжнародних фінансових відносин залишається досить значною і в разі вдосконалення принципів та механізмів їх діяльності може стати вирішальною в адекватному та ефективному регулюванні глобалізаційних процесів. Тому співробітництво країн Європейського та Азійського регіонів із ними сприяє формуванню конкурентного ринкового середовища, стабілізації національної грошової одиниці, активізації інвестиційного процесу, розвитку малого та середнього бізнесу тощо.

3.3. Співпраця України з МВФ

3 червня 1992 р. на основі прийнятого Верховною Радою України Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» за № 2402-ХІІ, Україна стала членом Міжнародного валютного фонду, а 1 квітня 2009 р. Україна ратифікувала Закон України «Про прийняття Поправок до Статей Угоди Міжнародного валютного фонду». За цим Законом України Кабінету Міністрів були надані усі повноваження вирішувати питання вступу України до цих організацій, шляхом приєднання до їх угод та прийняття термінів та умов, а також надано право одержувати кошти на будь-яку суму, що має бути сплачена або переведена в Україну внаслідок здійснення операцій відповідно до Статей угоди МВФ¹⁶³.

¹⁶³ Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій : Закон України №2402-ХІІ від 24 черв.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 33. Ст. 474.

Фонд здійснює співробітництво з Україною у фінансових та нефінансових формах. Фінансова допомога Україні МВФ за час співробітництва надавалася у трьох правових формах: Програмою системної трансформаційної позики; Програмою для підтримки фінансування дефіциту платіжного балансу; Програмою розширеного фінансування¹⁶⁴. Співпраця України з МВФ призвела до того, що країна стала одним з найбільших його боржником, а рекомендації експертів МВФ прямими вказівками українській владі щодо напрямків розвитку, які безвідмовно виконуються¹⁶⁵.

З позитивних наслідків співпраці України з МВФ можна виділити, по-перше, довгострокові і дешеві кредити МВФ (передбачають виплату % у розмірі близько 2 % річних від загальної суми боргу) сприяють вирішенню проблем платіжного балансу. Завдяки наданій підтримці, став можливим відтік 8,1 млрд. дол. США на рефінансування зовнішнього боргу банків та корпорацій у 2012 р., а також внутрішній відтік 6,9 млрд. дол. США з банків, які осіли у кишенях населення.

По-друге, НБУ зумів провести рекапіталізацію¹⁶⁶ проблемних банків, що дало змогу вкладникам повернути свої кошти і припинити депозитну паніку.

По-третє, завдяки траншам була дещо послаблена проблема фіскального дефіциту, оскільки частина коштів МВФ перекрила видатки з погашення зовнішніх зобов'язань уряду, проведення розрахунків за російський газ та покриття касових розривів для своєчасної виплати зарплат і пенсій¹⁶⁷. Україні потрібно виплачувати свої зобов'язання за вже взятими позичками МВФ та

¹⁶⁴ Міжнародний валютний фонд // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mvf> (дата звернення: 26.10.2021).

¹⁶⁵ Скляр Є. В. Вплив активізації співпраці з МВФ на економіку України // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. 2012. №1(57). С.263.

¹⁶⁶ *Рекапіталізація* (від лат. re – повторна дія) – термін використовується, як правило, при характеристиці діяльності банківського сектора економіки і означає відновлення статутних капіталів банків та інших кредитних організацій. Рекапіталізація – це зміна структури капіталу компанії (наприклад, обмін облигацій на акції), що найчастіше виникає через банкрутство.

¹⁶⁷ Гришина Л. О., Карась П. М., Черешня В. М. Україна та Міжнародний валютний фонд: перспективи співпраці // Сталий розвиток економіки: міжнар. наук.-вироб. журн. 2012. №13. С.28.

відсотками по них, а без інших кредитів державі просто не обійтися. І більш дешевих грошей, ніж від МВФ немає. А якщо вони і будуть, то будуть інші політичні та економічні вимоги, які обійдуться для країни ще дорожче.

По-четверте, розпочато економічні реформи (грошова, податкова, пенсійна), що викликали деякий спротив, але дозволили продемонструвати позитивну динаміку показників функціонування економіки України. В умовах, коли загострюється ситуація на зовнішніх ринках, українські експортно-орієнтовані галузі економіки опиняться у важкій ситуації, виходом з якої може стати: залучення інвесторів, що без відсутності співпраці з МВФ зробити буде проблематичного. Без залучення інвесторів ми не зможемо диверсифікувати експорт та зміцнити економіку.

Але крім позитивних сторін впливу міжнародного кредиту на економіку України є ще ризики появи негативних тенденцій і результатів, серед яких можна виділити наступні: по-перше МВФ одночасно блокує свободу дій в усіх інших питаннях економічної політики держав-позичальниць, що робить таким чином їх уряди підконтрольними¹⁶⁸. По-друге, підриває економічну стабільність української економіки як залежність від зовнішніх кредиторів, так і нераціональне використання коштів, отриманих від кредитів. У той час, коли розвинуті країни інвестують високотехнологічні галузі, такі як фармакологія, машинобудування, Україна спрямовує отримані у кредит кошти на виплати зарплат, погашення заборгованостей тощо. Державні витрати перевищують бюджетні надходження і велика частина державного боргу йде саме на покриття державного дефіциту, інакше і не може відбуватися при збільшенні заробітних плат, пенсій, та коштів на обслуговування уряду в умовах кризового застою промислового виробництва. По-третє, ризиком такого інструмента погашення дефіциту платіжного балансу, як іноземні кредити, є збільшення державного боргу, оскільки виникає обов'язок країн-позичальників виплачувати як основну суму позики, так і відсотки. Також слід

¹⁶⁸ Пікалов В. Л. Світова економіка в умовах прискорення глобалізації крізь призму геополітики // Академічний огляд. Економіка та підприємництво. 2012. Вип. 2(37). С.187..

враховувати, що вимоги МВФ за позикою суттєво впливають на загальну макроекономічну ситуацію в країні. Тільки для обслуговування цього боргу Україні буде необхідно щорічно 2,5 млрд. дол. США¹⁶⁹.

Недоліком у діяльності МВФ є те, що його вимоги при наданні кредитів щодо реформування економіки і проведення урядом України валютно-фінансової політики не завжди давали позитивні результати. Ці вимоги не в повній мірі враховували національні особливості української економіки та її стан. Відповідно, кредитні програми МВФ для України неодноразово призупинялися, що значною мірою заважало проводити комплексне планування економічного розвитку.

Співробітництво України з МВФ вже має свою історію, і в залежності від програм кредитування Фондом цільового призначення, що відповідали ступеню реформування економіки України та вирішення нагальних проблем у її валютно фінансовому секторі можна відмітити в ньому дев'ять самостійних етапів (див. додаток Л). Початковий етап співпраці України з Фондом включав консультації та технічну допомогу щодо створення власної грошово-кредитної системи (функції та структура Національного банку та інших фінансових установ, структура валютного ринку, введення власної валюти, тощо). Співпраця України з МВФ на рівні реалізації спільних програм економічного розвитку в Україні розпочалася з жовтня 1994 р. з метою досягнення макроекономічної стабілізації та створення необхідних передумов для проведення економічних реформ. Таке співробітництво здійснювалось переважно в рамках реалізації 9 спільних програм – STF (системна трансформаційна позика), Stand-By, стенд-бай (стабілізаційна позика, Standby Arrangement (SBA)), Механізм розширеного фінансування (позика на підтримку розвитку, Extended Fund Facility (EFF)), попереджувальний стенд-бай¹⁷⁰.

¹⁶⁹ Мирошніченко Ю. В. Кредитна залежність української економіки від МВФ // Академічний огляд. Економіка та підприємництво. 2013. Вип. 1(38). С.153.

¹⁷⁰ Інформаційна довідка щодо історії співпраці з Міжнародним валютним фондом // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL :

Кредитні договори, що були укладені з МВФ, а також суми (у СПЗ), що були погоджені, надані та ті, що залишилось виплатити, висвітлені в додатку М. М. С. Бех звертає увагу, що «згідно зі Статутом МВФ, кредити МВФ спрямовуються на підтримку курсу національної валюти, міжнародних резервів держави та активних позицій платіжного балансу»¹⁷¹. Так, дійсно, для незалежної держави важливим було та залишається функціонування власної грошово-кредитної системи. Зокрема, властивістю більшості сучасних держав є функціонування власної валюти та наявність власного державного органу, який займається регулюванням монетарної політики держави та емісією грошей.

Після двох років «паузи» у відносинах, у лютому 2014 р. Уряд України звернувся до МВФ з проханням розпочати переговорний процес щодо підготовки нової кредитної угоди між Фондом та Україною. А у зв'язку з світовою фінансовою кризою та пандемією коронавірусу на початку 2020 року, ми вважаємо, що розпочався новий етап кредитних програм України, в рамках якого в червні 2020 р. вже було погоджено з МВФ та надано кошти за програмою стенд-бай.

Стабільність монетарної політики будь-якої держави забезпечується наявністю золотовалютних резервів, які відіграють роль «баласту» грошово-кредитної системи. До жовтня 2013 р. Національний банк України таким чином здійснював постійний контроль стабільності курсу гривні щодо курсу долара США. Залучення з метою стабілізації економіки нових коштів у формі кредиту до золотовалютного резерву – головна перевага кредитів від МВФ. Стабільність монетарної політики та непохитність грошово-кредитної системи

http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=388292&cat_id=35317 (дата звернення: 26.10.2021).; Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/ifo-projects> (дата звернення: 26.10.2021).

¹⁷¹ Бех М. С. Особливості міжнародного кредитування : міжнародний валютний фонд і Україна // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2013. Вип. 37. С.199.

гарантує економічний розвиток держави та стабільне функціонування правових інститутів.

Як і у випадку з МБРР, МВФ має загальні правила («рамкові» угоди), що передбачають майже всі стандартні умови кредитних договорів-меморандумів. Наприклад, МВФ у 1999 р. було прийнято Кодекс належної практики по забезпеченню прозорості у грошово-кредитній та фінансовій політиці, який передбачає додаткові обов'язки на центральні банки держав-Позичальниць з метою недопущення корупційних та інших непрозорих форм використання кредитних коштів¹⁷².

У Листі про наміри до МВФ Україна звернула увагу про те, що станом на грудень 2018 р. було досягнуто значного прогресу у зміцненні фінансового стану нашої банківської системи та створенні нових незалежних інституцій, націлених на боротьбу з корупцією, було ухвалено законодавство про пенсійну реформу, а також новий закон про приватизацію. Однак, станом на сьогодні є певні цілі Програми розширеного фінансування (EFF), що більше не були досяжними до завершення терміну дії Програми в березні 2019 р., тому Україна звернулася із проханням про нову 14-місячну програму з Україною у форматі стенд-бай (SBA) у розмірі 2,8 млрд. СПЗ (139,2% квоти), яка йтиме слідом за Програмою розширеного фінансування¹⁷³.

Програма стенд-бай зосереджуватиметься, насамперед, на підтриманні макроекономічної стабільності та збереженні економіки на шляху до стійкого зростання, продовженні фіскальної консолідації з метою постійного зменшення державного боргу, підтриманні гнучкого обмінного курсу та реформуванні фінансового та енергетичного сектора, а також продовження вдосконалення урядування та боротьби з корупцією¹⁷⁴.

¹⁷² Кодекс належної практики по забезпеченню прозорості у грошово-кредитній та фінансовій політиці: Декларація принципів. 1999. 26 верес. // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_950#Text (дата звернення: 26.10.2021).

¹⁷³ Україна. Лист про наміри: 23751/0/2-18 від 05.12.2018 р. // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <https://www.minfin.gov.ua/> (дата звернення: 26.10.2021).

¹⁷⁴ Там само.

Отже, основні вектори кредитування МВФ практично завжди були спрямовані передусім на стабілізацію курсу національної валюти – української гривні, тобто не на покращення економічного рівня населення: підвищення заробітних плат, пенсій, соціального забезпечення загалом. Ми можемо простежити, що за останні етапи співпраці всі програми кредитування були спрямовані на поповнення резервів НБУ задля зміцнення курсу гривні та зменшення рівня інфляції. Лише тепер НБУ заявляє, що нині він має необхідні кошти у своїх резервах. Тому лише тепер, в умовах насування світової економічної кризи та дефіциту бюджету, який швидше за все й надалі буде збільшуватися, заплановано взяти кредит для надходження коштів до Державного бюджету.

За весь період співпраці України та МВФ було отримано траншів на загальну суму 32 900 млн. дол. Ці кошти в кожен період отримання були спрямовані на різні галузі економіки. Найбільша питома вага кредитів МВФ за весь час його співпраці з Україною була спрямована на поповнення резервів Національного банку, а саме 65%, або 21049, 29 млн. дол. Це може пояснюватися тим, що за достатньої суми резервів в НБУ спостерігається сприятлива ситуація на валютному ринку, яка зумовлювалася подальшим прискоренням економічного зростання і стійким припливом іноземного капіталу в країну. Також вагому частку у структурі наданих кредитів займає поповнення Державного бюджету України, а саме 26%, або 8495,41 млн. дол. Це, звичайно ж, пояснюється тим, що в Україні постійно спостерігається бюджетний дефіцит, який покривається запозиченими коштами, включаючи і кредити від МВФ. Щодо підтримки курсу національної валюти, що займає лише 6% (1935 млн. дол.), то ця проблема також впливає на всі макроекономічні показники в країні, і напряму залежить як від ситуації всередині держави, так і від подій на міжнародній арені. І підтримка платіжного балансу, яка займає 3% (763,1 млн. дол.) – це результат першого траншу, який отримала Україна від МВФ на початку співпраці, був зумовлений незбалансованістю зовнішніх платежів, а також тим, що грошова

системи країни була досить нестабільною. І результатом цього траншу стало збільшення експорту та, певною мірою, подолання інфляції¹⁷⁵.

Взаємодія України з МВФ має ряд позитивних і негативних наслідків. Позитивними наслідками є¹⁷⁶:

- запровадження реформ, до цілей яких належать яких є стабілізація економіки України та повернення її на шлях зростання;
- мінімізація дефіциту державного бюджету та поліпшення ситуації із платіжним балансом;
- стабілізація валютно-обмінного курсу гривні і посилення банківської системи, яка дасть можливість економіці розвиватися;
- підвищення золотовалютних резервів НБУ, що дасть змогу суттєво покривати імпорт;
- підвищення міжнародного авторитету України, що сприятиме доступу до коштів інших МФО та приватних інвесторів;
- зменшення тягаря з обслуговування зовнішнього боргу країни; реструктуризація частини зовнішнього боргу.

Негативними результатами співпраці України з МВФ є те, що¹⁷⁷:

- фінансові ресурси від МВФ можуть бути використані не на структурні реформи;
- витрачання фінансових ресурсів на фінансування дефіциту Державного бюджету;
- підвищення зовнішнього боргу держави;
- зростання тарифів, які сплачує населення, особливо комунальних платежів.

¹⁷⁵ Ливдар М. В., Ярошевич Н. Б., Антошук І. А. Україна і міжнародний валютний фонд: особливості співпраці // Підприємництво та інновації. 2020. Вип. 13. С.99–104. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/13.19>

¹⁷⁶ Історія співробітництва України та МВФ // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <http://www.minfin.gov.ua/> (дата звернення: 26.10.2021).

¹⁷⁷ Нестеренко Ж. К., Шелемех Є. В. Співробітництво України з МВФ: стан та перспективи // Ефективна економіка. 2015. №12. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_12_37 (дата звернення: 26.10.2021).

На думку М. В. Бугая у співпраці України з МВФ переважають негативні наслідки. Протягом різних періодів відзначається неповне використання фінансових ресурсів, що були виділені МВФ відповідно до затверджених програм і механізмів кредитування. Це негативно впливає на кредитну історію нашої держави та є вагомим резервним ресурсом відносно фінансування здійснення як економічних, так і соціальних реформ. Відповідно Україні необхідно звертати більшу увагу на розробку та виконання програм економічних дій, узгоджених з МВФ. Як відзначає вказаний автор, «в сучасних українських умовах можна констатувати, що співпраця з МВФ для України набуває кабального характеру. За досить короткий час такої «співпраці» Україна встигла стати чи не найбільшим його боржником, а рекомендації експертів МВФ вже стали прямими вказівками для влади України, які до того ж безвідмовно виконуються»¹⁷⁸.

В. В. Ксендзук зазначає, що МВФ, який має статус лише міжнародного кредитодавця, почав диктувати нашій державі, у якому напрямі їй розвивати економіку, якої соціальної політики дотримуватися, на що підвищувати ціни та які реформи проводити. На відміну від України, розвинені держави не використовують його рекомендацій. Стосовно перспектив співпраці України та МВФ, то потрібно відзначити, що така «співпраця є насамперед важливою з огляду на необхідність збереження позитивного іміджу держави, що буде сприяти збільшенню її кредитного рейтингу на глобальних фінансових ринках, зниженню процентних ставок за позиками, дозволить зберігати привабливість для іноземних інвесторів»¹⁷⁹.

Ресурси, отримані від МВФ, не повинні використовуватися для «затикання дірок» у бюджеті, а повинні мати довгостроковий та збалансований характер, зокрема, бути спрямовані на реформи в конкретних

¹⁷⁸ Бугай М. В. Довгострокові перспективи співпраці України з Міжнародним валютним фондом // Право і суспільство. 2017. № 2, Ч. 2. С. 194.

¹⁷⁹ Ксендзук В. В. Аналіз діяльності Міжнародного валютного фонду в умовах глобалізаційних економічних процесів // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. №2. С.99–100.

галузях та реалізацію конкретних проєктів. Звичайно ж, надаючи нашій державі кредити, Фонд повинен мати гарантії їх повернення, іншими словами, він повинен мати впевненість у нашій платоспроможності в майбутньому. Мабуть, тому керівництво МВФ і ставить високі вимоги до української влади задля проведення реформ, які зміцнюватимуть економіку, стимулюватимуть збільшення надходжень до бюджету, збільшення усіх макроекономічних показників. МВФ надає Україні довгострокові, відносно дешеві позики, які сприяють вирішенню проблем платіжного балансу, з вимогою виконання певних умов. Але Україна не завжди забезпечує виконання всіх вимог МВФ, що призводить до затримки подальшого отримання кредитних ресурсів. Україна могла б обмежитись консультативною підтримкою фахівців МВФ. Таку практику відносин з МВФ запровадили Польща, Чехія, Угорщина по закінченню фінансових програм, направлених на підтримку переходу національних економік до ринкових відносин. Це, звичайно, не означає виходу цих країн, а потім – і України, з ринків зовнішніх позик. Головними кредиторами України, як видно, будуть залишатися СБ, СБРР та приватні інвестори. Однак на той час основними позичальниками з української сторони повинні би стати окремі суб'єкти підприємницької діяльності.

Отже, продовження взаємодії України з МВФ може забезпечити користь економіці країни, але при цьому присутні й деякі ризики. Продовження співпраці з МВФ повинне стати гарантією проведення структурних реформ в українській економіці. Другий позитивний момент – внутрішня і зовнішня стабільність, підтримка курсу, покриття дефіциту бюджету. Разом із тим робота програми МВФ означає можливість появи ризиків, зокрема кошти від МВФ можуть бути витрачені на структурні реформи. Другим ризиком є збільшення державного боргу.

Подальша співпраця України з МВФ є об'єктивно необхідною та доцільною, оскільки:

– кредитні ресурси МВФ в істотній мірі є дешевими, за ті, що залучаються на міжнародних фінансових ринках;

- від особливості взаємовідносин з МВФ залежить інвестиційна привабливість країни для інших світових організацій, що координують свої дії з МВФ;
- взаємодія з МВФ сприяє інтеграції України у глобальну фінансову систему, у якій МВФ належить провідна роль і є кредитором останньої інстанції;
- підвищуються можливості України щодо використання консультативних, експертних та аналітично-прогнозних послуг МВФ, що в умовах глобалізації має пріоритетне значення¹⁸⁰.

У 2020 р. МВФ опублікував комплекс рекомендацій з економічної політики, котрі можуть допомогти країнам у період глобальної фінансової кризи, пов'язаної з поширенням COVID-19, у трьох сферах: податково-бюджетній, грошово-кредитній, щодо заходів регулювання.

Податково-бюджетна сфера. Для запобігання довготривалому економічному збитку необхідні додаткові бюджетні стимули. Вже було оголошено відповідні податково-бюджетні заходи за рядом напрямків, що наразі здійснюються в першу чергу з метою забезпечення витрат на охорону здоров'я й надання підтримки тим, хто її потребує. В цьому контексті МВФ запропонував урядам продовжувати та розширювати зазначену роботу, щоб охопити якнайбільше людей і підприємств, котрі постраждали від COVID-19, шляхом надання оплачуваних відпусток через хворобу та адресних податкових пільг, вжиття заходів бюджетного стимулювання. Для прикладу: під час світової фінансової кризи 2008-2009 рр. тільки у 2009 р. бюджетний стимул країн G20 сягнув близько 2 % ВВП, або понад 900 млрд. дол. США в сьогоденнішніх цінах¹⁸¹.

¹⁸⁰ Лобас М.Г. Міжнародні фінансові організації та їх значення для економічного розвитку країн // Агроінком: аграрний інформ. наук.-вироб. журн. 2010. №4-6. С.6– 8.

¹⁸¹ Клименко К. В. Актуальні питання співробітництва України з МВФ у період викликів і загроз COVID-19 // Фінанси України. 2020. №7. С.92–115. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.07.092>

Грошово-кредитна політика. У країнах із розвинутою економікою центральні банки повинні забезпечувати приплив кредитних ресурсів до реального сектору економіки. Так, Федеральна резервна система США оголосила про подальше зниження процентної ставки, купівлю фінансових активів, видала інструкції щодо напрямів політики та зменшення нормативів обов'язкових резервів. Провідні центробанки вжили рішучі, скоординовані заходи щодо пом'якшення грошово-кредитної політики й відкриття свопових ліній¹⁸² для послаблення напруження на світових фінансових ринках. Надалі можуть знадобитися свопіві лінії для країн із ринком, що формується. З огляду на це заходи центробанків у таких країнах та тих, що розвиваються, повинні будуть забезпечити збалансоване розв'язання особливо складних завдань, пов'язаних із наслідками розвороту припливу капіталу та шоків цін на біржові товари. У періоди криз, подібних до нинішньої, спричиненої COVID-19, валютні інтервенції й заходи регулювання потоків капіталу можуть слугувати корисним доповненням коригування процентних ставок та інших заходів грошово-кредитної політики.

Заходи регулювання. Органам нагляду за фінансовою системою держави та контролю потрібно підтримувати баланс між збереженням фінансової стабільності, стійкості банківської системи й забезпеченням економічної активності країни. Ця коронакриза стала стрес-тестом на дієвість змін, запроваджених після фінансової кризи. На думку МВФ, варто рекомендувати банкам виявляти гнучкість у додержанні чинних нормативних положень, наприклад шляхом використання їхніх буферів капіталу й ліквідності, та переглянути умови кредитування позичальників, котрі зазнають труднощів.

¹⁸² *Своп* (від англ. *swap* – обмін, заміна) є угодою про обмін активів, процентних виплат, процентних ставок або інших характеристик, вказаних в угоді, з метою оптимізації структури капіталу компанії і отримання додаткового доходу. Угода між двома учасниками ринку про обмін у майбутньому платежами відповідно до умов угоди. Фактично своп полягає в зміні грошового потоку з одними характеристиками на грошовий потік з іншими характеристиками. Своп – операція, що поєднує готівкову купівлю-продаж з одночасним укладанням контругоди на певний термін. Існує кілька типів операцій «своп»: валютні, процентні, боргові, із золотом і їх різні поєднання.

Розкриття інформації про ризики й чітке інформування про вимоги органів нагляду також мають велике значення для належного функціонування ринків у такий період¹⁸³.

9 червня 2020 р. МВФ затвердив 18-місячну програму стенд-бай кредит для України на близько 5 млрд. дол. США, спрямовану на допомогу у подоланні наслідків пандемії COVID-19. Щоб отримати гроші МВФ, Київ повинен виконати зобов'язання, зафіксовані у Меморандумі про співпрацю. 12 червня 2020 р. Україна отримала перший транш кредиту МВФ у рамках нової програми співпраці в розмірі 2,1 млрд. дол. США. Перший транш МВФ значною мірою допоміг Україні впоратися із першим ударом COVID-19 для економіки та наповнити спеціальний коронавірусний фонд. Перша виплата відбулася одразу. На думку експертів, перехід України на умови стенд-бай також послабив вимоги МВФ: він зосередився на двох фундаментальних умовах : йдеться, зокрема, про те, що Верховна Рада ухвалила закон про ринок землі в березні 2020 р., а в середині травня підтримала закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення деяких механізмів регулювання банківської діяльності»¹⁸⁴.

Відновлення співпраці з МВФ реанімувало надходження фінансової допомоги й від інших кредиторів. За даними агенції «Інтерфакс-Україна», наразі програму МВФ стенд-бай фактично поставили «на паузу» через дії з боку української сторони, які поставили під сумнів базові принципи співпраці¹⁸⁵.

¹⁸³ Клименко К. В. Актуальні питання співробітництва України з МВФ у період викликів і загроз COVID-19 // *Фінанси України*. 2020. №7. С.92–115. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.07.092>

¹⁸⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення : проект Закону № 2178-10 від 10.10. 2019 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 20. С.13. Ст. 142.; Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення деяких механізмів регулювання банківської діяльності : Закон № 590-ІХ від 13. 05. 2020 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 40. С.5. Ст. 314.

¹⁸⁵ МВФ поки не дає Україні грошей, на які так чекали // Офіційний сайт BBC NEWS Україна. 2021. 13 лют. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-56053198> (дата звернення: 26.10.2021).

12 лютого 2021 р. в Україні офіційно припинила роботу місія МВФ. Результат один – відсутність результату. Найближчим часом Україна не отримає кошти, які мали надійти ще пів року тому. Влада демонстративно саботує виконання вимог міжнародних партнерів, розраховуючи на вдачу. Поки уряд може залучати кошти іноземних інвесторів, які готові вкладати гроші навіть у віртуальні валюти, реформ на вимогу МВФ очікувати не варто¹⁸⁶.

Отже, серйозні економічні виклики й загрози, які постали перед нашою країною в період пандемії COVID-19 на тлі розгортання чергової світової фінансової кризи, зумовлюють потребу в більш масштабному та комплексному підході до їх подолання. У сучасних реаліях доцільно прагнути залучення кредитних фінансових ресурсів на найменш обтяжливих для нашої країни умовах. На тлі швидкого розгортання нової хвилі світової кризи при реалізації діючих та розробленні нових стратегічних напрямів співробітництва з МФІ слід зважати на ключові аспекти співпраці, бачити повну її картину, забезпечити режим максимального сприяння для реалізації взаємовигідних заходів за участі міжнародних партнерів із безперечним урахуванням і дотриманням національних інтересів України у сфері підтримки відповідного рівня її фінансової й економічної безпеки.

Таким чином, співпраця з МВФ є важливою з огляду на необхідність збереження належного іміджу країни, що сприятиме підвищенню її кредитного рейтингу на світових фінансових ринках, зменшенню відсоткових ставок по кредитах, удосконаленню банківської та грошово-кредитної системи держави, надходженню іноземних інвестицій, але в той же час є багато негативних наслідків, які несе з собою дана співпраця, це і зростання державного боргу, і блокування свободи дій держави-позичальниці в економічній політиці, а також підрив економічної стабільності національної

¹⁸⁶ Винокуров. Я. МВФ поїхав, але ви тримайтеся: чому Україна не отримала грошей та у що це виллється // Економічна правда: українське інтернет-видання. 2021. 16 лют. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/02/16/671059/> (дата звернення: 26.10.2021).

економіки. Тобто всі проблеми, які зумовлює співпраця з МВФ можна назвати одним словом – залежність.

Отже, співпраця України з МВФ має як позитивні, так і негативні аспекти. Україні необхідно виплатити всі боргові зобов'язання перед МВФ. Припинити кредитні відносини та обмежитись консультативною підтримкою фахівців МВФ, оскільки від характеру взаємовідносин з МВФ залежить інвестиційна привабливість держави для інших світових організацій, що координують свої дії з МВФ. Тому із зменшенням боргової залежності України від МВФ не будуть ставитися вимоги в якому напрямку розвивати економіку країни¹⁸⁷.

3.4. Співробітництво України з СБ та МБРР

СБ (англ. The World Bank), створено у 1945 р. як МБРР. Коли він розпочинав свою діяльність, спрямовану на прискорення ліквідації наслідків Другої світової війни. Серед міжнародних кредитно-фінансових організацій СБ є другим, після МВФ, кредитором України. Ресурси цієї організації використовуються для підтримки державного бюджету, здійснення інституційних та структурних реформ, підготовки та реалізації довгострокових інвестиційних проєктів, які відповідають пріоритетним напрямам економічного розвитку України¹⁸⁸. Група СБ є найактивнішим і найбільшим серед міжнародних донорів партнером України, який надає їй широкомасштабну і багато-секторальну допомогу як фінансового, так і технічного характеру. Члени Групи СБ відіграють провідну роль серед інших донорів України у відновленні і розбудові потенціалу ключових секторів економіки, впровадженні структурних реформ економіки та розвитку інституційної інфраструктури. СБ співпрацює як з урядом, так і безпосередньо

¹⁸⁷ Автор роботи свідомо не аналізує процеси співпраці України з МВФ після 24 лютого 2022 р. через незавершеність російсько-української війни – це тема окремого дослідження.

¹⁸⁸ Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/ifo-project> (дата звернення: 26.04.2022).

з підприємствами та неурядовими організаціями. Однак кредити банку не можна назвати повністю пільговими, оскільки сам банк залучає кошти на міжнародному ринку капіталів.

Виконання своїх програм в Україні Група СБ ставить у залежність від виконання Україною вимог МВФ¹⁸⁹. Тому варто пам'ятати, що участь держави у Групі СБ завжди тісно пов'язана із участю з МВФ. Наявність затверджених Концепцій співпраці стимулює державу до вчинення конкретних дій, а у випадку, якщо ці цілі суперечать інтересам держави, існує політична та правова можливість зміни такої Концепції за правилами зміни міжнародних договорів.

СБ часто вважають акціонерним товариством, акціонерами якого є 186 держав-членів. Звісно, що таке порівняння є доволі умовним, і Група СБ є, насамперед, міжнародними міжурядовими організаціями та спеціалізованими установами ООН. Україна набула членства у Групі СБ 1992 р. відповідно до Закону про вступ¹⁹⁰.

Ціль діяльності Групи СБ – направити гроші інвесторів та потоки фінансової допомоги в цільові держави та галузі, а місія СБ – зниження рівня бідності¹⁹¹. Робота СБ зосереджена на досягненні двох стратегічних цілей: сприяння економічному прогресу на користь найбідніших верств населення в країнах, що розвиваються, та фінансування інвестицій, які стимулюватимуть економічне зростання держави. Вони відповідають цілям, визначеним у документі «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», затвердженому у вересні 2015 р. у рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку з метою прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 р., що підтверджує

¹⁸⁹ Міжнародні фінанси : підручник / за ред. О.І. Рогача. Київ :Либідь, 2003. С.722.

¹⁹⁰ Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/ifo-project> (дата звернення: 26.04.2022).

¹⁹¹ Основные сведения о Всемирном Банке. Пособие для активистов // Bank Information Center. URL: http://www.bicusa.org/wp-content/uploads/2013/01/Toolkit_Russian_Chapter_1.pdf (дата звернення: 26.04.2022).

важливу роль цієї МФО в наданні допомоги країнам, які розвиваються¹⁹². Засобами досягнення названих цілей є передусім надання позик, гарантій, продуктів управління ризиками й експертних рекомендацій країнам із середнім та низьким рівнем доходу, а також координація заходів щодо розв'язання регіональних і глобальних завдань.

Основна мета діяльності СБ в Україні – допомога урядові в переході до ринкової економіки, зокрема у відновленні стабільного економічного зростання та поліпшенні рівня життя населення. Починаючи з 1994 р. банк виконував провідну роль у наданні допомоги відповідним державним установам у визначенні основних напрямів реформ та їх впровадженні (лібералізація цін, реформа торгівлі, приватизація, реформа фінансового сектора та сектора енергетики). Загальна Реабілітаційна позика, ухвалена в грудні 1994 р., стала першою позикою на структурну перебудову¹⁹³.

Представництво СБ в Україні було відкрито в 1993 р. Україна є членом усіх п'яти структур Групи СБ. Основним документом, на якому базується співпраця України з членами Групи СБ, є Стратегія партнерства. Про важливість положень Стратегій задля ефективного залучення кредитних коштів від міжнародних фінансових організацій також зазначала і В.П. Колосова¹⁹⁴. СБ співпрацює з українськими урядовими структурами, неурядовими організаціями, багатосторонніми утвореннями та донорами. Крім того, для підготовки проєктів в Україні банк залучає грантові ресурси з багатьох джерел¹⁹⁵.

Упродовж першого року співробітництва України та банку мало місце тільки технічне співробітництво. Експерти банку, майже цілий рік займаючись

¹⁹² Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : Resolution adopted by the General Assembly on 25 Sept. 2015 // United Nations Ukraine. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (date of the application: 14.05.2022).

¹⁹³ Міжнародні фінанси : підручник / за ред. О.І. Рогача. Київ : Либідь, 2003. С. 715–716.

¹⁹⁴ Колосова В. П. Фінансові ресурси міжнародних інституцій у системі бюджетного планування України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Київ, 2017. С.434–435.

¹⁹⁵ Міжнародні фінанси : підручник / за ред. О.І. Рогача. Київ : Либідь, 2003. С.715.

прискіпливим дослідженням стану української економіки, працювали спільно з українськими урядовцями над підготовкою першого проєкту – інституційного кредиту. Після затвердження цього проєкту Радою директорів СБ в червні 1993 р. Україна отримала для його здійснення перший кредит МБРР у розмірі 27 млн. дол. США. Ще 17 млн. дол. США для фінансової підтримки інституційного проєкту надали у вигляді грантів МВФ, ЄС, Фонд нау-хау, Канадське агентство розвитку та Німецьке агентство кредитів для розбудови.

З 1994 р., коли почала впроваджуватись Програма економічних реформ, співробітництво між Україною та СБ значно поглибилось. Був підготований другий, масштабніший, проєкт – реабілітаційний кредит вартістю 500 млн. дол. США¹⁹⁶.

Співробітництво України та банку у 2000–2003 рр. базувалося на новій Стратегії допомоги Україні (СДУ), яка була розроблена із врахуванням досвіду, набутого під час виконання попередньої Стратегії 1996–1999 р. Основним її спрямуванням було надання допомоги урядові та громадянському суспільству у впровадженні широкомасштабної боротьби з бідністю та досягнення стабільності економічного зростання, яке забезпечувало би створення нових робочих місць. Стратегія спрямована безпосередньо на вирішення завдань інституційної розбудови – як щодо формування попиту (з боку громадянського суспільства), так і щодо розвитку пропозиції (з боку уряду). Основною її метою було наближення України до стандартів Європейського Союзу та стимулювання стабільного розвитку в умовах сприятливого середовища¹⁹⁷.

З жовтня 2003 р. Рада виконавчих директорів СБ схвалила нову Стратегію допомоги Україні на період 2003–2007 рр. Основним її завданням було підтримання європейського курсу України, допомога у проведенні

¹⁹⁶ Галіцейська Ю.М. Співробітництво України зі Світовим банком // Глобальні та національні проблеми економіки : електрон. фахове вид. 2015. Вип.8. С.25.

¹⁹⁷ Поддубний В. Світовий банк сьогодні // Фондовый рынок. 2008. № 22. С.27–28.

інституційних реформ, які б стимулювали створення сприятливого середовища для розвитку підприємницької діяльності, ширшого залучення громадськості до роботи органів влади, та своєчасного реагування органів влади на потреби населення.

Протягом періоду впровадження СДУ на 2003–2007 рр. Україна виконала або навіть перевиконала багато довгострокових цільових показників розвитку. Темпи економічного зростання перевищили прогнози, обсяги державного боргу скоротилися, і Україна досягла значних успіхів у справі лібералізації торгівлі та розвитку фінансового сектора. Проте у соціальній сфері прогрес був менш однозначним, оскільки значне скорочення масштабів бідності не супроводжувалося таким самим поліпшенням інших соціальних показників.

На зміну Стратегії допомоги Україні у грудні 2007 р., СБ було затверджено нову «Стратегію партнерства з Україною на період 2008–2011 рр.», метою якої було сприяння сталому економічному зростанню та посиленню конкурентоспроможності України, реформуванню державних фінансів та державного управління, а також поліпшенню державних послуг в сфері охорони здоров'я та освіти.

Стратегія визначила основні пріоритети діяльності Групи СБ в Україні, включаючи кредитування та інвестиції, надання аналітичних і консультаційних послуг і технічної допомоги. Даною стратегією передбачалося надання коштів на загальну суму від 2 до 6 млрд. дол. США протягом чотирьох років.

Основними секторами її впровадження були: муніципальна інфраструктура, енергетичний сектор, земельна реформа, державні фінанси, державний сектор, управління соціальним страхуванням, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища, доступ до якісної середньої освіти.

Стратегію Групи СБ було скориговано в середині періоду СПУ з огляду на глобальну фінансову кризу, яка завдала Україні удару наприкінці 2008 р. Група СБ разом з МВФ та іншими партнерами надала позачергову підтримку

для стабілізації банківської системи, усунення основних уразливих місць, відбудови довіри та посилення соціального захисту. МФК доповнила ці заходи, здійснюючи кризовий менеджмент і надаючи фінансовим установам консультаційні послуги. Ця підтримка була загалом ефективною і допомогла стабілізувати економіку з показниками економічного зростання на рівні близько 4–5% на рік у 2010–2011 рр.

При розробці нової стратегії було враховано рекомендації та недоліки СПУ на 2008–2011 рр. Стратегію партнерства Світового банку з Україною (СПУ) на 2012–2016 рр. було схвалено Радою виконавчих директорів СБ в лютому 2012 р.

Допомога Україні за СПУ на 2012–2016 рр. сконцентрована у таких напрямках: поліпшення державних послуг та системи державних фінансів; підвищення ефективності політики та рівня конкурентоспроможності.

Значна кількість інвестиційних програм реалізовувалась у 2014 р. за рахунок фінансових ресурсів МБРР. Найбільша частка фінансування припадала на Другий проєкт покращення автомобільних доріг та безпеки руху (43,1%), на проєкт передачі електроенергії – 21,7%, на Проєкт розвитку міської інфраструктури – 13,6%, на додаткове фінансування Проєкту реабілітації гідроелектростанцій – 7,8%, а на Проєкт покращення автомобільних доріг та безпеки руху – 4,3%.¹⁹⁸

Співробітництво зі СБ протягом останніх п'яти років здійснювалось на основі прийнятої у лютому 2012 р. Стратегії партнерства з Україною на 2012–2016 рр. Ця Стратегія була спрямована на допомогу Уряду у реалізації програми економічних реформ та інтеграції з ЄС. Проте через низку негативних факторів (як-от: анексія частини території України та АТО/ООС) міждержавні кредитні програми України дещо змінили свою основну мету і сьогодні є більш спрямованими на відновлення економіки після завданих війною збитків. Тому 20 червня 2017 р. Рада Директорів СБ ухвалила

¹⁹⁸Галіцейська Ю.М. Співробітництво України зі Світовим банком // Глобальні та національні проблеми економіки : електрон. фахове вид. 2015. Вип.8. С.27.

Концепцію партнерства СБ з Україною на 2017–2021 рр, а головною метою цієї Концепції було визначено сприяння сталому та комплексному відновленню економіки України¹⁹⁹.

Концепція партнерства СБ з Україною на 2017–2021 рр., затверджена 20.06.2017 р. Радою Директорів СБ²⁰⁰. Мета даної Концепції – сприяння сталому та комплексному відновленню економіки України. Вона є стратегічним документом співробітництва між Україною та СБ і узгоджується з цілями стратегії розвитку України, які було визначено в Програмі і плані дій Уряду, схваленому у 2016 р. і базується на оцінці економіки України, яка була завершена спеціалістами СБ у березні 2017 р., та містить середньостроковий план підтримки СБ реформ, що втілюватиме Уряд України²⁰¹. Відповідно до Концепції напрямками стратегічного партнерства між Україною та СБ у 2017–2021 рр. є: керування державними фінансами й реформування системи державного управління; антикорупційна діяльність; управління фіскальними ризиками й поліпшення управління державними інвестиціями; зміцнення фінансового сектора; покращення інфраструктури; формування системи рівноправного партнерства у приватному секторі; земельна реформа; реформа охорони здоров'я; приватизація; ефективне, результативне і комплексне надання послуг; соціальна допомога; цільова допомога постраждалим від

¹⁹⁹ Інформаційна довідка щодо співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=388308&cat_id=353161 (дата звернення: 26.04.2022).; Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/ifo-projects> (дата звернення: 26.04.2022).; Схвалено Концепцію партнерства Світового банку з Україною на 2017–2021 роки. // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <https://www.minfin.gov.ua/news/view/skhvaleno-kontseptsiu-partnerstva-svitovoho-banku-z-ukrainoiu-na-roky?category=mizhnarodne-spivrobitnictvo> (дата звернення: 26.04.2022).

²⁰⁰ Світовий Банк ухвалив Концепцію партнерства з Україною на 2017–2021 рр. URL: <https://www.ibser.org.ua/news/svitovyy-bank-uhvalyv-koncepciyu-partnerstva-z-ukrayinoyu-na-2017-2021-rr> (дата звернення: 26.04.2022).

²⁰¹ Схвалено Концепцію партнерства Світового банку з Україною на 2017–2021 роки. // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <https://www.minfin.gov.ua/news/view/skhvaleno-kontseptsiu-partnerstva-svitovoho-banku-z-ukrainoiu-na-roky?category=mizhnarodne-spivrobitnictvo> (дата звернення: 26.04.2022).

конфлікту громадам²⁰². Концепція також визначала перелік поточних заходів на 2017 р., а також плани на 2018 і 2019 рр. з розподілом їх за пріоритетами. Заходи на подальші роки носять попередній характер і будуть переглянуті на основі консультацій з Урядом з метою забезпечення їх актуальності²⁰³.

Фінансова підтримка СБ протягом всього періоду дії Концепції буде залежати від: прогресу України в реалізації реформ; покращення результатів впровадження портфеля проєктів МБРР в Україні; та загального кредитного потенціалу СБ і нормативу кредитування для України²⁰⁴. Заходи, передбачені Концепцією є надзвичайно важливими для побудови в Україні ліберальної економіки. Саме тому фінансовий потенціал, технічні знання, досвід і новаторське мислення команди Групи СБ, за умови врахування національних інтересів України, протягом найближчих чотирьох років будуть спрямовані на всебічну підтримку цих реформ. Концепція партнерства СБ з Україною на 2017-2021 рр. стане черговим кроком на шляху плідної співпраці сторін.

Співпраця України із Групою СБ в середньостроковій перспективі повинна розвиватися на основі чіткої реалізації ключових положень чинної Концепції партнерства на 2017–2021 рр. з акцентом на: вдосконаленні ризик-менеджменту в управлінні змінами державного фінансового регулювання, земельних відносин; протидії корупції, фіскальній нерівновазі, зміцненні посередницького сектору; розбудові інфраструктури; створенні рівноправного партнерства із суб'єктами всіх форм власності та ін.

Подальший розвиток співробітництва зі СБ має ґрунтуватися на посиленні ролі та відповідальності української сторони. Вона повинна брати активнішу участь в ініціюванні проєктів, а не чекати на пропозиції, що надійдуть від СБ. Не фахівці СБ, а саме українські державні органи та національні незалежні експерти повинні визначати, чи є заходи, що

²⁰² Концепція партнерства з Україною на 2017–2021 рр. // Офіційний сайт Групи Світового банку. URL:<https://www.worldbank.org/uk/news/infographic/2017/06/20/country-partnership-framework-for-ukraine-2017-2021> (дата звернення: 26.04.2022).

²⁰³ Там само.

²⁰⁴ Там само.

заплановані та впроваджуються в рамках проєктів, є ефективними та дієвими для досягнення поставлених цілей та чи відповідають вони інтересам національного розвитку.

Залучення позичкових коштів банку має відбуватися лише в тих сферах, де таке співробітництво дозволить якнайповніше використати міжнародний досвід і забезпечити максимальний системний ефект не тільки від реалізації проєктів, але й від аналітичної роботи. Для цього необхідно застосовувати чітку систему критеріїв відбору проєктів, що має ґрунтуватися на комплексному аналізі порівняльних переваг та недоліків СБ. Беручи до уваги можливість СБ щодо сприяння реалізації програм соціально-економічних трансформацій у нашій країні, вважаємо, що Україна не повинна повністю відмовлятися від позик банку у найближчій перспективі, особливо в умовах економічної кризи. Разом з тим, на перший план у співпраці з цією установою мають виходити такі переваги співробітництва, як можливість реалізації проєктного підходу та використання міжнародного досвіду при підготовці та реалізації стратегічно важливих програм реформ²⁰⁵.

На думку М. В. Кульбіди співпраця України із СБ, при визначенні перспектив розвитку співробітництва, пов'язана із такими ризиками, як:

- ескалація конфлікту на Сході України, що може поставити під загрозу довіру інвесторів і споживачів, та поставити під сумнів промисловий розвиток;
- падіння товарних цін на світовому ринку, що несприятливо впливає на умови торгівлі України;
- уповільнена реалізація реформ, що може спричинити зростання нових структурних дисбалансів і затримати надання нового траншу допомоги від міжнародних фінансових організацій (МВФ і СБ)²⁰⁶.

Перші два ризики пов'язані з зовнішніми причинами, а ослабити

²⁰⁵ Рибальченко К. О. Удосконалення механізмів співпраці України із Світовим банком // Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «КНЕУ» ; відп. ред. І. В. Луняк. 2010. Вип. 24. С.99..

²⁰⁶ Кульбіда М. В. Перспективи співробітництва України із Світовим банком // Стратегія розвитку України. 2015. №2. С.153–154.

останній з цих ризиків може саме уряд. Нестабільне політичне становище, геополітичні виклики, вірогідність соціального опору реформам за відсутності потужної системи соціальної допомоги, протидія з боку олігархічного лобі – усі ці чинники можуть впливати на ефективність здійснення структурних реформ. Це, в свою чергу, може призвести до зменшення обсягів або затримки надання подальшої міжнародної фінансової допомоги, яка вкрай необхідна країні, що, в свою чергу, загострить ще більше бюджетні проблеми та проблеми з платіжним балансом. Наслідком цього може стати тривала рецесія, оскільки переорієнтація українського експорту на інші ринки потребуватиме значно більше часу та капіталовкладень.

Україна почала співпрацювати та набула членства в МБРР у 1992 р. та стала 167 членом цього банку, підписавшись на 908 акцій основного капіталу²⁰⁷. МБРР є спеціалізованою установою ООН, це міждержавний інвестиційний інститут, який був заснований разом із МВФ. Членами банку можуть бути лише члени МВФ. Банк надає кредити країнам, що розвиваються, строком до 20 років та покриває своїми кредитами лише 30% вартості об'єкта. Найбільша частина кредитів йде в галузі інфраструктури: енергетику, транспорт та зв'язок.

Мета діяльності МБРР – сприяння економічному прогресу на користь найбільш вразливих верств населення в країнах, що розвиваються, і фінансування інвестицій, які сприятимуть економічному зростанню. Статутом МБРР були визначені основні принципи його роботи – надання зовнішніх позик тільки на продуктивні цілі і з урахуванням здатності погашення заборгованості в майбутньому, стимулювання економічного зростання країн-позичальників, що розвиваються. Відповідно до Статуту МБРР може гарантувати запозичення, брати в них участь або надавати позики будь-якій країні-члену, або будь-якому її політичному підрозділу, комерційному, промисловому або

²⁰⁷ Мельник А. О., Поліщук М. Р., Білько М. В. Реалізація проєктів Міжнародного банку реконструкції та розвитку в Україні // Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2020. Т. 26, №3. С. 87.

сільськогосподарському підприємству, які розташовані на території країни-члена²⁰⁸.

Взаємодія України з МБРР здійснюється у вигляді: отримання інвестиційних та системних кредитів, що обслуговуються державою чи під державні гарантії; отримання технічної допомоги у вигляді грантів на розробку проектів і дорадчо-консультативної допомоги.

Однією із вагомих причин усвідомлення необхідності співпраці з міжнародними фінансовими організаціями були тогочасні нагальні потреби, пов'язані з розгортанням в Україні політичних та економічних трансформаційних процесів та пошуком ефективної стратегії ринкових змін, а вагомим впливом на державний апарат та на реалізацію стабілізаційної політики має кредитування МБРР, що виявляється у фінансуванні програм галузевої адаптації та структурної перебудови. Загалом структурне регулювання є основною умовою у процесі надання позик МБРР²⁰⁹.

Реформування держави, її законодавства та органів значним чином залежить від джерела фінансування таких реформ та цілей, яких прагне досягнути держава-Позичальник.

Як вже зазначалось раніше, для визначення цілей МБРР щодо фінансування реформ в Україні, метою діяльності МБРР є сприяння реконструкції і розвитку територій його членів шляхом інвестування капіталу для відродження економік, зруйнованих війною, сприяння довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та підтримки рівності і збалансованості у розрахункових балансах шляхом заохочення міжнародного інвестування у розвиток виробничих ресурсів своїх

²⁰⁸ Колосова В. П. Щодо співпраці України зі Світовим банком // Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/schodo-spivpraci-ukraini-zi-svitovim-bankom> (дата звернення: 31.04.2022).

²⁰⁹ Юхимчук В. Розвиток відносин України та МБРР // Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива : збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. Острого: Вид-во нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. Вип.3. С. 162.

членів тощо²¹⁰.

Найбільш продуктивними та ефективними у цьому співробітництві були періоди 1996–1998 рр. та 2007–2011 рр. Особливо слід звернути увагу на 1996–1998 рр., адже саме тоді відбувалось закладення основ сучасної української економіки та політики, а кошти, що були отримані від міжнародних фінансово-кредитних організацій, у т. ч. і від МБРР, відіграли важливу роль у становленні та розвитку фінансової системи молодого демократичної держави у центрі Європи²¹¹.

У 2014–2018 рр. було створено дороговартісні інвестиційні проекти, які фінансувалися МБРР²¹². Серед них проєкт «Покращення автомобільних доріг та безпеки руху» на суму 450 000 тис. дол. США, проєкт «Будівництво Канівської ГАЕС» (500 000 тис. дол. США). За результатами впровадження останнього проєкту слід відмітити, що введення в експлуатацію Канівської ГАЕС може забезпечити середньомісячну економію природного газу під час пусків енергоблоків теплових електростанцій в обсязі 10,3 млн. куб. м, або 4 млн. дол. США. Крім того, якщо буде заміщення Канівською гідроакумулюючою електростанцією енергоблоків теплових електростанцій, середньомісячна економія вугілля очікується в обсязі 43,8 тис. тонн, або 3,9 млн. дол. США. Послідовники проєкту вважають, що введення в експлуатацію Канівської ГАЕС дасть змогу²¹³ : задовольнити попит на пікову і напівпікову

²¹⁰ Група Світового банку // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: http://www.min.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=35741 (дата звернення: 01.12.2021).

²¹¹ Юхимчук В. Розвиток відносин України та МБРР // Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива : збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. Острого: Вид-во нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. Вип.3. С.164.

²¹² Колосова В. Аналіз реалізації інвестиційних проєктів міжнародних фінансових інституцій в Україні виявив проблеми їх впровадження // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodovdoskonalennya-roboti-ukraini-z-mvf-mbrg-analitichna-zapiska> (дата звернення: 17.05.2022).; Гаврилко Т. О. Гавриленко А. В. Міжнародний банк реконструкції та розвитку: особливості діяльності в умовах світових глобалізаційних процесів. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Вип. 23. Ч. 1. С. 43–48.

²¹³ Портал реєстру проєктів МФО // Офіційний державний портал із реєстром проєктів соціального і економічного розвитку України. URL: <http://proifi.gov.ua/?p=index> (дата звернення: 16.05.2022).

електроенергію, забезпечити значне підвищення якості електроенергії, яка буде сприяти стабільному функціонуванню всієї енергосистеми України; створити умови для організації паралельної роботи енергосистеми України з енергосистемами країн Східної і Західної Європи.

Ще один проєкт «Підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання України» передбачає реалізацію 382 000 тис. дол. США²¹⁴. Учасниками проєкту є шість підприємств, які надають послуги централізованого теплопостачання. Ці підприємства виконують роботи з модернізації основних виробничих фондів, які дають змогу покращити якість послуг з централізованого теплопостачання з одночасним зменшенням їхньої вартості за рахунок підвищення КПД при виробництві та зменшенні втрат при транспортуванні тепла. Проєкт має бути реалізованим до 2020 року. Фінансування проєкту складає 272,05 млн. дол. США (222,05 млн. дол. США від МБРР, 50 млн. дол. США від Фонду чистих технологій). В кінці 2017 року вже було укладено сорок контрактів з підприємствами-учасниками на виконання різних видів робіт (від проєктування до будівництва) загальною сумою 61,39 млн. дол. США²¹⁵.

Інший проєкт – «Розвиток міської інфраструктури» (2 350 млн. дол. США). Головна його мета – підвищення якості та надійності послуг КП та їхньої енергоефективності для 6 млн. мешканців України в 11 містах шляхом: відновлення та заміни пошкоджених систем водопостачання та водовідведення; впровадження нових технологій в утилізації ТБО; поліпшення екологічної ситуації через вирішення проблеми очищення стоків та утилізації ТБО; удосконалення інституційного потенціалу на рівні КП, а також на центральному рівні уряду та муніципалітетів; підтримки регулятора в рамкових реформах²¹⁶.

Загальна сума позики: 342,107 млн. дол. США (292,107 млн. дол. США

²¹⁴ Там само.

²¹⁵ Там само.

²¹⁶ Там само.

від МБРР та 50 млн. дол. США від Фонду чистих технологій). Термін реалізації проєктів – 6 років (з 26 травня 2014 р. до 31 жовтня 2020 р.).

Учасники проєкту є підприємства водоканалів міст України КП «Харківводоканал» – 85,5 млн. дол. США; КП «Дніпро-Кіровоград» – 44,3 млн. дол. США; КП «Муніципальна компанія поводження з відходами» (Харків) – 43,9 млн. дол. США; КП «Житомирводоканал» – 39,9 млн. дол. США; КП «Тернопільводоканал» – 36,5 млн. дол. США; КП «Черкасиводоканал» – 12,3 млн. дол. США; ПрАТ «АК «Київводоканал» – 11,3 млн. дол. США; КВП «Краматорський водоканал» – 0,343 млн. дол. США; КП «Коломияводоканал» – 3,1 млн. дол. США; КП «Нововолинськводоканал» – 5,9 млн. дол. США; КП «Вінницяоблводоканал» – 40,8 млн. дол. США; КП «Чугуїввода» – 4,9 млн. дол. США²¹⁷.

В 2020 р. Україна отримала від МБРР біля 700 млн. дол. США, весь кредитний портфель МБРР в Україні становить на сьогодні 3093 млн. дол. США, але 44% від цієї суми ще не вибрано українською стороною і завдання, яке стоїть перед Україною – реалізовувати кредити МБРР, які є дешевими і вже доступні, та робити це в найкоротші терміни відповідно до процедур міжнародної фінансової організації. З цією метою:

- необхідне посилення ролі України в процесі ініціювання проєктів МБРР;
- необхідно підготувати і розробити стратегію співпраці України з МФО;
- необхідно визначити сфери, які є пріоритетними для першочергового залучення кредитних ресурсів СБ в Україну;
- необхідно при роботі з проєктами МБРР використовувати той досвід, який існує в роботі з проєктами МФК;
- необхідне створення реєстру фахівців, які мають досвід впровадження проєктів МФО та володіють процедурами міжнародних організацій щодо

²¹⁷ Портал реєстру проєктів МФО // Офіційний державний портал із реєстром проєктів соціального і економічного розвитку України. URL: <http://proifi.gov.ua/?p=index> (дата звернення: 16.05.2022).

закупівель та вибірки коштів;

– необхідно створювати групу впровадження проєкту на початку роботи нового проєкту, або відразу після підписання фінансової угоди. В цьому випадку розпочнеться реалізація проєкту відразу після набуття ним чинності і не буде втрачатися час на підбір консультантів та підготовчу роботу. На постійній основі необхідно проводити тренінги щодо вивчення процедур МФО серед фахівців, які впроваджують кредити цих організацій в Україні²¹⁸. Отже, співробітництво України з МБРР надає можливість створити умови для економічного розвитку країни шляхом залучення фінансових ресурсів, реформування національної економіки, реалізації системних та інвестиційних проєктів. Фінансові ресурси, які надаються СБ, доцільно використовувати лише за призначенням, та раціонально розподіляти кошти. Аналіз фінансування МБРР поточних проєктів розвитку України за тематичним спрямуванням показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування йде на інфраструктурні послуги для розвитку, міську інфраструктуру та надання послуг, розвиток фінансового сектора, системи соціального захисту, зміну клімату. Враховуючи вищезазначені проблеми у використанні кредитних ресурсів, Україні необхідно активізувати зусилля щодо прискорення освоєння коштів і забезпечення високоякісних результатів усіх поточних інвестиційних проєктів, що фінансуються СБ.

Таким чином, слід зазначити, що і СБ і МБРР здійснюють вагомий вплив як на світову, так і на українську економіку. І такий вплив буде зберігатися й зростати надалі. Тому наша країна повинна чітко визначити стратегію своєї взаємодії з цими МФІ та здійснювати адекватну раціональну політику своєї співпраці з ними. Аналізуючи співпрацю МБРР з Україною, яка дає можливість реалізувати її прагнення щодо підвищення рівня конкурентоспроможності країни і скорочення терміну впровадження в

²¹⁸ Колосова В. П. Щодо співпраці України зі Світовим банком // Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/schodo-spivpraci-ukraini-zi-svitovim-bankom> (дата звернення: 31.04.2022).

міжнародні інтеграційні процеси на рівноправних умовах, слід звернути увагу на необхідність вирішення таких завдань: гармонізувати стратегію співробітництва з МБРР та іншими інституціями Групи СБ зі стратегією розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни; забезпечити вдосконалення процесу відбору проєктів, яке б здійснювалося на основі об'єктивної оцінки їх ефективності і пріоритетності з урахуванням бюджетних та соціально-економічних чинників; збільшити ступінь участі інститутів громадянського суспільства в аналізі доцільності реалізації інвестиційних проєктів; створити умови для забезпечення високого рівня професійності працівників, що є відповідальними у вирішенні питань міжнародного співробітництва.

Залучення іноземних кредитних ресурсів, безперечно, є важливим засобом стабільного соціально-економічного розвитку, захищеності від несприятливих фінансових ситуацій, але за умови ефективної економічної політики та відсутності корупційного механізму відмивання запозичених коштів. Окрім того, постійна залежність від залучених ресурсів сприяє зростанню зовнішнього державного боргу, створює реальну загрозу фінансовій безпеці країни. Перспективи взаємодії України з МБРР будуть визначатися результатами здійснення реформ, оптимізацією портфелю проєктів МБРР щодо нашої країни та нормативу кредитування для України.

ВИСНОВКИ

В процесі написання роботи автором були зроблені такі висновки:

1. Аналіз наукових праць представників вітчизняної та зарубіжної наукової думки показав, що серед дослідників немає єдиного і загальноприйнятого визначення поняття і ключових характеристик міжнародних фінансових інститутів. Зокрема, немає єдиного визначення поняття «міжнародні фінансові інститути». Проблема їх ролі і місця в сучасній системі міжнародних відносин не знайшла свого повного вивчення як в українській науковій літературі, так і в зарубіжній. Навіть поняття «фінансові інститути» розроблено на рівні окремих статей. Найбільш повно українськими науковцями розроблене питання співпраці України та МВФ, як головної фінансової інституції, тоді як зарубіжні фахівці, в основному, досліджували діяльність фінансових установ за певними напрямками.

2. Джерельною основою магістерської роботи є аналітичні звіти МВФ, Групи СБ, МБРР, також законодавчі та нормативно-правові акти України з питань співпраці з міжнародними фінансовими інститутами, грошово-кредитної та валютної політики, статистичні та аналітичні дані Національного банку України, Міністерства фінансів України та ін. Методологічну основу роботи складає система загальнонаукових принципів і методів пізнання. Для досягнення мети дослідження та вирішення завдань, були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження. З числа загальнонаукових методів дослідження застосовано аналіз і синтез, політико-описовий, проблемно-хронологічний і порівняльний методи; із конкретно-наукових і спеціальних – парадигмальний і системний аналіз, структурно-функціональний і факторний методи дослідження. Загальнонаукові методи дали можливість систематизувати та класифікувати сукупність наукового та прикладного знання в сфері міжнародних економічних відносин.

Для більш глибокого пізнання проблеми дослідження використовувались наступні методи пізнання. Найбільший наголос зроблено

на порівняльний, статистичний, історико-системний, логічно-аналітичний методи, а також комплексний підхід. Поєднання зазначених принципів та методів забезпечило наукову достовірність результатів роботи.

3. Виникнення МФІ було об'єктивним наслідком розвитку суспільства, інтенсифікації міжнародних економічних відносин та потребою в становленні нової валютної системи після Другої світової війни. Наразі система МФІ, яка пройшла декілька етапів еволюції і являє собою розгалужену мережу, центральне місце у якій займають мегарегулятори міжнародних валютно-фінансових та економічних відносин, а саме: МВФ та Група СБ (до складу якої входять: МБРР, МФК, МАР, МЦУІС, БАГІ).

4. МВФ має злагоджену структуру, яка дозволяє контролювати діяльність організації та ефективно використовувати наявні ресурси. Вона складається із Ради керуючих, Виконавчої ради, Директора розпорядника і штату співробітників. Основним джерелом коштів МВФ є внески в межах квоти держав-членів, які вони платять при вступі в МВФ. Країни платять 25% своєї квоти в СПЗ або в основних валютах. Кредитна діяльність МВФ здійснюється шляхом здійснення кількох видів фінансування: звичайного, спеціального і пільгового. В МВФ наявності є гнучка система фінансових інструментів для надання країнам-членам фінансової допомоги відповідно до їх потреб. Кожен із цих фінансових інструментів має свої переваги і недоліки, тому їх необхідно розглядати в контексті визначених для досягнення пріоритетних цілей.

На сьогодні результатами діяльності МВФ є як позитивні зміни в економіках країн що отримують допомогу, так і негативні, як наприклад подальше збільшення боргу країн з низьким рівнем доходу, чи реалізація програм на пострадянському просторі. Реальна процентна ставка за кредитом МВФ завжди є нижчою від середньої ринкової і оцінюється Офісом незалежної оцінки МВФ. Основними напрямками діяльності МВФ є: консультації урядів щодо способу отримання доходів та ефективного управління витратами, співпраця з центральними банками для модернізації їх

фінансових систем, допомога країнам узгодити свої правові та управлінські рамки з міжнародними стандартами, протидія відмиванню грошей, боротьба з фінансуванням тероризму, навчання державних чиновників, щоб вони вдосконалювали свою здатність аналізувати економічний розвиток. На сьогодні найважливішими завданнями МФІ є: недопущення кризових явищ у світовій фінансовій системі шляхом моніторингу потоків міжнародного капіталу та вироблення рекомендацій, а також надання фінансових ресурсів країнам, що намагаються відновити довіру до себе на світовому фінансовому ринку. Для сучасної міжнародної системи стали характерними інтеграційні процеси, які призводять до створення різноманітних інтеграційних структур. Зокрема, важливу роль у сучасній системі міжнародних відносин відіграє Група СБ. Її структурні підрозділи – МБРР та МАР надають суттєву допомогу країнам-членам в перебудові їх економіки. На відміну від МВФ допомога від СБ надходить у вигляді різних проєктів, спрямованих на підтримку окремих секторів економіки чи суспільної діяльності.

5. Співробітництво МВФ з державами-членами має як негативні так і позитивні фактори. МВФ здійснює досить різні види допомоги країнам-членам. Переважно така допомога має фінансовий характер в вигляді різних видів кредитування. Також МВФ надає державам технічну допомогу. Крім того, в процесі своєї діяльності МВФ здійснює й нагляд за діяльністю країн-членів для визначення відповідності дій країн рекомендаціям МВФ. Так як акцент цієї міжнародної організації поставлений на допомозі країнам у боротьбі з кризами та нестабільним економічним становищем можна зазначити, що МВФ відіграє важливу роль у політичній та економічній сферах країн-учасників. Так, наприклад, РФ також була великим позичальником починаючи з 1990-х рр. Республіка Молдова отримує фінансову допомогу з початку 1993 р. Країни Азії (Таїланд, Південна Корея) під час кризи взаємодіяли з МВФ для відновлення платежів зовнішніх боргів. МВФ плідно співпрацює з багатьма міжнародними організаціями. МВФ є однією з 17 спеціальних міжнародних організацій, які входять до системи ООН. Але ООН

має незначний вплив на фінансову діяльність МВФ. МВФ тісно співпрацює з СБ в напрямі скорочення бідності, боротьбі з відмиванням коштів та фінансового тероризму. Також МВФ є головним партнером G20 у підготовці спеціальних доповідей для їх лідерів з питань розвитку глобальної економіки і змін в системі сучасних міжнародних відносин.

6. Співпраця з МФІ, таким як МБРР та МАР, важлива для реформування економіки будь-якої країни. Фінансова підтримка учасників Групи СБ сконцентрована на поліпшенні державних послуг і системи державних фінансів, бізнес-клімату для розкриття економічного потенціалу країн. Наразі СБ зіткнувся з цілою низкою проблем та викликів, які виникли в контексті нових реалій у світовій економіці, зокрема: регіональні кризи, збільшення кількості країн-позичальників, регіоналізм, глобалізація економіки, дерегуляція фінансових послуг, швидкий розвиток ІКТ.

Співробітництво країн Європейського та Азійського регіонів із названими МФІ сприяє покращенню макрофінансових показників, формуванню конкурентного ринкового середовища, стабілізації національної валюти, активізації інвестиційного процесу, розвитку малого та середнього бізнесу тощо.

СБ продовжує відігравати значну роль у Азійському регіоні, що пов'язано із стрімким економічним розвитком країн регіону, а також зважаючи на необхідність посилення допомоги та соціального захисту населення. Діяльність СБ спрямована, на боротьбу з бідністю та покращення соціально-економічного стану у країнах регіону. Оскільки економічний розвиток стимулює створення все більшої кількості інфраструктурних об'єктів, фінансові можливості СБ не в змозі самотійно задовольнити потреби залучення інвестицій на розбудову інфраструктури, особливо в країнах Азії. Нові механізми та організації, що створені у регіоні, є тим додатковим джерелом фінансування, які здатні хоча б частково покрити потреби інвестування в об'єкти інфраструктури. Більш тісна співпраця

регіональних фінансових інституцій з СБ є взаємовигідною та корисною, насамперед, у сфері обміну знаннями, досвідом та інформацією.

7. Для покращення відносин з МВФ, та ефективного використання фінансових ресурсів отриманих від Фонду слід провести Україні значну роботу, в секторі законодавчого регулювання. Пропонується створити при Верховній Раді України Координаційно-контролюючого центру фінансової стабільності. Необхідно також визначити правовий статус цього Центру, його компетенцію, а також правовий механізм взаємодії державних органів, представники яких входять до складу Координаційно-контролюючого центру фінансової стабільності України. Нові запозичення в МВФ, чи іншій міжнародній фінансово-кредитній установі слід чітко та прозоро обґрунтовувати, визначати за рахунок чого вони будуть повертатися і призначати осіб відповідальних за використання цих коштів. З одного боку, співробітництво з МВФ є джерелом довгострокового кредитування, дає змогу отримувати кредитні ресурси для впровадження структурних реформ, фінансування державного бюджету та регулювання платіжного балансу, уможливорює доступ до найкращої міжнародної практики, стандартів і професійної експертизи проєктів із боку кредиторів; з іншого – кредити МВФ у період COVID-19 слугують підтримкою для вітчизняної економіки, адже формують довгострокову боргову залежність; надаючи допомогу в короткостроковому періоді, не розв'язують структурних фінансово-економічних проблем.

Слід зауважити, що не дивлячись на кризовий стан економіки, основним ресурсом України, який необхідно використовувати з метою підвищення конкурентоспроможності нашої держави залишається науково-промисловий потенціал. З урахуванням викладеного, позичкові ресурси Фонду необхідно спрямовувати на довго- та середньострокові проєкти.

Розширення формату співробітництва України з МФІ потребує розвитку конструктивної взаємодії з організаціями Групи СБ (МБРР, МАР, МФК, МЦУІС, БАГІ). Оскільки Україна є членом зазначених організацій, активізація

співпраці на основі її ініціатив є пріоритетним напрямом розвитку її міжнародного співробітництва.

Співробітництво України зі СБ має забезпечити збільшення масштабів технічного консультування, фінансування розвитку регіонів країни та приватного сектору економіки, впровадження нових механізмів надання підтримки зі стратегічних питань розвитку економіки та надання інвестицій.

Взаємовідносини з МБРР, що розпочалися з підтримки макроекономічної стабільності, сприяння структурній перебудові державного сектору та реформування системи соціального захисту, були поступово перенесені до сфери інфраструктурних та енергетичних проєктів. Зазначена трансформація взаємовідносин України з найвпливовішими МФІ свідчить про необхідність переосмислення концептуальних завдань та впровадження сучасних механізмів, що забезпечуватимуть спрямування залучених ресурсів до визначених державою пріоритетів із досягненням максимального соціально-економічного ефекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Закони України, документи уряду та міністерств України

1. Група Світового банку // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: http://www.min.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=35741 (дата звернення: 01.12.2021).
2. Інформаційна довідка щодо історії співпраці з Міжнародним валютним фондом // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=388292&cat_id=35317 (дата звернення: 26.10.2021).
3. Інформаційна довідка щодо співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=388308&cat_id=353161 (дата звернення: 26.04.2022).
4. Історія співробітництва України та МВФ // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <http://www.minfin.gov.ua/> (дата звернення: 26.10.2021).
5. Кодекс належної практики по забезпеченню прозорості у грошово-кредитній та фінансовій політиці: Декларація принципів. 1999. 26 верес. // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_950#Text (дата звернення: 26.10.2021).
6. МВФ – Україна : Лист про наміри, меморандум про економічну та фінансову політику від 02.06. 2020 р. // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/> (дата звернення: 16.10.2021).
7. Меморандум про економічну та фінансову політику, підготовлений у рамках реалізації програми МВФ «стенд-бай» // Офіційний сайт Національного банку України. URL :

<http://www.bank.gov.ua/Publication/others/Memorandum.pdf> (дата звернення: 31.03.2022).

8. Міжнародний валютний фонд // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mvf> (дата звернення: 26.10.2021).
9. Портал реєстру проектів МФО // Офіційний державний портал із реєстром проектів соціального і економічного розвитку України. URL: <http://proifi.gov.ua/?p=index> (дата звернення: 16.05.2022).
10. Про Порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються МФО: Постанова КМУ від 27.01.2016 р. №70 // Офіційний вісник України : укр. інформ. бюл. 2016. № 16. С.151. Ст. 627. Код акта 80829/2016.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення : проєкт Закону № 2178-10 від 10. 10. 2019 р. // Відомості Верховної Ради України. 2020. № 20. С.13. Ст. 142.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення деяких механізмів регулювання банківської діяльності : Закон № 590-IX від 13. 05. 2020 р. // Відомості Верховної Ради України. 2020. № 40. С.5. Ст. 314.
13. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій : Закон України №2402-XII від 24 черв.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 33. Ст. 474.
14. Про основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 р. №3360-XII // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення: 01.12.2021).

15. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/ifo-projects> (дата звернення: 26.10.2021).
16. Схвалено Концепцію партнерства Світового банку з Україною на 2017–2021 роки // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <https://www.minfin.gov.ua/news/view/skhvaleno-kontseptsiu-partnerstva-svitovoho-banku-z-ukrainoiu-na--roky?category=mizhnarodne-spivrobotnictvo> (дата звернення: 26.04.2022).
17. Україна. Лист про наміри: 23751/0/2-18 від 05.12.2018 р. // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <https://www.minfin.gov.ua/> (дата звернення: 26.10.2021).

Документи міжнародних установ

18. Годовой отчет МВФ, 2019. Наш взаимосвязанный мир. Вашингтон : МВФ, 2019. 108 с.
19. IFC annual report, 2021 : meeting the moment / Intern. Finance Corp. Washington : IFC, 2021. 113 p.
20. The World Bank Group A to Z, 2016 / World Bank, Intern. Bank for Reconstruction and Development. Washington : The World Bank, 2016. XXXVII, 229 p.
21. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : Resolution adopted by the General Assembly on 25 Sept. 2015 // United Nations Ukraine. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (date of the application: 14.05.2022).

Офіційні сайти міжнародних фінансових інституцій

22. Годовой отчет 2015 // Официальный сайт Всемирного банка. URL: <http://www.worldbank.org/ru/about/annual-report> (дата обращения: 12.05.2022).
23. Группа Всемирного банка и МВФ привлекают партнеров к борьбе с COVID-19 в Африке. // Официальный сайт Всемирного банка: пресс-

- релиз 2020 г. 17 апр. URL: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/press-release/2020/04/17/world-bank-group-and-imf-mobilize-partners-in-the-fight-against-covid-19-in-africa> (дата обращения: 12.05.2022).
24. Ежегодные совещания // Официальный сайт Всемирного банка. URL: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/about/what-we-do/annual-meetings> (дата обращения: 12.05.2022).
25. Концепція партнерства з Україною на 2017–2021 рр.// Офіційний сайт Групи Світового банку. URL:<https://www.worldbank.org/uk/news/infographic/2017/06/20/country-partnership-framework-for-ukraine-2017-2021> (дата звернення: 26.04.2022).
26. Світовий банк в Україні // The World Bank Group: official page. URL : <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview-services> (date of the application: 01.04.2022).
27. Сотрудничество с международными финансовыми и иными организациями. Международный валютный фонд // Официальный сайт Министерства финансов Республики Беларусь. URL: <https://www.minfin.gov.by/upload/ministerstvo/cooperation/imf.pdf> (дата обращения: 22.05.2022).
28. A Challenge of Economic Statecraft, Robert B. Zoellick, President of The World Bank Group Center for Global Development, Washington D.C. // The World Bank Group: official page. URL: <http://web.worldbank.org>. (date of the application: 01.04.2022).
29. Articles of Agreement of the International Monetary Fund // International Monetary Fund: official page. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/index.htm> (date of the application: 01.04.2022).
30. Capacity Development // International Monetary Fund: official page. URL: <https://www.imf.org/en/Capacity-Development> (date of the application: 01.04.2022).

31. Products and Services // The World Bank Group : official page. URL : <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services> (date of the application: 01.04.2022).
32. The Comprehensive Development Framework: A Multi-Partner Review. June 3, 2003. // The World Bank Group: official page. URL: <http://lnweb90.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/> (date of the application: 01.04.2022).
33. Ukraine: History of Lending Arrangements as of May 31, 2018 // International Monetary Fund: official page. URL : <http://www.imf.org/external/np/fin/tad/extarr2.aspx?memberKey1=993&date1key=2018-05-31> (date of the application: 01.04.2022).;
34. Ukraine: History of Lending Arrangements as of October 31, 2019 // International Monetary Fund: official page. URL : <https://www.imf.org/external/np/fin/tad/extarr2.aspx?memberkey1=993&date1Key=2019-10-31> (date of the application: 01.04.2022).

Довідкові видання

35. Азиатский кризис 1997–1998 годов // Словарь банковских терминов. URL: https://www.banki.ru/wikibank/aziatskiy_finansoviy_krizis/ (дата обращения: 14.05. 2022).
36. Барановський О. І. Міжнародна асоціація розвитку // Митна енциклопедія: [у 2 т.] / [рмоиедкол.: Бережнюк І. Г. (відп. ред.) та ін.] ; Держ. НДІ мит. справи. Хмельницький : Мельник А. А., 2013. Т. 2 : М – Я. С.123–124.
37. Гулай В. В. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) // Енциклопедія Сучасної України : онлайн-версія / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2018. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=65139 (дата звернення: 30.04.2022).

38. Справочник по МВФ. Что такое Международный валютный фонд? / ред. Дж. Клифт. Вашингтон, округ Колумбия: Изд-во МВФ, 2004. 52 с.
39. Справочник по МВФ // Бесплатная электронная библиотека. URL: <http://doc.knigi-x.ru/22yuridicheskie/84761-1-spravochnik-mvf-что-такое-mezhdunarodniy-valyutniy-fond-mvf-что-такое-mezhdunarodniy-valyutniy-fond-mvf-vashington.php> (дата обращения: 12.05.2022).
40. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / уклад.: Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Павлов Д. М. [та ін.] Київ: Ваіте, 2018. 826 с.

ЛІТЕРАТУРА

Монографії, підручники, посібники

41. Альтшулер А. Б. Международное валютное право. Москва : Международные отношения, 1984. 254 с.
42. Вовченко Н. Г. Институциональные преобразования финансовой системы России в условиях глобализации. Ростов-на-Дону : РГЭУ «РИНХ», 2006. 235 с.
43. Глобальні стратегії Євросоюзу / за ред. О. Г. Білоруса. Київ : КНЕУ, 2009. 528 с.
44. Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин : монографія / А. С. Філіпенко, Н. В. Резнікова, О. І. Рогач та ін.; за ред. О.І. Шниркова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2020. 236 с.
45. Колосова В. П. Співробітництво України з міжнародними установами та секторальна бюджетна підтримка / Держ. навч.-наук. установа «Акад. фінанс. упр.». Київ : ДННУ «Акад. фінанс. упр.», 2013. 254 с.
46. Куцик П. О., Ковтун О. І., Башнянин Г. І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : Вид-во ЛКА, 2015. 594 с.

47. Международные валютно-кредитные отношения : учебник / под ред. Л. Н. Красавиной. Москва, 2014. 543 с.
48. Міжнародні фінанси : підручник / за ред. О. І. Рогача. Київ : Либідь, 2003. 784 с.
49. Моисеев А. А. Международные финансовые организации (правовые аспекты деятельности). 2-е изд., доп. и перераб. Москва : Омега-Л. 2003. 296 с.
50. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право і процес : монографія. Київ : Парламентське вид-во, 2014. 518 с.
51. Патица Н. І. Міжнародні валютно-кредитні відносини : навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 566 с. URL: https://pidru4niki.com/1405022547688/finans/mizhnarodniy_bank_rekonstruktsiyi_rozvitku (дата звернення: 30.04.2022).
52. Рикардс Дж. Валютные войны / пер. с англ. Е. Тортуновой. Москва : Эксмо, 2015. 365 с.
53. Рязанова Н. С., Гапонюк М. А., Максименко А. А. Міжнародні фінансові організації : підручник. Київ : КНЕУ, 2010. 230 с.
54. Сорос Дж. Відкрите суспільство. Реформування глобального капіталізму / пер. с англ. А. Пітик, Е. Грицайчук. Харків : Фоліо, 2018. 368 с.
55. Стиглиц Дж. Доклад Стиглица. О реформе международной валютно-финансовой системы: уроки глобального кризиса. Доклад Комиссии финансовых экспертов ООН. Москва : Международные отношения, 2010. 328 с.
56. Стиглиц Дж. Крутое пике. Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса. Москва : Эксмо, 2011. 510 с.
57. Стиглиц Дж. Ревущие девяностые. Семена развала. Москва : Современная экономика и право, 2005. 424 с.
58. Стиглиц Дж. Прозрачность правительства // Право на свободу. Роль СМИ в экономическом развитии / сокр. пер. с англ. Г. П. Бляблин, М. Ю. Васянин. Москва: Весь мир, 2005. С. 33–55.

59. Филипенко А. С. Экономическая глобализация: истоки и результаты. Москва : Экономика, 2010. 510 с.
60. Чалдаева Л.А. Финансы. Учебник и практикум. Москва : Юрайт, 2014. 550 с.
61. Шумилов В. М. Международное финансовое право: учебник. Москва : Международные отношения, 2005. 432 с.
62. Boughton J.M. Silent revolution: the International Monetary Fund, 1979–1989. Washington : Intern. monetary fund, 2001. XXVII, 1111 p.
63. Bradlow D., Hunter D. International Financial Institutions and International Law. N- Y. : Kluwer Law International, 2010. 404 p.
64. Hines J. International Financial Centers and the World Economy. Step Report. London : Society of Trust and Estate Practitioners, 2009. 40 p.
65. McDowell D. Brother. Can You Spare a Billion? (The United States, the IMF, and the International Lender of Last Resort). Oxford : Oxford University Press. 2017. 227 p. DOI:10.1093/acprof:oso/9780190605766.001.0001
66. Naciri A. The Governance Structures of the Bretton Woods Financial Institutions. Montreal : Springer. 2018. 205 p.
67. Ocampo J. A., Titelman D. Regional Monetary Cooperation in Latin America. ADBI Working Paper Tokyo : ADBI. 2012. 35 p.
68. Sassen S. Global city: N-Y., London, Tokyo. Princeton N. J. : Princeton university, 1991. 397 p.
69. Sinclair J.T. Global Governance. Cambridge : Polity Press. 2012. 197 p.
70. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump. N-Y.: W. W. Norton & Company. 2018. 528 p.
71. Truman E. Reforming the IMF for the 21st Century. Washington D.C. : Institute of International Economics, 2006. 592 p.

Статті в періодичних виданнях

72. Алексеев В. Н. Создание международного финансового центра в России: инфраструктурный аспект // Финансовый журнал. 2014. №1. С. 53–60.

73. Андропова И. В. Международный валютный фонд: вчера, сегодня, завтра // Вестник международных организаций. 2007. №6(14). С.34–54.
74. Бартенев В. И., Соломатин А. И. Финансовые посреднические фонды Всемирного банка как многосторонний механизм трансфера помощи в политически нестабильные регионы (на примере транзитного фонда «Довильского партнерства») // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. 2020. № 3. С. 72–108.
75. Бех М. С. Особливості міжнародного кредитування : міжнародний валютний фонд і Україна // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2013. Вип. 37. С.197–203.
76. Бондаренко О. С., Адаменко І. П. Перспективи розвитку фінансових інститутів в економіці України // Інвестиції: практика та досвід. 2018. №5. С.8–11.
77. Бугай М. В. Довгострокові перспективи співпраці України з Міжнародним валютним фондом // Право і суспільство. 2017. № 2, Ч. 2. С.192–195.
78. Варналій З. С. Фінансові інститути та їх значення у розвитку сучасного фінансового ринку України // Економіка і регіон. 2016. №4(59). С. 15–21.
79. Варналій З.С. Фінансові інститути підтримки конкурентоспроможності економіки України // Національна безпека і оборона. 2016. №1/2. С.40–49.
80. Гаврилко Т. О. Гавриленко А. В. Міжнародний банк реконструкції та розвитку: особливості діяльності в умовах світових глобалізаційних процесів. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Вип. 23. Ч. 1. С. 43–48.
81. Галіцейська Ю.М. Співробітництво України зі Світовим банком // Глобальні та національні проблеми економіки : електрон. фахове вид. 2015. Вип.8. С.24–29.
82. Гришина Л. О., Карась П. М., Черешня В. М. Україна та Міжнародний валютний фонд: перспективи співпраці // Сталий розвиток економіки: міжнар. наук.-вироб. журн. 2012. № 13. С.28–31.

83. Дубинкина К. А. Реформирование Международного валютного фонда как актуальная проблема современности // Свободная мысль. 2019. №2. С.147–154.
84. Дуна Н. Г., Соколан Д. С. Новітні тенденції розвитку світових фінансових центрів // Бізнес Інформ. 2017. №6. С.181–186.
85. Клименко К. В. Актуальні питання співробітництва України з МВФ у період викликів і загроз COVID-19 // Фінанси України. 2020. № 7. С.92–115. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.07.092>
86. Клименко К. В. Зарубіжний досвід співробітництва з Міжнародним банком реконструкції та розвитку і Міжнародною асоціацією розвитку // Наукові праці НДФІ. 2017. Вип. 1. С. 16–40.
87. Кожухова Т. В. Фінансування Світовим банком проектів розвитку в Україні // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 15. С. 17–20.
88. Кожухова Т. В. Світовий банк: стратегія щодо викорінення злиденності та забезпечення добробуту країн, що розвиваються // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2016. Вип. 16(1). С. 26–29. льбіда
89. Колінець Л. Б. МВФ у сучасному геофінансовому просторі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 26(1). С.64–67.
90. Колінець Л. Б. Фінансова криза в Азії: причини та уроки // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2014. Вип. 8(5). С.17–21.
91. Коречков Ю.В. Америкоократия и мировые финансовые центры // Экономика и социум. 2016. № 1. С. 45–49.
92. Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Напрями діяльності міжнародного валютного фонду щодо боротьби з наслідками пандемії COVID-19 // Правова держава. 2020. № 40. С. 18–23. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.40.217599>

93. Крылова Л.В. Адекватность банковской системы требованиям международного финансового центра // Финансовая аналитика: проблемы и решения. 2010. №10(34). С. 46–52.
94. Ксендзук В. В. Аналіз діяльності Міжнародного валютного фонду в умовах глобалізаційних економічних процесів // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. №2. С.98–105.
95. Кульбіда М. В. Перспективи співробітництва України із Світовим банком // Стратегія розвитку України. 2015. №2. С.149–154.
96. Кульбіда М. В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці // Інтелект ХХІ. 2019. №3. С.16–22.
97. Кульбіда М. В. Кредитування МВФ країн, що розвиваються // Інтелект ХХІ століття. 2018. №4. С.13–18. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_4/2.pdf (дата звернення: 16.05.2022).
98. Кульбіда М. В. Співробітництво міжнародних фінансових організацій із країнами Східної Європи // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Економічні науки» / Ред. К. Шапошников. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 12, Ч. 2. С.24–29.
99. Кучер Г. В. Міжнародні фінансово-кредитні інституції у фінансуванні суспільного розвитку України // Економічний вісник університету: зб. наук. пр. / Переяслав-Хмельницький [б. в.], 2017. Вип. 35 (1). С. 221–230.
100. Кучеренко В.В. Роль фінансових центрів у посткризовій трансформації світової валютної системи // Вісник Донецького національного університету. Серія: Економіка і право. 2013. № 2. С. 313–316.
101. Лабунська А. В. Правовідносини Міжнародного валютного фонду з Організацією Об'єднаних Націй // Часопис Київського університету права. Київ: Київський ун-т права та Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. Вип. 3. С.382–386.

102. Ливдар М. В., Ярошевич Н. Б., Антощук І. А. Україна і міжнародний валютний фонд: особливості співпраці // Підприємництво та інновації. 2020. Вип. 13. С.99–104. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/13.19>
103. Лобас М.Г. Міжнародні фінансові організації та їх значення для економічного розвитку країн // Агроінком: аграрний інформ. наук.-вироб. журн. 2010. №4–6. С.1–8.
104. Мельник А. О., Поліщук М. Р., Білько М. В. Реалізація проєктів Міжнародного банку реконструкції та розвитку в Україні // Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2020. Т.26, №3. С.84–92.
105. Мирошниченко Ю. В. Кредитна залежність української економіки від МВФ // Академічний огляд. Економіка та підприємництво. 2013. Вип. 1(38). С.150–156.
106. Михайлик О. М. Особливості міжнародного кредитування: МВФ та МБРР // Ефективна економіка : електрон. журн. 2015. №4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3962> (дата звернення: 01.12.2021).
107. Мицюк С., Мегей В. Сучасний стан та перспективи співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2015. Вип. 12. С.31–38.
108. Нестеренко Ж. К., Шелемех Є. В. Співробітництво України з МВФ: стан та перспективи // Ефективна економіка: електрон. наук. фахове вид. 2015. №12. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2015/41.pdf (дата звернення: 01.12.2021).
109. Носова О. Досвід взаємодії Туреччини та Угорщини з МВФ: схожа тактика, різні результати та уроки для України // Економіст. 2012. № 11. С.58–63.
110. Окампо Х. А. Настало время СДР // Финансы и развитие: ежеквартальный журнал МВФ. 2019. Вып. 56, № 4. С.62–63.

111. Олійник А. А. Міжнародні фінансові організації як складова фінансової глобалізації // Ефективна економіка: електрон. наук. фахове вид. 2017. №10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5821> (дата звернення: 01.12.2021).
112. Поддубний В. Світовий банк сьогодні // Фондовый рынок. 2008. № 22. С.26–32.
113. Пікалов В. Л. Світова економіка в умовах прискорення глобалізації крізь призму геополітики // Академічний огляд. Економіка та підприємництво. 2012. Вип. 2(37). С.182–189.
114. Рибальченко К. О. Удосконалення механізмів співпраці України із Світовим банком // Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «КНЕУ» ; відп. ред. І. В. Луняк. 2010. Вип. 24. С.91–99.
115. Савченко М.В., Ковальова О.І., Козачишина А.С. Детермінанти цифровізації сфери міжнародних валютно-фінансових відносин // Економіка і організація управління. 2020. №3(39). С.155–166. DOI 10.31558/2307-2318.2020.3.14
116. Сіденко С., Кульбіда М. Міжнародні фінансові організації у процесах економічної модернізації країн // Міжнародна економічна політика. 2020. №1/2. С. 100–137. DOI 10.33111/ier.2020.32_33.05
117. Скляр Є. В. Вплив активізації співпраці з МВФ на економіку України // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. 2012. №1(57). С.260–268.
118. Смагло О. В. Стан та перспективи розвитку співпраці між Україною та міжнародними інституціями // Економіка та суспільство. 2018. Вип.14. С.856–861.
119. Соломатин А.И. Всемирный банк и «нестабильные государства»: динамика взаимодействия и структура помощи // Вестник международных организаций. 2018. Т. 13, №1. С. 114–132.

120. Терещенко Г. М. Перспективи та пріоритети використання фінансово-кредитного інструментарію Світового банку // Фінанси України. 2018. №10. С.111–127.
121. Толочко О. Н. Реализация норм международного экономического права посредством участия в международных экономических организациях: (на примере Республики Беларусь) // Известие высших учебных заведений. Серия: Правоведение. 2012. № 1. С.170–177.
122. Филиппова И. А., Кашева Е. С. Экономическая глобализация // Вестник УлГТУ. 2018. №4. С. 60–61.
123. Харчук О. О., Білий О. О. Група Світового банку в системі міжнародних валютно-кредитних інституцій // Часопис Київського університету права. 2017. №1. С. 362–366.
124. Хватов Ю.Ю. Сравнительный анализ рейтингов конкурентоспособности глобальных городов // Європейський вектор економічного розвитку. 2015. №1. С. 195–203.
125. Хлебникова Д. В. Реформа кредитных механизмов МВФ с учетом мирового кризиса // Банковское дело. 2014. №2. С.32–37.
126. Чугунов І., Кучер Г. Міжнародні фінанси в умовах глобалізації // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 6. С. 67–82.
127. Шереметьєва О. Поняття міжнародної фінансової організації // Юридична Україна. 2017. № 2/3. С. 58–64.
128. Шинкар В. А., Яцко Л. Б., Яцко Г. В. Міжнародний валютний фонд та його вплив на глобальну макроекономічну політику // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6(3). С. 148–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6%283%29__38 (дата звернення: 26.10.2021).
129. Шперун Х. В. Історико-правові аспекти створення та функціонування Бреттон-Вудської валютної системи // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету

- П.Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22–23 жовтня 2010 року). Одеса : Фенікс, 2010.С. 40–42.
130. Шуба М. В. Світові фінансові центри – «серце» глобального фінансового ринку // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер.: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2014. Т. 1. Вип. 3. С. 85–88.
131. Щербина О. І. Історичні передумови виникнення міжнародних фінансових організацій та етапи їх співробітництва з Україною // Статистика України. 2011. №4(55). С.76–81.
132. Юхимчук В. Розвиток відносин України та МБРР // Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива : збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. Острог: Вид-во нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. Вип.3. С. 162–165.
133. Якубовська Н. О. Світовий банк: від реконструкції до розвитку // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Одеса : Юридична література, 2012. Вип.63. С. 508–513.
134. Янікін С. В. Місце та роль міжнародних фінансових організацій на сучасному етапі розвитку світової фінансової системи // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Сер.: Економічні науки. 2011. Вип. 3. С.100–107. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2011_3_18 (дата звернення: 26.10.2021).
135. Яременко О. Роль Міжнародного валютного фонду у забезпеченні валютного регулювання в Україні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: Економіка. Київ, 2009. №116. С.41–44.
136. Amelnytska M., Prydatko E. The influence of the international monetary fund on the process on world globalization // LOGOS: міжнар. наук. електрон. журн. 2020. №10. (Черв). URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/3510/3430> (дата звернення: 01.12.2021).

137. Broome A. Back to basics: the great recession and the narrowing of IMF policy advice // *Governance*. 2015. Vol. 28, № 2. P. 147–165.
138. Clemens M., Kremer M. The new role for the World Bank // *Journal of Economic Perspectives*. 2016. Vol. 30, № 1. P. 53–76.
139. Dreher A., Walter S. Does the IMF Help or Hurt? The Effect of IMF Programmes on the Likelihood and Outcome of Currency Crises // *World Development*. 2008. Jan. 37 p.
140. Gardner R. N. The Bretton Woods-GATT System After Sixty-Five Years: A Balance Sheet of Success and Failure // *Columbia Journal of Transnational Law*. 2008. Vol. 47, №31. P. 32–71.
141. Jorra M. The Effect of IMF Lending on the Probability of Sovereign Debt Crises // *Journal of International Money and Finance*. 2012. № 31(4). P. 709–725.
142. Kranke M. IMF-World Bank cooperation before and after the global financial crisis // *Global policy*. 2020. Vol. 11, № 1. P. 15–25.
143. Mackinder S. Tracing the institutional barriers to the integration of the social protection and fragile states agendas within the World Bank // *Journal of International and Comparative Social Policy*. 2020. Vol. 36, № 2. P. 111–124.
144. Pereira J. M. M. Recycling and expansion: an analysis of the World Bank agenda (1989–2014) // *Third world quart*. 2016. Vol. 37, №5. P. 818–839.
145. Pereira J. M. M. The World Bank's «assault on poverty» as a political question (1968–81) // *Development and change*. 2020. Vol. 51, №6. P. 1401–1428.
146. Presbitero A. F., Zazzaro A. IMF Lending In Times of Crisis: Political Influences and Crisis Prevention. // *World Development*. 2012. № 40(10). URL: <https://ideas.repec.org/a/eee/wdevel/v40y2012i10p1944-1969.html> (date of the application: 01.12.2021).
147. Ravallion M. The World Bank: why it is still needed and why it still disappoints // *Journal of Economic Perspectives*. 2016. Vol. 30, № 1. P. 77–94.
148. Reinhart C. M., Trebesch C. The International Monetary Fund: 70 years of reinvention // *Journal of Economic Perspectives*. 2016. Vol. 30, № 1. P. 3–28.

149. Williamson J.A. Short History of the Washington Consensus // Serra N., Stiglitz J., eds. The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance. Oxford: Oxford University Press. 2008. P. 14–30. DOI:10.1093/acprof:oso/9780199534081.001.0001

Дисертації та автореферати дисертацій

150. Гусев Ю. Н. Стратегия формирования и развития международного финансового центра в России: дисс. д-ра экон. наук: 08.00.10 / Российская академия предпринимательства. Москва, 2012. 397 с.
151. Кульбіда М. В. Міжнародні фінансові організації у соціально-економічних процесах трансформацій країн світу: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.02 / Держ. ВНЗ «Київ. нац. экон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ, 2020. 20 с.
152. Колосова В. П. Фінансові ресурси міжнародних інституцій у системі бюджетного планування України : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.08. Київ, 2017. 517 с.
153. Лабунська А. В. Правовий статус Міжнародного валютного фонду та співробітництво з Україною : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 2015. 20 с.

Інтернет-ресурси

154. Взаимодействие Группы 20 и МВФ // Центр исследований международных институтов. URL: <https://www.ranepa.ru/ciir/sfery-issledovaniy/gruppa-dvadtsati/vzaimodejstvie-gruppy-dvadtsati-s-mezhdunarodnymi-organizatsiyami/vzaimodejstvie-gruppy-dvadtsati-i-mezhdunarodnogo/> (дата обращения: 12.05.2022).
155. Винокуров. Я. МВФ поїхав, але ви тримайтеся: чому Україна не отримала грошей та у що це виллється // Економічна правда: українське інтернет-видання. 2021. 16 лют. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/02/16/671059/> (дата звернення: 26.10.2021).

156. Грязнова М.В. Проблемы сотрудничества и перспективы развития взаимоотношений между Россией и МВФ. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-sotrudnichestva-i-perspektivy-razvitiya-vzaimootnosheniy-mezhdu-rossiyei-i-mvf/viewer> (дата обращения: 12.05.2022).
157. Губар О. МВФ надасть допомогу бідним країнам для боротьби з пандемією: новина від 05 квітня 2021 р. URL: <https://www.dw.com/uk/mvf-nadast-dopomohu-bidnym-krainam-dlia-borotby-z-pandemiieiu/a-57104776> (дата звернення: 31.03.2022).
158. Донських М. С., Костишина О. Я. Роль міжнародних фінансових організацій в сучасній світовій економіці. URL: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/68571.doc.htm (дата звернення: 01.12.2021).
159. Колосова В. Аналіз реалізації інвестиційних проєктів міжнародних фінансових інституцій в Україні виявив проблеми їх впровадження // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-vdoskonalennya-roboti-ukraini-z-mvf-mbrr-analitichna-zapiska> (дата звернення: 17.05.2022).
160. Колосова В. П. Міжнародні фінансові організації в боротьбі з пандемією коронавірусу : аналітична записка // Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-05/mfo.pdf> (дата звернення: 31.03.2022).
161. Колосова В. П. Щодо співпраці України зі Світовим банком // Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhнародni-vidnosini/schodo-spiivpraci-ukraini-zi-svitovim-bankom> (дата звернення: 31.04.2022).
162. МВФ поки не дає Україні грошей, на які так чекали // Офіційний сайт BBC NEWS Україна. 2021. 13 лют. URL:

- <https://www.bbc.com/ukrainian/news-56053198> (дата звернення: 26.10.2021).
163. МВФ: угоди з Білоруссю не досягли через «суттєві розбіжності» // Офіційний сайт Радіо Свобода. 2020. 11 верес. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-bilorus-mvf/30833535.html> (дата звернення: 22.05.2022).
164. Основные сведения о Всемирном Банке. Пособие для активистов // Bank Information Center. URL: http://www.bicusa.org/wp-content/uploads/2013/01/Toolkit_Russian_Chapter_1.pdf (дата звернення: 26.04.2022).
165. Перспективы сотрудничества Всемирного банка и Беларуси. URL: <http://thinktanks.by/publication/2016/06/03/perspektivu-sotrud-nichestva-vsemirnogo-banka-i-belarusi.html> (дата обращения: 01.04.2022).
166. Подъем после Азиатского кризиса и роль МВФ. 2000. Июнь. URL: <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/rus/062300r.htm> (дата обращения: 12.05.2022).
167. Світовий Банк ухвалив Концепцію партнерства з Україною на 2017–2021 рр. URL: <https://www.ibser.org.ua/news/svitovyy-bank-uhvalyv-konceptiyu-partnerstva-z-ukrayinoyu-na-2017-2021-rr> (дата звернення: 26.04.2022).
168. Hugh E. From Here To Eternity, Hungarian Style, January 07, 2012. URL: <http://hungaryeconomywatch.blogspot.com/2012/01/from-here-to-eternity-hungarian-style.html> (date of the application: 14.05.2022).
169. The Comprehensive Development Framework: A Multi-Partner Review. OED Reach. 2003. 3 June. URL: [http://lnweb90.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/DocUNIDViewForJavaSearch/FB8DF9F47EEA556485256D3B00736667/\\$file/CDF_Reach.pdf](http://lnweb90.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/DocUNIDViewForJavaSearch/FB8DF9F47EEA556485256D3B00736667/$file/CDF_Reach.pdf). (date of the application: 01.04.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А.

Таблиця 2.1

Міжнародні фінансові інститути (МФІ)

Світові	Регіональні
Банк міжнародних розрахунків (1930 р.)	Європейський інвестиційний банк (1958 р.)
Міжнародний валютний фонд (1945 р.)	Міжамериканський банк розвитку (1960 р.)
Група Світового банку:	Група Африканського банку розвитку (1964 р.)
Міжнародний банк реконструкції та розвитку (1945 р.)	Азіатський банк розвитку (1968 р.)
Міжнародна фінансова корпорація (1956 р.)	Ісламський банк розвитку (1974 р.)
Міжнародна асоціація розвитку (1960 р.)	Європейський банк реконструкції і розвитку (1991 р.)
Міжнародний центр вирішення питань у сфері інвестицій (1966 р.)	Чорноморський банк торгівлі та розвитку (1998 р.)
Багатостороннє агентство з гарантій по інвестиціях (1988 р.)	Міждержавний банк (1993 р.) – міжнародний банківський розрахунковий та кредитний інститут із 100% участю державних капіталів країн-членів СНД
Паризький клуб (1956 р.)	
неформальна урядова організація країн-кредиторів	
Лондонський клуб (1956 р.)	
неформальна організація найбільших банків-кредиторів	

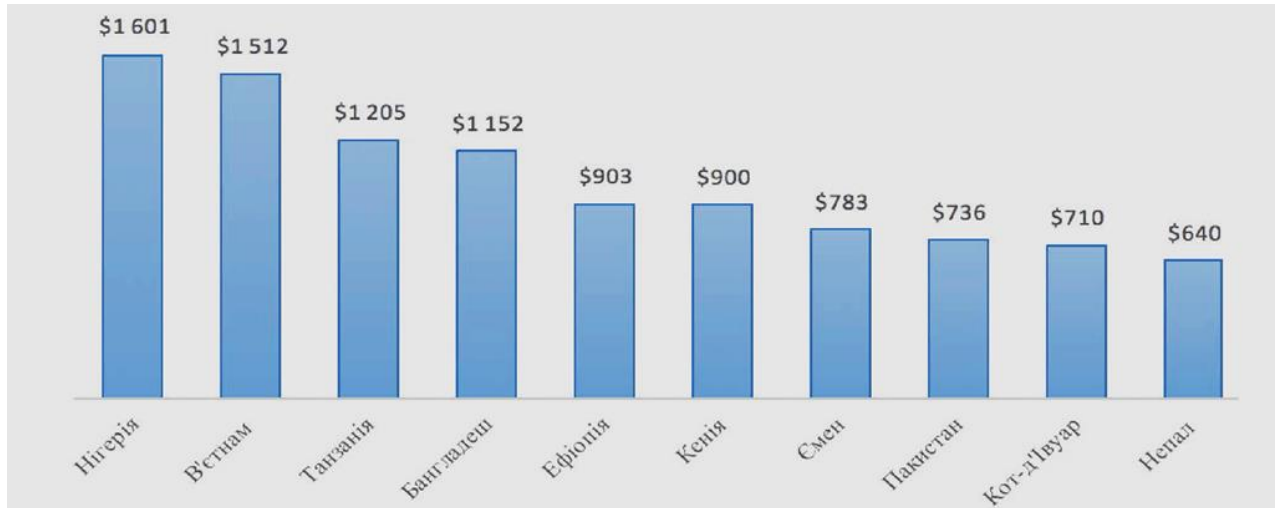
Джерело: Куцик П. О. Ковтун О. І., Башнянин Г. І.. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : Вид-во ЛКА, 2015. С.349.

Класифікація міжнародних фінансових інститутів



Джерело: Олійник А. А. Міжнародні фінансові організації як складова фінансової глобалізації // Ефективна економіка: електрон. наук. фахове вид. 2017. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5821> (дата звернення: 16.10.2021).

**Топ-10 країн-позичальників МАР станом на початок 2018 р., млн. дол.
США**



Джерело: Кульбіда М. В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці // Інтелект XXI. 2019. №3. С.18.

**Зарезервовані засоби МБРР у розбивці по регіонах, за 2015–2019 фін. рр.
(млн. дол.)**

РЕГІОН	2015	2016	2017	2018	2019
Африка	1 209	669	1 163	1 120	820
Східна Азія і Тихоокеанський регіон	4 539	5 176	4 404	3 981	4 030
Європа і Центральна Азія	6 679	7 039	4 569	3 550	3 749
Латинська Америка і Карибський басейн	5 709	8 035	5 373	3 898	5 709
Близький Схід і Північна Африка	3 294	5 170	4 869	5 945	4 872
Південна Азія	2 098	3 640	2 233	4 508	4011
Усього	23 528	29 729	22 611	23 002	23 191

Джерело: Складено за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

Надані засоби МБРР у розбивці по регіонах, 2015–2019 фін. рр.

(млн. дол.)

РЕГІОН	2015	2016	2017	2018	2019
Африка	816	874	427	734	690
Східна Азія і Тихоокеанський регіон	3 596	5 205	3 961	3 476	5 048
Європа і Центральна Азія	5 829	5 167	2 799	4 134	2 209
Латинська Америка і Карибський басейн	5 726	5 236	3 885	4 066	4 847
Близький Схід і Північна Африка	1 779	4 427	5 335	3 281	4 790
Південна Азія	1 266	1 623	1 454	1 698	2 598
Усього	19 012	22 532	17 861	17 389	20 182

Джерело: Складено за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

Зарезервовані засоби МБРР у розбивці по секторах, за 2015–2019 фін. рр.**(млн. дол.)**

СЕКТОР	2015	2016	2017	2018	2019
Сільське господарство, рибальство і лісове господарство	843	561	754	2 561	1 025
Освіта	1 496	1 788	1 074	1 685	1 875
Енергетика і гірничодобувна промисловість	3 361	4 599	4 434	3 084	2 847
Фінансовий сектор	3 433	2 657	1 879	764	2 299
Охорона здоров'я	893	1 181	1 189	2 204	1 674
Промисловість, торгівля і послуги	1 684	3 348	2 694	3 416	2 361
Інформаційно-комунікаційні технології	90	194	503	324	611
Державне керування	3 175	5 111	4 754	2 189	5 327
Соціальний захист	2 687	1 393	778	2 091	2 115
Транспорт	3202,00	4569,00	2551,00	2 074	1 485
Водопостачання, каналізація й утилізація відходів	2664,00	4192,00	2000,00	2610	1 571
Усього	23 528	29 729	22 611	23 002	23 191

Джерело: Складено за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

**Зарезервовані засоби МБРР у розбивці по тематичних напрямках, за
2018–2019 фін. рр. (млн. дол. США)**

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМОК	2018	2019	
Економічна політика	1 124	1 363	
Охорона навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів	10 409	8 514	
Фінанси	2 501	3 546	
Розвиток людських ресурсів і гендерна рівність	6 641	7 227	
Розвиток приватного сектора	4 945	4 438	
Керування державним сектором	1 353	2 912	
Соціальний розвиток і соціальний захист	2 844	2 453	
Розвиток міст і сільських районів	8 593	6511	

Джерело: Складено за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

ЕТАПИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА МВФ

Етап	Роки	Зміст етапу, програма співробітництва
Перший	1994–1995	Співпраця за програмою системної трансформаційної позики на суму 498,7 млн. СПЗ (763,1 млн. дол. США.), метою якої була підтримка платіжного балансу України.
Другий	1995–1998	В рамках трьохрічних програм «Stand by» Україна отримала від МВФ кредити на загальну суму 1318,2 млн СПЗ. (1935 млн. дол. США.). Головною метою цих кредитів була підтримка курсу національної валюти і фінансування дефіциту платіжного балансу України.
Третій	1998–2002	Україна співпрацює з Фондом в рамках Програми розширеного фінансування (EFF), яка передбачала надання кредиту обсягом 2,6 млрд.дол. США. У рамках цієї Програми Україна отримала 1,193 млрд. СПЗ (1,591 млрд. дол. США.), які були спрямовані на поповнення валютних резервів Національного банку України
Четвертий	2002–2005	Співпраця на безкредитній основі в рамках річної програми «попереджувальний Stand by»: кредит у сумі, еквівалентній 411,6 млн СПЗ (30% квоти України)
П'ятий	2005–2008	Співробітництво України з МВФ сконцентровано у сфері технічної допомоги. Цей підхід відповідав тезам, висловленим Президентом України: «В майбутнє-без боргів», які стверджували про необхідність поступового перенесення центру ваги у співробітництві з МВФ у площину безкредитних стосунків
Шостий	2008–2013	Співробітництво за програмою «Stand by» загальним обсягом в 802% від квоти України в МВФ, або 11 млрд СПЗ (приблизно 16,4 млрд. дол.США). 3 млрд. СПЗ були в терміновому порядку зараховані до золотовалютних резервів Національного банку України
Сьомий	2014–2015	Надання Україні нової позики «Stand by» обсягом 16,5 млрд. дол. США (10,976 млрд. СПЗ). У рамках цієї програми Україна отримала два транші обсягом 3 млрд. дол. США (2,058 млрд. СПЗ) та 1,3 млрд. дол. США (914,7 млн. СПЗ), але влітку 2014 р. макроекономічні показники, закладені у програму, було значно відкореговано через розгортання в Україні масштабної економічної кризи на фоні воєнних дій на сході країни
Восьмий	2016	Чотирирічна програма Механізму розширено Фінансування («Extended Fund Facility» - EFF) обсягом 17,5 млрд. дол. США для стабілізації економіки України та закладання підвалин для відновлення її зростання починаючи з 2016 р.
Дев'ятий	2020	18-місячна програма підтримки України на 5 млрд. дол. Перший транш у розмірі 2,1 млрд. дол. Україна отримала 12 червня. Решта грошей надходитиме впродовж 18 місяців чотирма платежами

Джерело: МВФ и Украина: история займов и отношений // Официальный сайт BBC NEWS Украина. 2019. 21 сент. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-48348016> (дата обращения: 26.10.2021).

Додаток М.

Таблиця 3.6

ПЕРЕЛІК КРЕДИТНИХ ПРОЄКТІВ ЗА УЧАСТЮ УКРАЇНИ ТА МВФ

Facility	Date of Arrangement	Expiration Date	Amount Agreed	Amount Drawn	Amount Outstanding
Standby Arrangement (SBA)	Jun 09, 2020	Dec 08, 2021	3,600,000	1,500,000	1,500,000
SBA	Dec 18, 2018	Feb 17, 2020	2,800,000	1,000,000	1,000,000
Extended Fund Facility (EFF)	Mar 11, 2015	Dec 17, 2018	12,348,000	6,178,260	5,094,743
SBA	Apr 30, 2014	Mar 10, 2015	10,976,000	2,972,670	0
SBA	Jul 28, 2010	Dec 27, 2012	10,000,000	2,250,000	0
SBA	Nov 05, 2008	Jul 28, 2010	11,000,000	7,000,000	0
SBA	Mar 29, 2004	Mar 28, 2005	411,600	0	0
EFF	Sep 04, 1998	Sep 03, 2002	1,919,950	1,193,000	0
SBA	Aug 25, 1997	Aug 24, 1998	398,920	181,328	0
SBA	May 10, 1996	Feb 23, 1997	598,200	598,200	0
SBA	Apr 07, 1995	Apr 06, 1996	997,300	538,650	0
Total			55,049,970	23,412,108	7,594,744

Джерело: Ukraine: History of Lending Arrangements as of May 31, 2018 // International Monetary Fund: official page. URL : <http://www.imf.org/external/np/fin/tad/extarr2.aspx?memberKey1=993&date1key=2018-05-31> (date of the application: 01.04.2022).; Ukraine: History of Lending Arrangements as of October 31, 2019 // International Monetary Fund: official page. URL : <https://www.imf.org/external/np/fin/tad/extarr2.aspx?memberkey1=993&date1Key=2019-10-31> (date of the application: 01.04.2022).